

ASIASISÄLLÖN VÄLITTYMINEN KIRJOITUSTULKKAUKSESSA

Suomen kielen
pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopistossa
kesäkuussa 2006

Soile Mäkiranta

Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kielen ja yleisen kielitieteen jaos
MÄKIRANTA, SOILE: Asiasisällön välittyminen kirjoitustulkkauksessa
Pro gradu -tutkielma, 100 s., 17 liites.
Suomen kieli
Kesäkuu 2006

Tutkielmassa tarkastellaan asiasisällön välittymistä kirjoitustulkkauksessa. Tutkimus on osa Kuulonhuoltoliitto ry:n Tulkkipalvelun kehittämisprojektia (Tupua), joka selvittää kirjoitustulkkausten tuotoksen ymmärrettävyyttä. Nykyisten kirjoitustulkkausten ohjeiden mukaan puhe pyritään kirjoittamaan mahdollisimman tarkasti. Kirjoitustulkausta käyttävät kuuroutuneet henkilöt, joiden äidinkieli on puhuttu kieli (suomi).

Aineistona ovat kirjoitustulkattu noin tunnin mittainen esitelmä, joka on videoitu ja nauhoitettu, puheesta tehty litteraatio sekä kaksi kirjoitustulketta. Tilaisuudessa kokeiltiin tavallisen tarkan tulkaustavan lisäksi tiivistävää tulkausta. Tutkielmassa tarkastellaan, miten puhe muuttuu, kun se kirjoitustulkataan kahdella eri tavalla. Lisäksi tilaisuudessa selvitettiin kyselylomakkeella tulkkauksen seuraajien kokemuksia tulkkauksesta.

Makropropositioanalyysin perusteella keskeiset asiasisällöt välittyvät molempiin tulkkeisiin hyvin. Koska aineistonani olevissa tulkkeissa sanamäärä kuitenkin vähenee 40–50 % litteraatioon verrattuna ja propositiot (lauseet) vähenevät n. 20–30 %, jotakin jää aina pois. Tiivistämistä tapahtuu siis molemmissa tulkkeissa. Erityisesti tiivistetyssä tulkkeessa on poistettu puheesta esiintyvää toistoa ja yhdistelty lauseita kompleksisemmiksi kokonaisuuksiksi. Tulkkeissa tapahtuu jonkin verran sanatason muutoksia, mutta ne eivät yleensä vaikuta asiasisällön välittymiseen. Tiivistetty tulke on myös selvästi yleiskielisempi kuin puhe ja tarkka tulke. Molemmista tulkkeista on jätetty pois puheessa runsaasti käytettyjä pronomineja, dialogipartikkeleita sekä suunnittelu- ja empimiseläyksiä.

Kysely osoitti, että useimmat tiivistettyä tulketta seuranneet henkilöt ehtivät seurata riittävästi puhujan eleitä, ilmeitä ja esimerkkejä, kun taas tarkan tulkkeen seuraajat olisivat halunneet ehtiä seurata häntä enemmän. Tämä johtunee siitä, että tiivistetty tulke muistutti enemmän kirjoitettua kieltä, jota olemme tottuneet lukemaan nopeasti.

Tutkimuksen perusteella tiivistävä tulkaustapa, joka siis välittää kaikki keskeiset asiasisällöt mutta muuttaa puheen rakenteita ja ilmauksia tiiviimmiksi, voisi palvella nykyisen tarkan tulkkauksen sijaan erityisesti tilanteissa, joissa asiasisältö on saatava välitettyä selvästi ja nopeasti. Tällöin tulkkeen seuraaja ehtisi myös paremmin seurata puhujan esiintymistä (nonverbaalia viestintää) ja havainnollistuksia, joita nykyään käytetään erilaisissa tilanteissa runsaasti.

Asiasanat: tulkkaukset, kirjoitustulkkaukset, tulkkipalvelut, kuulovammaiset, puhekieli, kirjakieli, makropropositiot, argumenttianalyysi

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuksen taustaa	1
1.2. Tutkimustehtävä.....	2
1.3. Tutkimusaineisto ja menetelmä	4
1.4. Keskeisiä käsitteitä	7
2. PUHE JA KIRJOITUS	9
2.1. Kirjoitustulkkaus.....	9
2.1.1. Tulkkaus.....	9
2.1.2. Kirjoitustulkkaus menetelmänä	11
2.1.3. Kirjoitustulkit.....	14
2.1.4. Kirjoitustulkkauksilanteet ja kirjoitustulkkauksen käyttäjärhmät.....	15
2.1.5. Tulkkipalvelut.....	16
2.2. Taustaa.....	17
2.2.1. Keskeiset puheeseen ja kirjoitukseen liittyvät käsitteet.....	17
2.2.2. Tuottamiseen, vastaanottamiseen ja viestintätilanteeseen liittyvät erot...	18
2.2.3. Kirjoitetun puheen käyttötilanteita	20
3. MAKROPROPOSITIOANALYYSI.....	22
3.1. Tekstin hierarkkinen rakenne.....	22
3.2. Teun A. van Dijkin makroanalyysi.....	25
3.2.1. Tavoite ja käsitteet.....	25
3.2.2. Makrosäännöt	27
3.3. Retorisen rakenteen teoria.....	29
3.4. Aineiston analyysi	30
3.4.1. Esittely	30
3.4.2. Makropropositiot	31
3.4.3. Erot makropropositioissa	35
3.4.4. Tekstin osien väliset suhteet	38
4. PROPOSITIOANALYYSI.....	45
4.1. Propositioiden määrät ja lausetyypit.....	45
4.2. Lauserakenteen erot.....	50
4.3. Verbit.....	62
4.4. Argumentit	67
4.5. Lauseyttimeen kuulumaton sisältö.....	73
4.6. Puheen korjaukset, toistot ja tauot.....	77
5. TULKKKAUKSEN SEURAAJAN NÄKÖKULMA.....	81
5.1. Kyselyn tuloksia	81
5.2. Analyysin ja kyselyn tulosten vertailua.....	92

6. LOPUKSI	96
-------------------------	-----------

LÄHTEET	98
----------------------	-----------

LIITTEET

1. Kirjoitustulkkauksen ohjeet
2. Litterointimerkit
3. Kyselylomake
4. Otoksen 1 makropropositiotaulukko
5. Otoksen 2 makropropositiotaulukko

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen taustaa

Pro gradu -tutkielmani asiasisällön välittymisestä kirjoitustulkkauksessa on osa Kuulonhuoltoliitto ry:n Tulkkipalvelun kehittämisprojektia (Tupua), jossa selvitetään kirjoitustulkkauksen tuotoksen ymmärrettävyyttä. Se toteutetaan vuosina 2004–2008¹. Ymmärrettävyytutkimuksen yhteydessä tehdään Kuulonhuoltoliitto ry:n ehdotuksesta Tampereen yliopistossa myös kolme muuta pro gradu -tutkielmaa². Kaikkien tutkielmien on tarkoitus valmistua vuoden 2006 keväällä.

Tutkimusten yhteisenä tavoitteena on selvittää eri näkökulmista, millaiseen muotoon kirjoitustulke olisi syytä tuottaa, jotta se olisi tulkkauksen seuraajalle mahdollisimman helposti ymmärrettävä ja sisällöltään lähdetekstin mukainen. Tutkimuksista kaksi on käännöstieteiden tutkielmia: Sari Haatajan työn aiheena on ”Korjaaminen kirjoitustulkkauksessa” ja Virpi Salakarin aiheena ”Miten tulke eroaa puheesta ja miksi?”. Suomen kielen tutkielma on tämän työn lisäksi Sanna Oksasen ”Pronominiviittaukset kirjoitustulkkauksessa”. Kirjoitustulkausta ei ole aiemmin tutkittu Suomessa, mutta sen käyttäjien määrä kasvaa jatkuvasti, minkä vuoksi tutkimukset ovat todella tarpeellisia.

Projektin järjestäjinä ovat toimineet Kuulonhuoltoliitosta Sirpa Laurén ja Tampereen yliopistosta professori Liisa Tiittula, jotka ovat vastanneet aineistonkeruutilaisuuksien organisoinnista. Tiittula on lisäksi järjestänyt tutkimusryhmälle valmiiksi karkeat litteraatiot aineistosta. Hän on myös kommentoinut työtäni. Varsinaisesti tämän tutkielman ohjaajana on toiminut professori Anneli Pajunen. Tutkimusryhmämme kokoontui Tiittulan johdolla projektin aikana muutaman kuukauden välein keskustelemaan töiden etenemisestä sekä yleisistä aiheeseen liittyvistä asioista.

¹ Tupu-projektin kotisivut löytyvät Kuulonhuoltoliitto ry:n kotisivuilta osoitteesta: <http://www.kuulonhuoltoliitto.fi>. (Projektit - Tupu)

² Tampereen yliopiston Kirjoitustulkkkaus-projektin kotisivut löytyvät osoitteesta: <http://www.uta.fi/~liisa.tiittula/kirjoitustulkkkaus/index.htm>.

Kirjoitustulkkauksen pääkäyttäjryhmät ovat kuuroutuneet ja vaikeasti huonokuuloiset, jotka ovat äidinkielenään oppineet puhutun kielen eli suomen (tai ruotsin), jota heistä useimmat itse myös puhuvat. Viittomakieli on heille toinen tai vieras kieli, minkä vuoksi tulkkauksessa käytetään kirjoitusta eikä viittomakieltä. (Tiittula 2006: 171.) Tämän lisäksi kuurosokeat ja viittomakieliset käyttävät kirjoitustulkausta jonkin verran esimerkiksi opiskelussa. Myös kuulevat ovat kirjoitustulkkauksen käyttäjiä kommunikoidessaan kuulovammaisten kanssa. (Laurén 2002: 16.) Kirjoitustulkaus on 1980-luvulla tekstipuhelimesta alkunsa saanut tulkaustapa, mutta sen käyttö on lisääntynyt tietotekniikan kehityksen myötä nopeasti. Nykyisin kaikilla tulkausta tarvitsevilla henkilöillä ei ole mahdollisuutta käyttää kirjoitustulkausta alueellisten välimatkojen ja kirjoitustulkkienvähyyden vuoksi.

Kirjoitustulkaus on simultaanitulkausta, jossa esiintyjän puhe kirjoitetaan tietokoneella tekstiksi, jota tulkauksen seuraajat lukevat joko tietokoneen näytöltä (jos seuraajia on vain yksi) tai seinälle heijastettuna (jos seuraajia on useita). Nykyisten kirjoitustulkauksen ohjeiden mukaan tavoitteena on, että kaikki tulkataan, eli tulkki pyrkii kirjoittamaan mahdollisimman tarkasti kaiken puhujan puheesta (puhekielen muodot, murteet, slangin, täytesanat jne.)³. Käytännössä kuitenkin puheen suuren nopeuden vuoksi kukaan ei pysty kirjoittamaan aivan kaikkea. Aina jotakin jää pois, ja nopeuden takia myös kirjoitusvirheitä on tulkkeessa melko paljon (Tiittula 2006: 173). Myöskään puheen prosodiset piirteet eivät välity tulkkeeseen, sillä tulkeilla ei juuri ole aikaa käyttää tehokeinoja (alleviivausta, värejä, isoja kirjaimia, kursivointia tms.).

1.2. Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten puheen asiasisältö välittyy kirjoitustulkkeisiin. Tutkimusta varten järjestettiin kuuroutuneiden tilaisuus, jossa kokeiltiin nykyisen tarkan tulkaustavan lisäksi tiivistävää tulkaustapaa. Tutkimuksessa vertailen näitä kahta eri tulketta alkuperäiseen, litteroituun puheeseen. Pyrin selvittämään, miten kielellinen tieto välit-

³ Liitteessä 1 on kirjoitustulkkauksen ohjeet.

tyy ja millaista teksti on rakenteeltaan näissä tulkkeissa. Keskeisen asiasisällön välittymistä tarkastelen makropropositioanalyysin avulla. Lisäksi tutkin propositioiden eroja analysoimalla verbien argumenttirakennetta ja sen ulkopuolelle jäävää ainesta. Tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Miten keskeinen kielellinen informaatio (keskeiset teemat) välittyy eri tulkkeissa puheeseen verrattuna?
2. Miten yksittäiset propositiot ja niiden osana argumenttirakenteen jäsenet siirtyvät tulkkeisiin? Mitä muutoksia tapahtuu?
3. Millaista lisäinformaatiota tulkkeissa on?

Lisäksi tarkastelen jonkin verran leksikaalista valintaa. Tarkastelen puhetta ja tulkkeita myös puheen ja kirjoitetun kielen erojen näkökulmasta. Työssäni litteraatio on keino päästä käsiksi puheeseen. Litteraation tukena olen käyttänyt ääntä ja videota.

Tutkimushypoteesi on, että tiivistävässä tulkkeessa lauserakenteet ovat monimutkaisempia mutta paremmin sidoksissa toisiinsa kuin tarkassa. Tarkassa tulkkeessa propositiot pätkiytyvät ja tulkkeeseen välittyvät vain yksinkertaiset propositioiden suhteet. Lauseet ovat lyhyempiä ja yksinkertaisempia, mutta eivät yhtä hyvin sidoksissa toisiinsa. Oletan, että näin tapahtuu, koska puhe jäsentyy eri tavalla kuin kirjoitus. Puheelle ovat tyypillisiä yksinkertaiset rakenteet ja pitkät lauseketjut, jotka yhdistyvät usein toisiinsa esimerkiksi konjunktiolla *ja*. Oletukseni mukaan tarkka tulke vastaa enemmän juuri näitä puheen rakenteita, kun taas tiivistävässä tapahtuisi muutoksia nimenomaan kirjoitetun kielen piirteiden suuntaan.

Näin ollen hypoteesi on, että tiivistävä tulkkaustapa parantaa tulkkeen ymmärrettävyyttä, koska olemme tottuneet lukemaan tekstinä nimenomaan kirjoitettua kieltä. Riskinä kuitenkin on, että osa informaatiosta jää pois. Puhujan puheen piirteet, kuten murteet, puolestaan näkyvät tiivistetyssä tulkkeessa vähemmän.

Samassa kuuroutuneiden tilaisuudessa keräsin osallistujilta myös tietoa kirjoitustulkkauksesta kyselylomakkeella. Tarkoitukseni oli saada kyselyn avulla jonkinlaista käsitystä osallistujien mielipiteistä ja kokemuksista tulkkaustilanteesta. Kyselyn tuloksia käsitellen luvussa 5.

1.3. Tutkimusaineisto ja menetelmä

Tutkimusaineistoni kerättiin kuuroutuneiden tilaisuudessa helmikuussa 2005. Tilaisuudessa oli paikalla kaksi tulkkiparia, joista toinen tulkkasi nykyisen ohjeistuksen mukaisesti, eli kirjoitti puheesta kaiken mahdollisimman tarkasti, ja toinen kokeili tiivistävää tulkkausta. Yleisönä olleet kuuroutuneet jaettiin kahteen ryhmään, jotka seurasivat vain omaa tulkkeaan. Aineisto nauhoitettiin kolmella videokameralla sekä nauhurilla, josta puhe on litte-roitu. Lisäksi kirjoitustulkkeet tallennettiin.

Aineiston puhetilanne oli esitelmä, jossa puhuja kertoi tutkimuksestaan yleisölle sopivasta näkökulmasta. Kyseessä oli siis monologi. Tilaisuuden aloitti Kuulonhuoltoliiton edustaja, joka toivotti yleisön tervetulleeksi ja kertoi käytännön järjestelyistä. Lopussa kuulijoilla oli mahdollisuus esittää kysymyksiä. Tilaisuuden aloitus ja lopun kysymykset ovat myös nauhalla, mutta analyysissäni keskityn lähinnä vain esitelmään, joka kesti noin tunnin.

Lisäksi selvitin kyselylomakkeella tilaisuuteen osallistuneiden kuuroutuneiden kokemuksia seuraamastaan kirjoitustulkkaustilanteesta ja tulkkeesta⁴. Lomakkeen kysymyksiä mietittiin yhdessä Sirpa Laurénin ja Liisa Tiittulan kanssa. Tarkoituksena oli saada niihin mukaan kokemuksia toisaalta esitelmän sisällön välittymisestä ja toisaalta puhujasta syntyneestä kuvasta (esimerkiksi kielen ja nonverbaalien viestien perusteella).

Kysely tehtiin, koska pidin tärkeänä saada tutkimukseeni mukaan myös kirjoitustulkkauksen käyttäjien näkökulman oman tarkasteluni lisäksi. Tarkoituksena oli selvittää, syntyykö eri tulkkeita seuranneissa ryhmissä erilaisia kokemuksia esimerkiksi tulkkeen ja puhujan seuraamisesta, asiasisällön välittymisestä sekä tulkkeen kielestä. Mukana oli myös muutamia yleisesti kirjoitustulkkausta koskevia kysymyksiä, joilla halusin kerätä yleisiä mielipiteitä menetelmän toimivuudesta.

Kyselylomake osoittautui kuitenkin melko haasteelliseksi, ja joihinkin kysymyksiin tuli vain hyvin vähän vastauksia. Tämä johtunee ainakin seuraavista seikoista: Osallistujat

⁴ Kyselylomake on nähtävissä liitteessä 3. Esittelen tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden taustatiedot ja kyselyn tulokset luvussa 5.1.

vastasivat kyselyyn vasta esitelmän jälkeen, eivätkä he tienneet esitelmää seuratessaan, että heidän pitäisi osata kertoa tarkasti esimerkiksi esitelmän kielestä. Osa kysymyksistä oli varsin tarkkoja, minkä vuoksi kysymyksiin vastaaminen vasta tilanteen jälkeen saattoi olla hankalaa. Lisäksi monien kysymyksiä näkökulma oli melko lingvistinen eikä ehkä vastaanuttanut sitä perspektiiviä, josta osallistujat olivat tottuneet tulketta havainnoimaan.

Koska vastauksia joihinkin kysymyksiin tuli vain muutamia, ei niistä voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä. Vastauksia tulkitessa on myös muistettava, että tarkkaa tulketta seuranneilla ei ollut vertailukohtana tiivistävää tulketta, koska sellaista ei nykyään ainakaan tietoisesti tehdä. Myös kokonaisuutena vastaajien lukumäärä on niin pieni, että tuloksiin pitää suhtautua varovaisesti. Ne kuitenkin toivottavasti antavat jonkinlaista vertailuaineistoa analyysini tuloksille.

Analysoin nauhoitettua, litteroitua aineistoa ja vertaan sitä tulkkeeseen ja videonauhoihin. Puheesta oli tehty valmiiksi karkea litteraatio, jonka tarkensin itse. Tallennetut tulkkeet sisältävät vain lopullisen tekstin. Tulkkaustilanteessa tehdyt korjaukset ja poispyyhkimiset näkyvät vain videolta, mutta ne pitää ainakin jossain määrin ottaa huomioon, sillä ne vaikuttavat tulkkaustilanteessa tekstin luettavuuteen ja ymmärrettävyyteen. Merkitsin siis korjaukset ja poispyyhkimiset tulkkeisiin videon perusteella. Tutkimusryhmässämme on kehitetty korjauksille merkintäsystemi, jota kaikki käyttävät tutkielmissaan. Korjaukset on merkitty seuraavasti:

1. Ensimmäisen asteen korjaus: yksinkertainen yliviivaus. Esimerkiksi: ”~~ymmäm~~märrä”, jossa tulkki on kirjoittanut ensiksi ”ymnmä” ja poistanut sitten kirjaimet ”nmä” ja lisännyt ”märrä”, jolloin tulkkeeseen jääväksi sanaksi muodostuu ”ymmärrä”.
2. Toisen asteen korjaus: kaksinkertainen yliviivaus. Esimerkiksi: ”~~Sttet~~titten”, jossa tulkki on kirjoittanut ensiksi ”Stte”, poistanut ”tte”, kirjoittanut tilalle ”tt”, poistanut sen ja kirjoittanut lopullisen ”itten”, jolloin tulkkeeseen jäävä sana on ”Sitten”.
3. Kolmannen asteen korjaus: yksinkertainen yliviivaus ja alleviivaus sekä neljännen asteen korjaus: kaksinkertainen yliviivaus ja alleviivaus. Esimerkiksi: ”~~nimmienne~~nimmellä”.

Myös puheen nonverbaalinen puoli näkyy vain videolta. Sen tarkastelu olisi viestin välittymisen kannalta mielenkiintoista, mutta tässä tutkimuksessa jätän sen huomiotta, jotta tutkimukseni ei paisuisi liikaa.

Aineiston käsittelyssä ja analysoinnissa (erityisesti tulkkeiden vertaamisessa) on pidettävä mielessä, että tiivistävässä tulkkauksessa oli kyse kokeilusta, jossa tulkkipari ei saanut ohjeita tiivistämisestä. He siis tiivistivät tekstiä sen mukaisesti, millaiset käsitykset heillä sillä hetkellä oli tiivistämisestä. Nykyisessä kirjoitustulkkipäätöksessä tulkkeja ei opeteta tiivistämään (Laurén, suullinen tiedonanto). Palaan työni lopussa siihen, mitä tiivistämisellä nimenomaan kirjoitustulkkauksessa voitaisiin tarkoittaa.

Tein aluksi noin 40 proposition pilottitutkimuksen esitelmän alusta otetusta otoksesta, joka kesti noin 5 min. Selvitin makropropositioanalyysillä, miten makropropositiot välittyvät puheesta eri tulkkeisiin. Käytin van Dijkin makrosääntöjä, ja merkitsin ne näkyviin taulukkoon. Tämän pilottianalyysin perusteella makropropositiot näyttäisivät olevan hyvin samanlaisia litteraatiossa ja molemmissa tulkkeissa, mikä viittaa siihen, että keskeinen asiiasältö välittyy molempien tulkkeiden kautta. Tämän vuoksi päätin tutkia varsinaisessa analyysissäni tarkemmin myös yksittäisiä propositioneja.

Analyysia varten otin aineistosta kaksi noin 100 proposition otosta (kestoiltaan 13,5 min ja 12 min). Ensimmäinen otos alkaa 10 minuutin kohdalta ja toinen 35 minuutin kohdalta. Otokset on valittu keskeltä esitelmää, jotta ne edustaisivat mahdollisimman todennukaista tulkkausta. Tulkit ovat todennäköisesti alussa virkeämpiä, ja tulkkauksen edetessä väsymys kasvaa. Tämän vuoksi tulkit työskentelevät pareittain ja vaihtavat vuoroa säännöllisesti. Nauhalta ei näe, milloin tulkit vaihtavat vuoroa, joten en tiedä, ovatko otokseni samalta vai eri tulkilta. Tällä ei kuitenkaan ole mielestäni olennaista merkitystä, koska tutkimuskohteena on vain yksi tilaisuus ja sen tulkkeet.

Taustaksi halusin selvittää, miten paljon puhe tiivistyy, kun se tulkataan kirjoitukseksi. Laskin sanamäärät⁵ otoksieni litteraatioista ja tulkkeista. Sanamääristä laskin myös prosenttiluvut, joissa litteraation sanamäärä on 100 %, johon vertaan tulkkeiden sanamääriä. Sanamäärät on koottu taulukkoon 1.

⁵ Sanamäärään ei ole laskettu mukaan empimisilmauksia (*öö, öm*). Korjaukset ja uudet aloitukset on laskettu mukaan, jos ne ovat selviä sanoja. Toistettuja tai korjattuja tavuja (*mä- matematiikka*) ei ole laskettu sanoiksi.

TAULUKKO 1. Otosten sanamäärät litteraatiossa ja tulkkeissa sekä tulkkeiden sanamäärät suhteessa litteraation sanamäärään ($\% = (\text{tulkkeen sanamäärä} / \text{litteraation sanamäärä}) * 100$ %).

	Litteraation sanamäärä	Tarkan tulkkeen		Tiivistetyn tulkkeen	
		sanamäärä	%	sanamäärä	%
Otos 1	997	568	57	505	51
Otos 2	944	624	66	545	58
Yhteensä	1941	1192	61	1050	54

Koska sanamäärät vähenevät 40–50 % molemmissa tulkkeissa, tutkin työssäni, mitä tulkkeista jää pois, mikä säilyy ennallaan ja mikä muuttuu. Makropropositioanalyysin lisäksi analysoin verbien argumenttirakennetta, jonka avulla selvitän, miten propositiot välittyvät (lauseen keskeinen asia) ja toisaalta, mitä tapahtuu argumenttirakenteen ulkopuoliselle ainekselle.

1.4. Keskeisiä käsitteitä

Asiointitulkkkaus = Asioimistilanteissa (esimerkiksi lääkärissä, virastoissa) käytettävä tulkkkaus (kirjoitustulkkkaus tai viittomakielentulkkkaus).

Huonokuuloinen = Henkilö, jonka kuulo on alentunut, mutta joka pystyy kuulemaan puhetta kuulokojeella tai ilman.

Huulilталuku = Kyky ymmärtää puhetta puhujan suun, huulten ja kielten liikkeiden sekä kasvojen ilmeiden perusteella.

Kirjoitustulke = Kirjoitustulkkauksessa syntyvä teksti.

Kirjoitustulkkkaus = Tulkkkaustapa, jossa tulkki kirjoittaa koneella puhujan suullisen viestin kirjoitukseksi.

Kirjoitustulkki = Henkilö, joka on käynyt vaadittavan koulutuksen ja on siten oikeutettu toimimaan kirjoitustulkin ammatissa.

Konferenssitulkkaus = Konferenssitilaisuuksissa (esimerkiksi esitelmätilaisuuksissa, kongresseissa, kokouksissa) käytettävä tulkkaus (kirjoitustulkkaus tai viittomakielen tulkkaus).

Kuulovammainen = Yläkäsite kaikille henkilöille, joilla on kuulovamma (alakäsitteet kuuro ja huonokuuloinen).

Kuuro = Henkilö, joka on syntynyt kuurona tai menettänyt kuulonsa ennen puheen oppimista. Kuuro käyttää pääasiallisena vuorovaikutuskielenään viittomakieltä. (ks. myös viittomakielinen.)

Kuuroutunut = Henkilö, joka on menettänyt kuulonsa puheen oppimisen jälkeen. Hän voi kuulla joitain ääniä, mutta ei saa selvää puheesta kuulokojeenkaan avulla.

Viittomakielinen = Kuuro, huonokuuloinen tai kuuleva henkilö, jonka äidinkieli tai ensikieli on suomalainen viittomakieli.

Viitottu puhe = Huuliluvun tukimenetelmä, jossa selkeän puheen kanssa näkyvät viittomat varmentavat huuliosta nähtävää puhetta.

Simultaanitulkkaus = Samanaikaistulkkaus. Tulkki kääntää kuulemansa samanaikaisesti toiselle kielelle (kirjoitustulkkauksessa puheen kirjoitetuksi tekstiksi).

2. PUHE JA KIRJOITUS

2.1. Kirjoitustulkkaus

2.1.1. Tulkkaus

Tulkkausprosessia ja tulkintaprosessia voidaan pitää sisäkkäisinä. Tulkkaus voidaan määrittellä viestintämuodoksi, toimintaprosessiksi, ”jossa ulkopuolinen viestinnän ammattilainen eli tulkki välittää sanomat kieli- ja kulttuurirajan yli kulloisenkin puhujan ajatuksia ja tarkoitusta mahdollisimman tarkasti vaalien”. Tulkinta puolestaan on kognitiivinen prosessi. Tulkki tulkaa sen, mitä hän on tulkinnut sanomasta, sillä kaikkien sanojen ja tekstien merkitys syntyy vasta tulkinnassa. Tulkkauksen tulos on tulke, ja tulkinnan tulos on tulkinta. (Hietanen 2002: 280.)

Tulkkauksella tarkoitetaan tavallisesti kuulevien, eri kulttuureista ja kielialueilta tulevien ihmisten välisen viestinnän mahdollistamista, jolloin kaikki kommunikaatio tapahtuu puhutun kielen välityksellä. Toinen suuri tulkkeja käyttävä ryhmä on kuurot viittomakieliset, jolloin tulkkausta tarvitaan kuulevien ja viittomakielisten välisessä viestinnässä. Viittomakielen tulkki hallitsee siis sekä maan puhutun kielen että viittomakielen. Tulkkausprosessit puhutun kielen ja viittomakielen tulkkauksessa ovat hyvin samankaltaiset. Esimerkiksi tulkin roolit ja etiikka ovat yhteneviä. (Hietanen 2002: 280–281.) Kirjoitustulkkaus on tulkkauksen ala, josta ei vielä juuri puhuta alan kirjallisuudessa. Siinä, kuten viittomakielen tulkkauksessakin, on käytössä kaksi kanavaa, auditiivinen ja visuaalinen, kun kirjoitustulkki kirjoittaa kuulemansa näytölle, josta puheen seuraajat sen lukevat. Kirjoitustulkkauksessa viestiä ei siis välitetä kieli- tai kulttuurirajojen yli, vaan viesti muutetaan saman kielen eri muotoon: puheesta kirjoitukseksi.

Tulkkaus voi tapahtua kahdella eri viestintätäetäisyydellä: puhutaan lähitulkkauksesta ja etätulkkauksesta. Perinteisesti tulkkaus on toteutettu lähitulkkauksena, jossa viestijät ovat samassa tilassa ja suorassa fyysisessä yhteydessä, mikä usein helpottaa sanomien ymmärtämistä. Tekniikka on mahdollistanut myös etätulkkauksen, joka voi tapahtua puhelimen,

näköpuhelimen tai internetin välityksellä. (Hietanen 2002: 285.) Kirjoitustulkkaus on nykyään yleensä lähitulkkausta.

Myös tulkkausmenetelmiä on kaksi: simultaaninen ja konsekutiivinen. Simultaani- eli samanaikaistulkkauksessa puhuja ja tulkki puhuvat (viestivät) samanaikaisesti eli päällekkäin. Käytännössä tämä tapahtuu puhutun kielen tulkkauksessa kuulokkeiden ja mikrofonien avulla. Myös kuiskaustulkkaus on mahdollista, jos kuulijoita on korkeintaan kolme ja tulkattavaa suhteellisen vähän kuten esimerkiksi tuomioistuimessa tai kansainvälisissä kokouksissa. Konsekutiivi- eli peräkkäistulkkauksessa tulkki ja puhuja puhuvat (viestivät) vuorotellen. Tällöin tulkattavat ajatuskokonaisuuksien pituudet vaihtelevat muutamasta sanasta kokonaiseen, jopa 10 minuutin puheenvuoroon. Tällöin tulkit usein tekevät muistiinpanoja kuulemastaan. Simultaanitulkkaus on suositumpaa, koska se säästää aikaa ja pitää viestinnän ehjänä. (Hietanen 2002: 286–287.) Kirjoitustulkkaus on simultaanitulkkausta, jossa tulkki kirjoittaa kuulemansa yhtä aikaa puhujan puhuessa.

Tulkattavat ajatukset voidaan esittää joko monologeina tai dialogeina. Tulkkille nämä merkitsevät osittain eri haasteita, sillä monologin tulkkauksessa tulkki saattaa työskennellä pitkään niin, että hän kuuntelee yhdellä kielellä ja tulkkaa toisella. Dialogin tulkkauksessa puolestaan käytössä on kaksi aktiivista työkieltä, kun tulkki vastaanottaa ja tuottaa viestejä vuorotellen kahdella eri kielellä. (Hietanen 2002: 287–288.) Koska kirjoitustulkkaus on kielen sisäistä kääntämistä, on tulkin työkieli koko ajan suomi. Tulkkaus tapahtuu vain kahden kielimuodon välillä. Tavallista on, että tulkki tulkkaa kuuroutuneelle kirjoittamalla toisen henkilön puheen, mutta kuuroutunut vastaa itse ääneen, joten tähän suuntaan tulkkia ei tarvita.

Tulkkausviestintäkin voidaan jakaa lajeihin sen mukaan, millaisesta viestintätilanteesta on kyse. Asioimistulkkauksella tarkoitetaan ”viranomaisen tai yksityisen tahon ja asiakkaan välisen asioimisdialogin (haastattelun, kuulustelun, neuvottelun, tiedustelun, selvitys- ja tiedonvälityskeskustelun, oikeudenkäynnin jne.) tulkkausta ensisijaisesti konsekutiivimenetelmällä mutta myös simultaanisesti”. Asioimistulkkaus voi olla lähitulkkausta tai etätulkkausta. Siihen voi sisältyä myös monologeja. Asioimistulkkausta käyttävät erityisesti maahanmuuttajat ja viittomakieliset keskustellessaan esimerkiksi viranomaisten kanssa monista tärkeistä elämää koskevista asioista. Tulkin tulee aina olla puolueeton, mutta juuri

asioimistulkkauksessa se on erityisen tärkeää. (Hietanen 2002: 288–289; Leinonen 2002: 294–299.)

Konferenssitulkkauksella tarkoitetaan puolestaan konferenssiviestinnän (kongressiesitelmien, esitelmäkeskustelujen, paneelikeskustelujen, lehdistötilaisuuksien jne.) tulkkausta. Se tapahtuu useimmiten simultaanimenetelmällä ja on monologiin tulkkausta. Se voi olla myös konsekutiivista, ja siihen voi sisältyä dialogeja. Konferenssitulkkaus on usein yksisuuntaista, eli tulkki tulkkaa vieraasta kielestä äidinkieleensä. Maailman suurin tulkkipalvelu on Euroopan Unionilla. (Hietanen 2002: 288–289; Sunnari 2002: 305–310.) Kirjoitustulkkauksessakin tulkkausviestintälajit ovat asioimistulkkaus ja konferenssitulkkaus.

2.1.2. Kirjoitustulkkaus menetelmänä

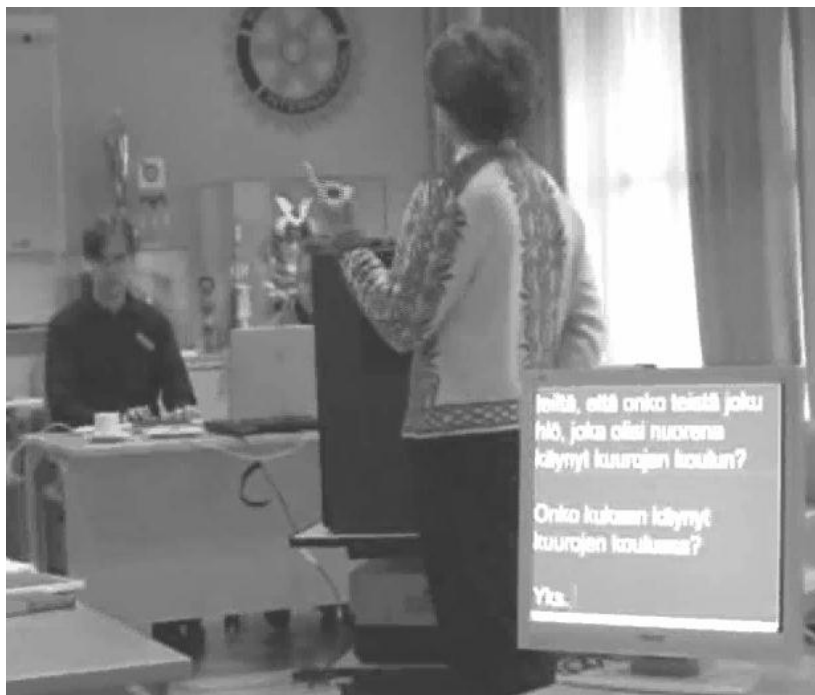
Yleensä tulkkauksessa tulkki välittää viestin kieli- ja kulttuurirajan yli. Hän pyrkii säilyttämään alkuperäisen viestin sävyn ja sisällön mahdollisimman tarkasti. Kirjoitustulkkauksessa viestiä ei välitetä eri kielten tai kulttuurien välillä, vaan se muunnetaan saman kielen toiseen muotoon, mutta sama periaate sävyn ja sisällön mahdollisimman tarkasta välittämisestä pätee myös siinä.

Kirjoitustulkkaus sai alkunsa tekstipuhelimesta, jota alettiin käyttää tulkkauslaitteena 1980-luvun alussa. Tietokoneiden yleistyttyä 1990-luvulla niiden käyttö kirjoitustulkkausten välineenä vakiintui. (Laurén 2002: 1–2.) Kirjoitustulkkauksessa tulkki kirjoittaa tekstin tietokoneella⁶ ja tulkkeen seuraaja lukee sen näytöltä. Ryhmätilanteissa tulke on luettavissa televisioruudulta tai se heijastetaan valkokankaalle.

Kun ruutu on täynnä tekstiä, kirjoitusta katoaa yläreunasta sitä mukaa, kun alareunaan tulee uutta kirjoitusta. Tulkit käyttävät enimmäkseen vielä tavallista tekstinkäsittelyohjelmaa, mutta kirjoitustulkkaukseen on hiljattain kehitetty Suomessakin uusi ohjelma,

⁶ Nykyään vain hyvin harvoin kirjoitetaan käsin.

joka kerää sanoja muistiin ja mahdollistaa niiden nopean haun sieltä⁷. Kuvassa 1 on kirjoitustulkkaustilanne, jossa puhuja seisoo lähellä näyttöä.

KUVA 1. Kirjoitustulkkaustilanne.

Nykyisten ohjeiden⁸ mukaan kirjoitustulkki pyrkii kirjoittamaan kaiken kuulemansa täysin sananmukaisesti. Hän kirjoittaa tulkkeeseen siis myös murteet ja puhekielisyydet (esim. täytesanat *tota*, *niinku*) mahdollisimman tarkasti. Hän lisää tekstiin välimerkit ja mahdollisesti myös muita, äänen sävyjä kuvaavia merkkejä kuulemansa mukaan. Niiden on tarkoitus toisaalta selkeyttää tekstiä ja toisaalta välittää puheen sävyjä ja painotuksia. Käytännössä kuitenkin kirjoitustulkki joutuu aina jonkin verran referoimaan tekstiä, koska puhenopeus on aina kirjoitusnopeutta suurempi. Vaikka tekstiä hieman tiivistetään ja käyte-

⁷ Kirjoitustulkkauksen ohjelmasta KITUsta tarkemmin <http://www.omnivis.fi/kitu/>.

⁸ Kirjoitustulkkauksen ohjeet ovat liitteessä 1.

tään lyhenteitä, on viestin sisällön ja sävyn säilyttävä muuttumattomana. (Laurén 2002: 7–9.)

Kirjoitustulkin tehtävänä on ilmaista tulkkeessa (esimerkiksi sulkeisiin) myös olennaisia ympäristön ääniä (*ukkostaa, joku koputtaa oveen*) ja yleisön reaktioita (*aplodit, nauhua*), joita asiakas ei kuule. Puheenvuoron alussa kirjoitetaan puhujan nimi, jos se on tiedossa, tai ilmaistaan muuten puhujan vaihtuminen. Kirjoitustulkkauksessa käytetään yleisesti käytössä olevia virallisia lyhenteitä sekä erikseen sovittuja lyhenteitä kuten kuuroutunut = krt. Lisäksi tilaisuudessa lyhennetään pitkiä sanoja, jotka toistuvat usein. Tällöin tietysti lyhenteen merkitys pitää kertoa tulkkausta seuraaville. (Laurén 2002: 8–9.) Laurénin (2006: 209) mukaan kirjoitustulkkausta paljon seuraavat henkilöt usein toivovat, että lyhenteitä käytettäisiin mahdollisimman paljon⁹. Tulkkeen seuraajista tuntuu turhalta, että tulkki kirjoittaa sanat kokonaan, kun he pystyvät jo alkukirjaimista päättelemään, mikä sana on tulossa. Onkin muistettava, että kirjoitustulkkauksen vastaanottaja lukee tekstiä merkki merkiltä ja sana sanalta, toisin kuin tavallista tekstiä luetaan.

Kirjoitustulkkauksen tavoitteena on virheettömyys. Suuren kirjoitusnopeuden vuoksi¹⁰ virheitä kuitenkin esiintyy ja ne sallitaan, jos ne eivät vaikuta asian ymmärrettävyyteen. Henkilöiden nimet, paikannimet ja numerotiedot tulee kirjoittaa ehdottomasti oikein. Lähellä olevan virheen korjaaminen tapahtuu askelpalautin- eli Back Space -näppäimellä. Jos virhe on kauempana tekstissä, korjataan se kirjoittamalla muutama x-kirjain ja sitten asia tai sana oikeassa muodossa. (Laurén 2002: 9.)

Koska tulkki joutuu prosessoimaan kuulemaansa viestiä aivoissaan, ja koska toisinaan puhujan ilmaisut voivat olla epäselviä, tulkki joutuu jättäytymään jonkin verran puhujasta jälkeen hahmottaakseen paremmin kokonaisuuden (Laurén 2002: 11). Tämän vuoksi (ja myös kirjoittamisen hitauden vuoksi) teksti tulee näytölle jatkuvasti pienellä viiveellä puheeseen verrattuna, jolloin ajankohtaiset huomautukset, eleet tai vaikkapa vitsit ovat jo ohi, kun tulkkauksen seuraaja lukee ne näytöltä. Hyvä puhuja osaakin ottaa tulkkauksen

⁹ Uudet kirjoitustulkkauksen käyttäjät puolestaan eivät tunne kaikkia yleisesti käytössä olevia lyhenteitä, jolloin niitä ei voida heti käyttää yhtä paljon.

¹⁰ Kuulonhuoltoliiton määritelmän mukaan kirjoitustulkkauksen miniminopeus on 8000 lyöntiä puolesta tunnissa (Laurén 2002: 8).

huomioon ja pitää taukoja ja odottaa yleisön reaktioita tai vaikkapa vastauksia kysymyksiin. Kaikissa tilanteissa tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, jos yleisönä on esimerkiksi suuri joukko kuulevia ja vain muutamia kirjoitustulkkeen seuraajia.

Kirjoitustulkkeita ei yleensä tallenneta tilaisuuden jälkeen. Jos saadaan sekä puhujan että tulkin lupa ja päästään sopimukseen mahdollisesta tallentamisen korvauksesta, voidaan tulke tallentaa. (Laurén 2002: 10.) Käytännössä tulkkeen tallentamisesta voisi olla varsinkin asioimistilanteissa hyötyä, kun asiakas voisi myöhemmin palata keskusteluun ja sovittuihin asioihin.

2.1.3. Kirjoitustulkit

Suomessa ei ole varsinaista kirjoitustulkin ammattinimikettä ja ammatillista kirjoitustulkki-koulutusta. Kirjoitustulkkeina toimivat henkilöt, jotka ovat saaneet joko viittomakielentulkin koulutuksen tai käyneet kuuroutuneiden tulkki- tai kirjoitustulkkipkurssin. Jotta voi toimia kirjoitustulkkinä, täytyy olla hyväksytty tulkirekisteriin, jota ylläpitävät alan järjestöt. Rekisteri on vuodesta 1999 lähtien ollut kaksiosainen: tulkkipäätösrekisterissä ovat kaikki alan koulutuksen saaneet ja tulkkiuettelossa kaikki tulkkipäätöksiä vastaanottavat tulkit, jotka on hyväksytty tulkkipalvelujen antajiksi. Rekisteriin ja uetteloon hyväksymisestä päättää tulkkipäätöksen yhteistyöryhmä. Kaikkia rekisterissä ja uettelossa olevia tulkkeja sitoo viittomakielentulkin ammattisäännöstö. (Laurén 2002: 4–5.)

Kirjoitustulkkeja on koulutettu 1980-luvun alusta lähtien erilaisilla Kuulonhuolto-liitto ry:n kursseilla. Kun viittomakielentulkin koulutus muuttui vuonna 1988 ammatilliseksi koulutukseksi, tutkintoon sisällytettiin jonkin verran myös kirjoitustulkkipäätöksen opetusta. Vuodesta 1998 lähtien viittomakielentulkkeja on koulutettu Humanistisessa ammattikorkeakoulussa, jossa on mahdollista valita myös kirjoitustulkkipäätöksen opintoja. (Laurén 2002: 6–7.)

Asioimistilanteissa tulkit toimivat usein yksin, mutta suurissa tilaisuuksissa, joissa yleisönäkin on yleensä useampi henkilö, käytetään paritulkkausta. Tulkkipari auttaa kirjoitusvuorossa olevaa referoimalla, antamalla lyhenteitä, lukuja ja nimiä ja huomauttamalla,

jos tekstissä on pahoja virheitä. Kirjoitusvuoroa vaihdetaan paritulkkauksessa yleensä 15–20 minuutin välein, jotta tulkkauksen taso säilyy mahdollisimman hyvänä. (Laurén 2002: 10.)

2.1.4. Kirjoitustulkkauksilanteet ja kirjoitustulkkauksen käyttäjäryhmät

Kirjoitustulkkauksista käytetään asiointitilanteissa ja tilaisuuksissa, joissa on yksi tai useampia tulkkauksen seuraajia sekä mahdollisesti myös muita osallistujia. Kuuroutuneiden keskinäisissä tilaisuuksissakin käytetään usein kirjoitustulkkauksista, koska heidän kommunikaatiomenetelmänsä vaihtelevat ja huulitaluku voi varsinkin ryhmätilanteissa olla vaikeaa. Yleisimpiä ryhmätilanteita ovat erilaiset luennot, kokoukset, seminaarit tai yhdistystilaisuudet. Kirjoitustulkkauksista käytetään jonkin verran myös opiskelussa. Jos tulkkausta seuraa vain yksi henkilö, tulkataan yleensä vain kuulevan/kuulevien puheenvuorot, sillä kuuroutunut tai huonokuuloisen puhuu itse. Jos seuraajia on useita, tulkataan yleensä kaikkien puheenvuorot. (Laurén 2002: 14.)

Kirjoitustulkkauksen pääkäyttäjäryhmät ovat kuuroutuneet ja huonokuuloiset. Kuuroutuneita eli henkilöitä, jotka ovat menettäneet kuulonsa puheenoppimisen jälkeen, arvelaan olevan Suomessa noin 3000. Heidän kommunikaatiokeinojaan ovat puhe, huulitaluku, viitottu puhe, sormiaakkosviestintä ja kirjoitus¹¹. Koska suurissa ryhmätilanteissa huulitaluvulla ei selviä ja koska kuuroutuneiden viitotun puheen taidot ovat erilaiset, käytetään tällaisissa tilanteissa usein kirjoitustulkkauksista. Sitä yleensä kaikki pystyvät seuraamaan. Asiointitilanteissa kuuroutuneet selviävät paremmin huulitaluvun avulla tai he voivat pyytää vastapuolta kirjoittamaan. (Laurén 2002: 17–19; Topo ym. 2000: 41.)

Huonokuuloisten kommunikaatiokeinoja ovat kuuleminen ja puhe, huulitaluku, kirjoitus ja viitottu puhe. Monet huonokuuloiset kuulevat kuulokojeen avulla, varsinkin, jos akustiikka ja ympäristöolosuhteet ovat hyvät tai jos tilassa on käytössä induktiosilmukka. Ryhmätilanteissa tai huonoissa ympäristöolosuhteissa käytetään usein kirjoitustulkkauksista.

¹¹ Termeistä tarkemmin ks. esim. <http://www.tulkit.net/index.php?page=sanasto>.

(Laurén 2002: 19–20.) Huonokuuloisten määrää on vaikea arvioida, sillä väestön ikääntymisessä heidän määränsä kasvaa jatkuvasti. Väestöennusteiden mukaan vuonna 2010 Suomessa kuulon apuvälineitä tarvitsee noin 400 000 henkilöä. Kuulovammaisia arvioidaan olevan Suomessa tällä hetkellä yhteensä noin 740 000¹².

Lisäksi kuurot (viittomakieliset) käyttävät jonkin verran kirjoitustulkkausta esimerkiksi opiskelussa. Yleensä he kuitenkin kommunikoivat viittomakielellä ja käyttävät viittomakielentulkkausta. (Laurén 2002: 21–22.)

Edellä mainittujen lisäksi kirjoitustulkkauksen käyttäjiin kuuluu joitakin kuulonäkövammaisia.

2.1.5. Tulkkipalvelut

Kunnilla on velvollisuus järjestää tulkkipalveluja niitä tarvitseville vaikeavammaisille henkilöille. Vammaispalvelulain ja -asetuksen (380/1987, 759/1987) mukainen järjestämismäärä on ollut voimassa vuoden 1994 alusta lähtien. Tulkkipalvelujen vähimmäistasoksi on säädetty 120 tuntia vuodessa asiakasta kohden, vaikeasti kuulo- ja näkövammaisille 240 tuntia ja opiskelijoille opinnoissa suoritumista edellyttävä määrä. (Topo ym. 2000: 25.)

Kirjoitustulkeista on ollut koko tulkkipalveluajan pulaa. Tulkkipalvelujen toimintaa selvittäneen tutkimuksen (Topo ym. 2000: 45) mukaan viitotun puheen tulkkausta ja kirjoitustulkkausta kuuroutuneille ja huonokuuloisille ei ole ollut tarjolla riittävästi, koska 1) tulkit ovat olleet varattuja, 2) asiakas on tilannut tulkin liian myöhään, 3) asiakkaat eivät ole tienneet palveluista riittävästi (esimerkiksi eivät tienneet voivansa käyttää kirjoitustulkkia) ja 4) kirjoitustulkkauslaitteista on pulaa. Myös vaihtelu eri kuntien välillä on ollut suurta. Kirjoitustulkkauksessa ongelmia on aiheutunut myös laitteiden yhteensopimattomuudesta ja toimimattomuudesta. Tutkimuksen mukaan suurimpia haasteita ovatkin juuri tulkkien määrän lisääminen, palvelujen samanarvoisuus koko maassa sekä kirjoitustulkkauksen kehittäminen. (Topo ym. 2000: 52–54, 212–213.) Samat ongelmat eli tulkkipula ja palvelujen

¹² Aiheesta lisää esim. http://www.kuulonhuoltoliitto.fi/sivu.php?artikkeli_id=247.

laatu nousivat esiin myös viittomakielisten tulkkipalveluiden käytössä. (Topo ym. 2000: 82–83, 212–213.)

Topon ym. (2002: 212) tutkimuksen mukaan pelkästään viittomakielen tulkkeja tarvittaisiin nykyisen noin 220 tulkin lisäksi noin 300. Maassamme arvioidaan olevan noin 600 koulutettua viittomakielentulkkiä, mutta suuri osa heistä toimii muissa tehtävissä, koska kunnat eivät ole pystyneet tarjoamaan heille töitä. Sirpa Laurénin (2002: 51–52) tutkimuksen mukaan kirjoitustulkkien määrä vuonna 2000 oli korkeintaan 50, näistä 36 toimi varmasti kirjoitustulkkinä vuonna 2000 aikana. Ongelmana hänen mukaansa erityisesti kirjoitustulkkipalveluiden toteuttamisessa on, että kysyntä ja tarjonta eivät aina kohtaa. Kun kuuroutuneet ja huonokuuloiset sekä mahdollisesti myös viittomakieliset alkavat käyttää kirjoitustulkausta aikaisempaa enemmän (väestön ikääntymisen ja menetelmän yleistymisen vuoksi), tarvitaan kirjoitustulkkeja yhä enemmän.

2.2. Taustaa

2.2.1. Keskeiset puheeseen ja kirjoitukseen liittyvät käsitteet

Puhuttu kieli voidaan määritellä yksinkertaisesti kielen muodoksi, joka tuotetaan äänellisesti ja vastaanotetaan auditivisesti. Puheessa voidaan sanojen lisäksi käyttää muitakin ilmaisukeinoja kuten äänen voimakkuutta ja sävyjä sekä ilmeitä ja eleitä. **Kirjoitettu kieli** puolestaan muodostuu graafisista signaaleista, jotka vastaanotetaan visuaalisesti. Puhe on dynaamista ja ajassa etenevää, jolloin kuulijan on ymmärrettävä sanoma yhdellä kertaa. Kirjoitus sen sijaan on staattista. Sen voi lukea useita kertoja ja siinä voi palata taaksepäin. Tämän vuoksi kirjoitettu kieli voi olla tiiviimpää kuin puhuttu. (Lehikoinen 1995: 95; Tiit-tula 1992: 11.) Puhuttua ja kirjoitettua kieltä jaetaan eri kielimuotoihin toisaalta sen mukaan, miten normitettua kieli on, ja toisaalta sen mukaan, ketkä kieltä käyttävät ja millaisissa tilanteissa.

Kirjakieli on koko kieliyhteisölle yhteinen kirjoitetun kielen muoto, jossa esiintyy myös jonkin verran ajasta, tilanteesta ja yksilöstä johtuvaa vaihtelua. Tyypillistä on, että

sitä säätelevät kieliyhteisön yhteiset normit – niin oikeinkirjoituksen, äänne- ja muoto-opin, lauseopin kuin sanastonkin tasolla. (Lehikoinen 1995: 90.)

Yleiskieli on kieliyhteisön jäsenille yhteinen kielimuoto, joka noudattaa yleisesti hyväksytyjä normeja. Yleiskieli on muotoasultaan kirjakielen mukaista, mutta se eroaa kirjakielestä ensinnäkin siinä, että se käyttää yleisesti tunnettua sanastoa ja toiseksi siinä, että se sisältää myös puhekielen muodon. Usein yleiskielen lajeiksi onkin määritelty kirjoitettu yleiskieli ja yleispuhekieli (puhuttu yleiskieli). (Koivusalo 1979: 219–220; Lehikoinen 1995: 90–91; Sajavaara 1989: 187, 198; Hiidenmaa 2004: 233.)

Termiä **puhekieli** voidaan pitää yläkäsitteenä yleispuhekielestä poikkeaville ilmaisuille. Puhekieli on vapaata, normittamatonta kieltä. Toisinaan käytetään myös termiä arkinen puhekieli tai arkipuhe viittaamaan juuri tähän vapaaseen kielimuotoon. Siinä on paljon vaihtelua esimerkiksi puhujan iän, kotipaikan, sosiaaliryhmän tai koulutuksen mukaan. Jos halutaan määrittellä tarkemmin, millaisesta puhekielen variantista on kyse, voidaan puhua esimerkiksi helsinkiläisnuorten puhekielestä jne. Nykyisestä käytössä olevasta puhekielen muodosta käytetään usein myös termiä nykypuhekieli. (Lehikoinen 1995: 91, 150.)

Murteilla tarkoitetaan tietyllä maantieteellisellä paikalla (alueellinen murre) tai tietyn sosiaalisen ryhmän (sosiaalinen murre) käytössä olevaa puhekielen kielimuotoa. Nykyisin murteiden tilalle on monin paikoin syntynyt aluepuhekieliä, joissa on sekä alueellisia että yleiskielestä ja muista murteista tulleita piirteitä. **Slangi** puolestaan on tietylle ryhmälle ominainen kielimuoto, jonka rinnalla puhuja käyttää muitakin puhekielen muotoja. (Lehikoinen 1995: 91, 150; Paunonen 1989: 214–215, 230–231.)

2.2.2. Tuottamiseen, vastaanottamiseen ja viestintätilanteeseen liittyvät erot

Puhe on huomattavan nopeaa kirjoitukseen verrattuna. Varsinkin spontaanissa puheessa suunnittelun ja tuottamisen välinen aika on hyvin lyhyt, minkä vuoksi korjaukset kuuluvat puheessa esimerkiksi taukoina, katkoksina ja uusina aloituksina. Kirjoittaja puolestaan saattaa käyttää huomattavasti aikaa suunnitteluun, ja korjaaminen on mahdollista ilman, että siitä jää jälkiä lopulliseen tekstiin. Usein puhetta ja kirjoitusta myös tuotetaan eri tarkoituk-

siin: kirjallinen, laajalle yleisölle ja säilyväksi tarkoitettu teksti laaditaan yleensä huolellisemmin kuin suullinen henkilökohtainen viesti. (Tiittula 1992: 11, 19–20.)

Tiittulan (1992: 21–25) mukaan puheessa nonverbaaleilla piirteillä on suuri merkitys. Ne ilmaisevat hyvin monia asioita ja vaikuttavat myös kielen ymmärtämiseen ja viestin tulkintaan. Lisäksi ääni sinänsä kertoo monia asioita puhujasta. Näitä asioita voidaan kirjoituksessa ilmaista vain osittain välimerkeillä ja erilaisin typografisin keinoin. Litteroitua puhetta tarkasteltaessa on helppo huomata, kuinka vähän prosodiasta ja paralingvistisistä keinoista välittyy kirjoitukseen.

Puhuttu kieli on yleensä hyvin tilannesidonnaista. Se syntyy kasvokkaisessa tilanteessa ja on useimmiten osoitettu jollekulle. Se on myös interaktiivista ja varsin usein dialogista, sillä puheen tavallisin käyttötilanne on keskustelu. Kirjoitetun tekstin tuottajan ja vastaanottajan välillä on ajallinen ja paikallinen ero. Toisinaan se on niin suuri, että kirjoittaja ei tiedä, kuka hänen tekstiään lukee. Kirjoitus onkin usein monologista, mutta se voi olla myös dialogista. Interaktiivisuus ei toteudu samalla tavoin kuin puheessa, koska kirjoittaja ja lukija toimivat yleensä yksin, eikä palautteenanto tai kysymyksien esittäminen ole välittömästi mahdollista. (Tiittula 1992: 38.) Tästä poikkeuksena ovat esimerkiksi internetin välityksellä käytävät Chat-keskustelut, joissa kirjoitettua kieltä (tai kirjoitettua puhetta) käytetään dialogisesti ja interaktiivisesti.

Kuten jo kielimuotojen yhteydessä luvussa 2.2.1. mainitsin, kirjoitettuun kieleen liittyvät aina myös hyvin vahvasti normit. Tiittulan (1992: 48–52) mukaan ne ovat edellytyksenä viestinnän onnistumiselle mahdollisimman monien ihmisten välillä. Puhutussa kielessä puolestaan sallitaan selvästi enemmän vaihtelua. Puhuttuakin kieltä säätelevät säännöt ja sen pohjana on kielioppi. Monet puhutun kielen säännöt ovat kuitenkin eriluonteisia kuin kirjoitetun. Niitä ovat muun muassa erilaiset kielellisen käyttäytymisen mallit (miten toimia tietyissä tilanteissa, mistä aiheista on sopiva keskustella jne.).

2.2.3. Kirjoitetun puheen käyttötilanteita

Puhetta siirretään kirjalliseen muotoon eri yhteyksissä useimmiten tarkoituksella mutta myös tahattomasti. Koskaanhan puhetta ei pystytä kirjoittamaan aivan tarkasti, ja litteraatiokin on aina vain eräänlainen hahmotelma puheesta, mutta puhekielen piirteitä voidaan helposti siirtää kirjoitettuun tekstiin. Tällaisia tekstejä ovat esimerkiksi kaunokirjallisuudessa esiintyvät vuoropuhelut, tekstiviestit, Chat-keskustelut ja toisinaan sähköpostiviestitkin (ks. esim. Hiidenmaa 2004: 231, 248; Kasesniemi & Rautiainen 2001: 177–181; Kuorilehto 2002: 95–103). Tahattomasti puhekielen ja niin sanotun Chat-kielen piirteitä siirtyy nykyään usein koululaisten aineisiin. Myös monia erilaisia puheita kirjoitetaan muistiin, mutta niissä käytetään usein yleispuhekieltä, jolloin varsinaisia (arki)puhekielen piirteitä ei esiinny.

Puhe ja kirjoitus siis risteävät monin tavoin, eikä ero käytettävien kielimuotojen välillä ole aina selvä. Kirjoitetun kielen puhekielisyyksiin kiinnitetäänkin huomiota yleensä vain silloin, kun ne poikkeavat kirjakielisestä sanonnasta. Jos ne ovat samanlaiset, kysymys ei ole olennainen. (Hiidenmaa 2004: 222–223.) Puhekielen piirteet kiinnittävät huomiota kirjoituksessa silloin, kun niitä ei ole totuttu siinä näkemään.

Kaunokirjallisuudessa kielimuotojen variaatio on yleinen keino, jolla luodaan kuvaa henkilöistä. Hiidenmaan (2004: 248–250) mukaan puhekielen piirteiden käyttö esimerkiksi tiedotusvälineissä ja erilaisissa asiateksteissä on myös yleistynyt tyylikeino. Puheenkaltaisilla rakenteilla ja kepeämmällä kielenkäytöllä luodaan sekä autenttisuutta ja illuusiota todellisuudesta että myös rentoa ja tuttavallista imagoa. Toisinaan esimerkiksi murrepiirteet tai slangit ovat puhujan tavaramerkki, toisinaan taas niillä osoitetaan alentuvaa suhtautumista tai ne voivat leimata puhujan (ks. myös Tiittula 2001: 7).

Kirjoitustulkkaus on edellä mainittuihin verrattuna erilainen kirjoitetun puheen käyttötilanne. Ensinnäkin tulkki kirjoittaa toisen henkilön eli puhujan tuottamaa kieltä oman kuulemansa, tulkintansa ja muistamansa perusteella, ja toisekseen tilanteessa tulkilla on kova kiire, jolloin harkinta-aika kuullun ja kirjoituksen välillä on hyvin lyhyt. Tekstin tuottaja eli puhuja ei ole tarkoittanut puhettaan kirjoitettavaksi vaan ensisijaisesti kuultavaksi, minkä vuoksi hän ei yleensä varmastikaan ajattele, miten teksti kirjoitettaisiin. Tul-

killa puolestaan on ammattinsa puolesta velvollisuus kirjoittaa kaikki kuulemansa mahdollisimman tarkasti. Käytännössä kuitenkin teksti muuntuu matkalla, koska tulkki ei ehdi kirjoittaa aivan kaikkea ja kuten edellä on jo todettu, puhetta ei koskaan pystytä kirjoittamaan täydellisen tarkasti.

3. MAKROPROPOSITIOANALYYSI

3.1. Tekstin hierarkkinen rakenne

Kieli on maailman hahmottamisen väline. Toisaalta se on maailman (=asiantilan) kuva; ja toisaalta se on väline eli instrumentti maailman käsittelemiseksi (Itkonen 2001: 3). Kielen avulla jäsennetään maailmaa tajuntaan ja välitetään edelleen sitä maailmaa, joka tajuntaan on hahmottunut. Kuitenkaan yhtä absoluuttista todellisuutta ei pystytä kielen avulla tavoittamaan, sillä tekstit ovat aina vain kuvaus jostakin maailmasta tietystä näkökulmasta. Nämä ajatukset sisältyvät jo Wittgensteinin kielifilosofiaan.

Saukkonen (2001: 18) johtaa Karl Popperin ajattelusta kolme erityyppistä keskinäisessä suhteessa olevaa maailmaa: ulkoinen reaalimaailma, mentaalinen tajunnan maailma ja kielellinen tekstin maailma. Informaatio koodautuu tässä ketjussa aina uudeksi rakenteeksi. Kielellinen informaatio ei koskaan kuvaa suoraan reaalimaailmaa vaan siitä konstruoitua havaintojen maailmaa.

Aistien avulla teemme havaintoja ulkoisesta reaalimaailmasta ja muodostamme niiden perusteella näkökulmia ja mielikuvia, jotka ovat pohjana käsitteiden synnylle. Käsitteet puolestaan ovat sidoksissa kieleen, ne ovat mm. sanojen psykologisia merkityksiä. Vaikka jokaisella on oma näkökulmansa todellisuuteen, eikä toisen ihmisen kognitioon ole pääsyä, on eri ihmisten tietoisuuksilla kuitenkin niin paljon yhteistä, että kielen avulla on mahdollista päästä tietyntäsoiseen vastaavuuteen. (Saukkonen 2001: 20–21.) Kieli on siis sosiaalinen ilmiö, koska se on yhteinen monille ihmisille (Itkonen 2001: 8). Tämä yhteinen tieto mahdollistaa sen, että ihmiset ylipäätään pystyvät kommunikoimaan keskenään.

Kielen avulla luodaan erilaisia tekstejä maailmasta. Niitä voidaan tarkastella eri tasoilla ja eri näkökulmista. Yksi keskeinen näkökulma on tekstin yhtenäisyyden kuvaaminen. Tekstin yhtenäisyyttä, koherenssia, voidaan eri näkemysten mukaan tulkita eri tekijöiden ominaisuudeksi. Yksi näkökulma on, että koherenssi on lukijan kognitiivisten toimintojen kannalta välttämätön tekstin ominaisuus, eli että koherenssi sijaitsee tekstissä ja ilman sitä lukija ei pysty käsittelemään tekstiä (Callow ja Callow 1992: 7). Myös Givón (1994. Sit. Karvonen 1995: 55; 2001: 327–329) käsittelee koherenssia tekstilähtöisenä. Hänen

mukaansa lukija päättelee tekstin koherenssin siinä esiintyvien kieliopillisten, referentiaalisten ja leksikaalisten seikkojen perusteella.

Toisen näkemyksen mukaan koherenssi on interaktiivista eli se ei ole varsinaisesti tekstin ominaisuus, vaan lukija luo sen lukiessaan tekstiä (Fairclough 1992: 134. Sit. Karvonen 1995: 55). Tämän näkemyksen kanssa samansuuntainen on van Dijkin käsitys, jonka mukaan tekstin koherenssi on ideologinen. Tekstin lukeminen koherentiksi edellyttää strukturoitunutta tietoa maailmasta, teksteistä ja kielellisistä toiminnoista, kuten siitä, millaisia toimintoja tekstillä on tietyssä tilanteessa mahdollista tehdä. (Karvonen 1995: 56.)

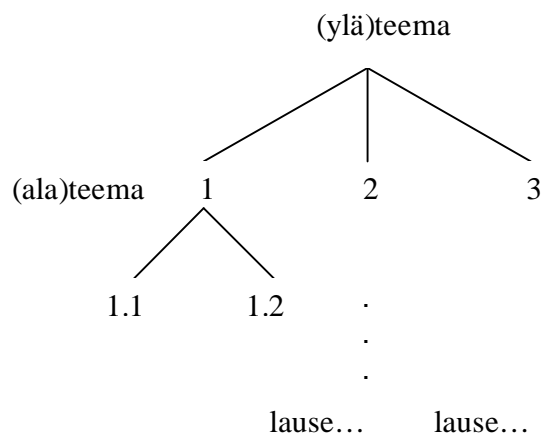
Saukkosen (2001: 23–24) käsitys vastaa läheisesti van Dijkin näkemystä. Hänen mukaansa kielen käsitteet assosioituvat suuremmiksi käsiterakenteiksi, jotka ovat käsitetasolla havaintokuvien ja mielikuvien vastineita. Nämä skeemat sisältävät paitsi tietoa maailmasta myös tietoa tiedon käytöstä. Tekstejä tulkitaan juuri kyseiselle tekstille sopivimman skeeman avulla, ja tulkinnassa pyritään muodostamaan mahdollisimman hyvä yhteensopiavuus, koherenssi, oman mentaalisen maailman kanssa. Kun valmiin skeeman mukainen näkökulma ei riitä, rakennetaan uutta käsiterakennetta oman kognitiivisen kompetenssin varassa. Tällöin yksilöllisillä taustatiedoilla, kokemuksilla ja päättelykyvyillä on suuri merkitys.

Skeemat ovat hierarkkisia, ja jotta teksti olisi yhtenäinen ja ristiriidaton, on sillä oltava oma koherentti hierarkkinen (verkko)rakenteensa (Saukkonen 2001: 24). Tekstin rakenne on perusteiltaan semanttinen, eli kyseessä on tekstimerkityksen rakenne, joka vastaa kognitiivisen maailman käsiterakennetta. van Dijkin ajattelua mukailleen Saukkonen (2001: 37–38) esittää, että tekstin rakenne on monimutkainen rakenne makrorakenteesta mikrorakenteeseen, jonka ylin kognitiivis-semanttinen käsite on aihe, teema, joka tekee tekstistä temaattisen kokonaisuuden. Tekstissä sen eritasoiset elementit ovat keskenään jossain suhteessa, relaatioissa, ja osista syntyvä kokonaisuus on yhtenäinen.

van Dijkin makrorakennemallin lisäksi tekstien koherenssia ja erityisesti tekstien osien välisiä yhteyksiä voidaan kuvata esimerkiksi retoristen rakenteiden avulla. Retorisen rakenteen teoria (*Rhetorical Structure Theory*, RST) kuvaa sitä, millaisista osista teksti rakentuu ja miten nämä osat yhdistyvät toisiinsa. Yhdistyminen voi tapahtua konnektorien ym. paikallisten koheesiokkeinojen avulla, mutta ne eivät varsinaisesti luo koherenssia, vaan

se syntyy tekstin merkitysten suhteista toisiinsa. Konnektorit pikemminkin vain sulkevat pois vääränlaisia luku- ja tulkintatapoja. (Mann – Matthiessen – Thompson 1992: 40–41; Karvonen 1995: 57.)

Tekstin hierarkkisessa rakenteessa on kyse siitä, että tekstiteema jakautuu osaiheiksi, alateemoiksi, alateemat niiden alateemoiksi ja niin edelleen. Itse teksti jakautuu alateemojen mukaan jaksoiksi. Alin (lause)taso edustaa eksplisiittistä tekstimerkitystä ja ylemmät tasot edellisen pohjalta tekstimaailmasta pääteltyä implisiittistä merkitystä. Nämä ylemmät tasot muodostavat tekstin globaalin makrorakenteen. (McCune 1983: 14; Kintsch & van Dijk 1978. Sit. Saukkonen 2001: 42.) Saukkonen (mp.) havainnollistaa tätä seuraavan kuvion avulla:

KUVIO 1. Tekstin hierarkkinen rakenne (Saukkonen 2001: 42.)

van Dijk tarkastelee tekstien (kokonais)koherenssia nimenomaan näitä ala- ja yläteemoja vastaavien makropropositioiden avulla. Makrorakenne on siis van Dijkin mukaan tekstin merkityksen kiteytys, joka voidaan muodoltaan kuvata lauseeksi tai lausekkeeksi. Rinnakkaiset samaan yläteemaan kuuluvat alateemat, samoin kuin perimmäiset lauseetkin, ovat yläteeman kannalta eriarvoisia, mutta silti ne esitetään yleensä samalla tasolla. Ne eivät muodosta toisiinsa nähden kuitenkaan vain luetteloa, vaan niillä on keskenään tietty suhde, relaatio. Nämä suhteet ovat tekstin koherenssin kannalta olennainen tekijä. Ne kytkevät alateemat ja lauseet yhtenäiseksi tekstimerkitykseksi ja -maailmaksi. Tällaisia kyt-

kentöjä voidaan tehdä esimerkiksi verbein ja konnektiivein. (Saukkonen 2001: 45–47.) Retorisen rakenteen teoria kuvaa tarkemmin näitä suhteita.

Tekstin tuottaja työstää tekstiä tavallisesti yläteemasta lähtien. Vastaanottaja puolestaan joutuu päätelemään tekstin kokonaismerkityksen päinvastaisessa järjestyksessä. Jos tekstin aihetta ei ole etukäteen ilmaistu, joutuu lukija tai kuulija tulkitsemaan sen hierarkkisesti ylimpien alateemojen perusteella. Tällöin tulkinnat voivat vaihdella, sillä tärkeimpien alateemojen havaitseminen ei aina ole helppoa eikä itsestään selvää. (Saukkonen 2001: 42.)

Teemat voidaan tiivistää välittömien alateemojen perusteella makropropositioiksi eli tekstijaksojen käsitteellisiksi informaatioytimiksi. Tekstillä, joka ei salli tiivistämistä, ei ole makrorakennetta tai se on hyvin fragmentoitunut. Tällaisia ovat esimerkiksi taiteelliset tekstit kuten modernit runot. (Saukkonen 2001: 43; van Dijk 1985: 117.)

3.2. Teun A. van Dijkn makroanalyysi

3.2.1. Tavoite ja käsitteet

Teun A. van Dijkn makroanalyysin tavoitteena on tuoda esiin tekstin keskeinen sisältö. Tekstin ydinsisältö saadaan selville erityisten makrosääntöjen avulla, kun mikrorakennetason tiedosta eli lauseista johdetaan abstraktimman makrotason tietoa eli muodostetaan alaja yläteemoja..

Makroanalyysin avulla tietoa voidaan vähentää ja järjestää, jolloin monimutkaisesta tiedosta saadaan esiin tärkein ja olennaisin. Sen avulla tekstin semanttista kokonaisuutta pystytään myös tarkastelemaan lausetasoa laajemmissa jaksoissa, mikä helpottaa tekstin keskeisimmän sisällön jäsentämistä. (van Dijk 1980: 14–15.)

Ihminen ei pysty säilyttämään eikä hänen tarvitsekaan säilyttää muistissaan kaikkea vastaanottamaansa tietoa, minkä vuoksi tietoa vähennetään aivoissa tietyn systeemin mukaisesti (van Dijk 1977: 143). Makroanalyysi pohjautuu juuri ihmisen kykyyn tehdä tiivistelmiä. Sen kantava ajatus on, että tekstin luettuaan ihmiset eivät muista siitä tarkkoja yksityiskohtia vaan ainoastaan tärkeimpiä lauseväittämiä eli propositioita ja niiden välisiä rin-

nastus- ja alistussuhteita. Myös tekstin koheesio perustuu juuri näihin suhteisiin. (Pääkkönen – Varis 2000: 100; Tiittula 1992: 32–33.)

Karkeasti määriteltynä propositiot ovat pienimpiä itsenäisiä merkitystä kantavia yksiköitä kielessä. Ne ovat myös pienimpiä semanttisia yksiköitä, jotka voivat olla tosia tai epätosia (todellisessa tai fiktiivisessä maailmassa). Propositiot ilmaistaan yksittäisissä ilmauksissa tai lauseissa. Ne edellyttävät aina (predikaatti)verbin olemassaoloa, eli ne predikoivat yksilöstä, esineestä tai asiasta jotakin. Yleensä propositiot käsittävät verbin ja yhden tai useampia nomineja. Monimutkaisemmat lauseet voivat sisältää yhden tai useita propositioneja. Jos propositiot ovat sisäkkäisiä, on lauseen prosessointi hitaampaa. (van Dijk 1988: 31–32; Tiittula 1992: 32–33.)

Mikrorakenteen muodostavat sanat, ilmaukset, lauseet ja lauseiden väliset suhteet. Mikrorakenne on siis suoraan näkyvässä diskurssissa. (van Dijk 1980: 29.) Mikrorakenteella tarkoitetaan paikallista, monimutkaista tietoa, ja se ilmentää paikallista (lokaalia) koheenssia (van Dijk 1980: 13; 1985: 115). Mikropropositioita ovat mikrorakenteeseen kuuluvat propositiot. Aiemmin esittämässäni kuviossa 1 mikropropositiot vastaavat alinta eli lausetasoa.

Tekstin merkitystä ei van Dijk (1980: 40; 1985: 115; 1988: 26) mukaan voi kuvata pelkästään paikallisella lauseiden ja niiden välisten suhteiden tasolla, vaan tekstin merkitys täytyy määrittää myös globaalilla, kokonaisten tekstien tai tekstijaksojen tasolla (alateemat ja yläteemat). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että propositioneista (mikrorakenteista) muodostetaan makropropositioneja (makrorakenteita) makrosääntöjen avulla. Makrorakenteet koostuvat useista makropropositioneista. (van Dijk 1980: 46; 1988: 32.)

Makrorakenteiden globaali semanttinen tieto on johdettavissa mikrorakenteiden tiedosta. Ne kuvaavat korkeampaa ja abstraktimpaa tasoa informaatiosta ja sen prosessoinnista. Ne esittävät saman tiedon kuin mikrotasolla mutta yleisemmästä ja abstraktimmasta näkökulmasta, ja niihin poimitaan monimutkaisesta ja konkreettisesta mikrotason tiedosta vain tieto, joka on relevanttia ja yleistä. Periaatteessa eri diskursseissa ja vuorovaikutustilanteissa sama informaatio voi sisältyä joko mikro- tai makrorakenteisiin sen mukaan, mikä on sen semanttinen tehtävä kokonaisuudessa. (van Dijk 1980: 13.)

Makrorakenteet ilmentävät laajempia asioiden välisiä suhteita ja niiden koherenssia. Koska on mahdollista tiivistää teksti, puhua tekstin aiheesta tai teemasta, on olemassa myös makrorakenteita. Makrorakenteet paljastavat, mikä on keskeisintä tekstissä. Jos makrorakennetta (eli globaalia koherenssia) ei ole, lauseet eivät muodosta johdonmukaista kokonaisuutta, vaikka ne olisivatkin sinänsä järkeviä. Usein makrorakenteita ilmaistaan tekstissä itsessään esimerkiksi otsikkoina tai tiivistyksinä. (van Dijk 1980: 10, 14; 1985: 115–116.)

Makrosääntöjen avulla tiivistetään ja järjestetään tekstin propositioita, tuotetaan uusia abstraktimpia merkityksiä ja topiikkeja, määritellään tekstin olennaisin sisältö sekä muodostetaan uusia käsitteitä ja propositioita alemman tason osatekijöistä (van Dijk 1980: 75). van Dijk (1977: 156–157) on osoittanut tutkimuksissaan, että ihminen säilyttää parhaiten muistissaan juuri tekstin makropropositiot. Välittömästi tekstiä mieleen palautettaessa pystytään toistamaan vielä paljon yksityiskohtaista makropropositioihin liittyvää tietoa, mutta ajan kuluessa mieleen pystytään palauttamaan vain makropropositiot tai osia niistä.

3.2.2. Makrosäännöt

Makrorakenteiden makropropositiot johdetaan makrosääntöjen sekä tekstissä ilmaistun ja yleisen maailmantiedon perusteella (van Dijk 1985: 131). Makrosäännöillä pyritään vähentämään tekstin informaatiota. Tämä voidaan tehdä poistamalla epäolennaista tietoa, tekemällä tarkasta tiedosta yleistyksiä tai tiivistämällä usean proposition tieto yhteen uuteen makropropositioon. Jos informaatiota ei tarvitse vähentää, propositio voidaan myös siirtää suoraan makropropositioksi. Makrosäännöt toimivat rekursiivisesti: Ne voidaan toistaa yhä uudelleen tekstin eri tasoilla ja siten muodostaa uusia makropropositioita ja tiivistää tekstiä edelleen alateemoista yläteemoiksi. (van Dijk 1988: 32–33; 1980: 14–15, 49.) Makropropositiotkin muodostavat siis useita tasoja. Viimeisellä makrotasolla propositiot eivät ole enää tiivistettävissä uusiksi makropropositioiksi sääntöjen avulla. (van Dijk 1980: 84.)

Makrosäännöillä operoiminen edellyttää yleistä tietoa siitä maailmasta, johon kyseinen teksti liittyy. On osattava tehdä päätelmiä siitä, mikä on keskeistä tietyssä kontekstissa ja mitä kaikkea kyseiseen tapahtumaan tai asiantilaan liittyy. Koska ihmisillä on erilai-

sia käsityksiä, uskomuksia ja mielipiteitä asioista, makrorakenteiden muodostaminen on aina tulkintaa ja yksilöllistä. Vaikka tulkinnoissa on yksilöllisiä eroja, on niissä yleensä aina niin paljon päällekkäisyyttä, että keskustelu tai vuorovaikutus on mahdollista ja onnistuu. (van Dijk 1985: 116–117; 1988: 33–34.)

Yksinkertaisin ja yleisin makrosääntö on **poisto** (*deletion*). Makropropositio muodostetaan poistamalla tekstistä ne propositiot, jotka ovat epäolennaisia toisten propositioiden tulkinnan kannalta ja jotka eivät ole toisten propositioiden ehtoja tai taustaoletuksia. Tätä voidaan kutsua myös heikoksi poistoksi (*weak deletion*). Voidaan tehdä myös niin sanottu vahva poisto (*strong deletion*), jossa poistetaan sellaisia propositioita, jotka ovat paikallisella tasolla olennaisia ja sidoksissa muihin propositioihin, mutta joilla globaalilla tasolla irrallaan muista ei ole olennaista merkitystä. Poistosäännöistä voidaan käyttää myös positiivisemmän sävyistä termiä valinta (*selection*), jolla tarkoitetaan käytännössä samaa asiaa. (van Dijk 1980: 46–47.)

Toinen makrosääntö on **yleistys** (*generalization*). Tässä epäolennaisia tietoja ei suoraan jätetä pois, vaan niitä yhdistellään yleisemmiksi kokonaisuuksiksi tai yläkäsitteiksi, jos se on mahdollista. Tulokseksi saadaan makropropositio, joka ilmaisee asian tai tilanteen, jossa toiminnan osallistujien ja heidän ominaisuuksiensa variaatio on jätetty huomiotta. Jotta yleistäminen ei saisi aikaan liian abstraktia merkitystä, sallitaan vain pienin mahdollinen yleistys. (van Dijk 1980: 47–48.)

Kolmas makrosääntö on **konstruktio** (*construction*), jossa makropropositio muodostetaan toisiinsa liittyvien propositioiden sarjasta eli jonkin globaalien faktan osamerkityksistä, ehdoista ja seurauksista. Muodostettu makropropositio on merkitykseltään enemmän tai vähemmän stereotyyppinen tapahtumajakso, jonka propositioiden ilmaisemat osamerkitykset ovat konventionaalisesti tunnettuja ja siihen vaivatta yhdistettävissä. Makropropositio saa myös uuden predikaatin, joka sisältää kaikki osamerkitykset. (van Dijk 1980: 48.)

Siirroksi (*zero rule*) kutsutaan sääntöä, jossa mikrotason propositio siirtyy suoraan makropropositioksi. Tätä tarvitaan erityisesti lyhyissä diskursseissa, jossa kaikki kerrottu on yhtä olennaista ja tärkeää ja siten siirrettävissä makrotasolle. (van Dijk 1980: 48–49.)

Näiden makrosääntöjen soveltaminen käytännössä ei ole niin yksiselitteistä, kuin ne antavat ymmärtää. Niiden kirjaimellinen noudattaminen on jokseenkin mahdotonta, koska käytännössä täytyy soveltaa useampaa kuin yhtä makrosääntöä, kun tiivistetään propositiota makropropositioiksi. Toisaalta kyse on myös aina tulkinnasta. Sama asia voidaan tiivistää monella eri tavalla sen mukaan, millainen on lukijan maailmantieto ja mistä näkökulmasta asioita tarkastellaan.

van Dijkin mukaan (1985: 116) makrorakenteet voivat olla yhtä hyvin lausekkeita kuin lauseitakin. Makropropositiot predikoivat jotakin maailmasta. Ne voivat olla yksittäisiä lauseita, jolloin niiden ei tarvitse sisältää näkyviin kirjoitettuina lauseiden välisiä suhteita ilmaisevia konnektoreita. Analyysissani kuitenkin päädyin siihen ratkaisuun, että muodostamani makropropositiot ovat virkkeitä. Ne sisältävät siis useita propositioita, jotka yhdistyvät jollakin tavalla toisiinsa. Tämä mahdollistaa eri tulkkeiden keskeisten asiasisältöjen järkevän vertaamisen. On huomattava, että makropropositioiden konnektorit eivät välttämättä aina ole samoja, kuin mitä on kirjoitettuna propositiotasolla, vaan niistä monet ovat nimenomaan tekemiäni tulkintoja.

3.3. Retorisen rakenteen teoria

Makropropositioanalyysi tiivistää informaatiota alateemoista yläteemoiksi, mutta se ei suoraan kuvaa tekstin koherenssia ja propositioiden välisiä suhteita. Niiden tarkasteluun näkökulman tarjoaa retorisen rakenteen teoria (*Rhetorical Structure Theory*, RST), jota ovat kehittäneet erityisesti William Mann ja Sandra Thompson sekä Christian Matthiessen (1986–).

Retorisen rakenteen teoria jakaa tekstin osat ytimiin (*nucleus*) ja satelliitteihin (*satellite*), joiden välillä valitsee aina jokin suhde. Ytimiksi kutsuttavat tekstin osat ovat keskeisempiä, kun taas satelliitit ovat etäisempiä ja nimensä mukaisesti täydentävät ydintä jollakin tavalla. Jako ytimiin ja satelliitteihin on seurausta tekstin koherenssista, ei sen edellytys. Nämä tekstin osat voivat olla mitä tahansa rakenneyksiköitä (lauseita, virkkeitä, kappaletta, lausekkeita). Suhteet voivat olla tekstissä näkyvissä tai eri keinoin pääteltävissä. (Mann – Matthiessen – Thompson 1992: 41–44; Karvonen 1995: 59–60.)

Analyysissa ensimmäinen vaihe on jakaa teksti osiin, jotka useimmiten ovat luontevimmin lauseita tai lausekkeita. Seuraavassa vaiheessa määritellään osat ja niiden väliset suhteet. Koska tässäkin on ainakin osittain kyse analyysoijan tulkinnasta, ovat erilaiset RST-analyysit mahdollisia. (Mann – Matthiessen – Thompson 1992: 51–52.) Teoriaa on kehitelty jatkuvasti 1980-luvulta lähtien ja kehitetään edelleen. Vuonna 1992 (mp.) esiteltiin 24 erilaista tekstin osien välistä suhdetta. Nykyään RST:n virallisten internet-sivujen¹³ mukaan niitä on käytössä 30 (Mann & Taboada 2006).

Karvosen (1995: 60) suomennosten mukaan ”tekstinosien väliset yhteydet voivat olla esimerkiksi väite ja sen laajennus tai täsmennys, fakta ja sen todiste, tehtävä ja sen motiivointi, päätelmä ja sen premissi, ongelma ja sen ratkaisu, väite ja sen kertaus, syy ja sen seuraus, teesi ja sille antiteesi”. Useimmiten kyseessä onkin juuri ytimen ja satelliitin välinen suhde. On kuitenkin olemassa myös tilanteita, joissa tarkastelun kohteena on kahden yhtä tärkeän asian (kahden ytimen) välinen suhde. Tällaisia ovat esimerkiksi kaksi samanarvoista vaihtoehtoa tai lista. (Mann & Taboada 2006.)

3.4. Aineiston analyysi

3.4.1. Esittely

Aineistona oleva noin tunnin kestävä esitelmä kertoo suomalaisista viittomakielisistä henkilönnimistä (eli viittomanimistä), joita esitelmän pitäjä on tutkinut. Esitelmässään puhuja kertoo yleisesti suomalaisista viittomanimistä ja tutkimuksestaan.

Aluksi puhuja esittelee omia ja tutkimuksensa taustoja. Hän kertoo opiskelusta kuurojen kouluissa 1900-luvun alkupuolelta 1960-luvulle, jolloin puhuttua kieltä yritettiin opettaa väkisin kuuroille lapsille ja viittomanimen anto tapahtui salaa. Asuntolanhoitajilla oli kouluissa tärkeä rooli. He alkoivat koulukavereiden ohella antaa ja käyttää viittomanimiä. Puhuja näyttää ja kertoo esimerkkejä vanhoista osoittelevista viittomanimistä se-

¹³ Sivut löytyvät osoitteesta: <http://www.sfu.ca/rst/01intro/intro.html> (25.5.2006).

kä nimen merkityksestä kantajalleen. Kotona nimeäminen alkoi yleistyä 1970–80-luvulta lähtien, kun viittomakielen asema yhteiskunnassa parani. Puhuja esittelee ja näyttää uusia viittomanimiä ja kertoo, millä perusteella ne valitaan lapselle. Hän kertoo lyhyesti myös keränneensä tutkimusaineistonsa itse. Lopuksi hän esittelee ensimmäiset suomalaiset viittomakieliset henkilöt ja kertoo heidän viittomanimiensä taustoista. Esitelmän jälkeen yleisöllä on mahdollisuus esittää kysymyksiä, mutta niitä en tarkastele tässä työssä.

Puhujan puhetyyli on katkonainen. Siinä esiintyy paljon taukoja, katkoksia ja suunnitteluilmauksia¹⁴, mikä johtunee ainakin osittain siitä, että hän osasi huomioida kirjoitustulkkauksen ja pyrki siksi selvästi hidastamaan esitystään. Hän käyttää puhekielisiä ilmauksia esimerkiksi persoonapronomineista (*mä, mun*) ja verbeistä (*oon*), mutta varsinaisia murrepiirteitä tai -sanoja ei hänen puheessaan esiinny.

Koska esitelmän aihe oli puhujalle hyvin läheinen ja tuttu, oli esitelmä etukäteen mietitty ja valmisteltu, vaikka puhuja ei käyttänyt tukipaperia. Kyseessä ei siis ollut spontaani puhetilanne, jollainen esimerkiksi keskustelu tavallisesti on. Esitelmätilanne oli kuitenkin dialoginen, koska tulkeilla ja yleisöllä oli mahdollisuus keskeyttää esitys ja tehdä tarkentavia kysymyksiä. Myös nonverbaalit viestit sekä koko tilanne (esimerkiksi ympäristön äänet kuten yskäisyt) vaikuttivat puhujan puheeseen.

3.4.2. Makropropositiot

Otin esitelmästä tarkempaa analyysia varten kaksi otosta. Molemmista otoksista (kestoiltaan 13,5 min ja 12 min) muodostui makrosääntöjen avulla noin 40 alimman tason¹⁵ makropropositiota (=alateemat). Vertailin litteraation ja tulkkeiden makropropositioita asettamalla ne rinnakkain taulukkoon. Taulukot ovat nähtävissä liitteissä 4 ja 5. Makroproposi-

¹⁴ *Ison suomen kielioopin* mukaan suunnitteluilmaukset ovat epäselvärajainen sanaryhmä, joka on luettavissa partikkeleihin, ja johon kuuluu sellaisia suunnittelu- ja empimisilmauksia kuten *t(u)ota, noin, nii(n)ku(in), siis* ja *mm, öö, ee* (Hakulinen ym. 2004: 821–822).

¹⁵ Tarkoitan alimmalla tasolla ensimmäistä propositioista muodostettua makropropositiotasoa. Voidaan myös puhua alateemojen alateemoista.

tioiden määrässä litteraatioiden ja tulkkeiden välillä ei juuri ole eroja. Ensimmäisessä otoksessa litteraatioissa ja tiivistetyssä tulkkeessa on 41 makropropositiota ja tarkassa tulkkeessa 40 makropropositiota. Toisessa otoksessa kaikissa on 38 makropropositiota. Enemmän eroja on makropropositioiden sisällöissä.

Seuraavaksi tiivistin tekstiä yhä edelleen makrosääntöjä käyttämällä. Seuraavat tiivistyksen tasot litteraatiosta muodostettuna on nähtävissä taulukoissa 2 ja 3. Taulukoissa alimpana näkyvät makropropositiot on muodostettu niistä n. 40 makropropositiosta, jotka ovat taulukoina liitteissä. Olen siis tiivistänyt ensimmäisessä otoksessa 41 alimman tason makropropositiota 11:een seuraavan tason makropropositioon ja toisessa otoksessa 38 makropropositiota myös 11:een. Tästä toisesta tasosta on muodostettu vielä seuraavat yläteemat. Ylimpänä molemmissa taulukoissa on yksi makropropositio, johon on tiivistetty koko otoksen keskeinen asiasisältö.

Samalla tavalla muodostin myös molemmista tulkkeista seuraavat alateemat ja yläteemat. Havaitsin, että näillä tasoilla ei ole eroja tulkkeiden ja litteraation välillä. Tämä tarkoittaa, että asiasisällön keskeiset teemat heti makropropositioiden toiselta tasolta lähtien välittyvät tämän aineiston perusteella täysin molempiin tulkkeisiin.

TAULUKKO 2. Ensimmäisen otoksen litteraation toisen tason makropropositioiden (teemojen) tiivistyminen alateemoista yläteemaksi.

M1										
Kouluissa ei saanut viittoa, mutta koulukaverit ja asuntolanhoitajat antoivat lapsille osoittelevia viittomanimiä, koska ne olivat tärkeitä kasvatuksessa.										
M1								M2		M3
Kouluissa ei saanut viittoa eivätkä yleensä opettajat viittoneet, mutta koulukaverit ja asuntolanhoitajat antoivat lapsille viittomanimiä.								Viittomanimet olivat tärkeitä kasvatuksessa.		1900-luvun alkupuolen viittomanimet olivat osoittelevia ja saattoivat nykyään naurattaa.
M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10	M11
Kouluissa ei saanut viittoa ja lapset opettelivat puhumaan.	Viittomanimiin liittyy koko viittomakielinen elämäntapa.	Viittomanimet on saatu 1900-luvulla useimmien kouluissa, koska useimmilla kuuroilla oli kuuluvat vanhemmat, jotka eivät osanneet viittoa.	Nykyäänkin yritetään, että lapset oppisivat puhutun kielen sisäkorvaisuuteen kautta.	1970-luvullakin neuvottiin, että viittominen ei ole hyödyllistä, vaikka kouluissa saatiin viittoa.	Kavereiden lisäksi asuntolanhoitajat antoivat kouluissa nimiä lapsille.	Opettajat eivät viittoneet, joten opetus oli menestyksetöntä.	Kouluja oli Suomessa vain kuusi.	Viittomanimet olivat tärkeitä kasvatuksessa.	Viittomanimet olivat osoittelevia ja ne tulivat jostain silminnähtävistä piirteistä, kuten arvesta, nenän tai posken muodosta.	Nimet saattavat naurattaa nykynuoria ja ne koetaan nykyään rumiksi, mutta 1960-luvulla ne olivat tavallisia.
M1-M41										

TAULUKKO 3. Toisen otoksen litteraation toisen tason makropropositioiden (teemojen) tiivistyminen alateemoista yläteemaksi.

M1										
Nykyään kuvaileva viittomanimi annetaan kotona heti lapsen syntymän jälkeen.										
M1	M2	M3	M4		M5					
Kotona käytettiin kotiviittomia, jotka olivat sellaisia kuin tyttö, poika, vauva, kuopus.	Aikaisemmin kuurot saivat viittomanimen koulussa, mutta 1970–80-luvulla he saivat nimen kotona.	Viittomanimi annetaan nykyään heti lapsen syntymän jälkeen.	Viittomanimiä annetaan vauvan ulkonäön ja käyttäytymisen perusteella tai vanhojen kuurojen mukaan.		Viittomanimiä ei ole kerätty mihinkään, joten olen itse kerännyt tutkimusaineistoni.					
M1	M2	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M9	M10	M11
Kotona on käytetty sellaisia viittomanimiä kuin tyttö, poika, vauva, kuopus jne.	Kuurot lapset saivat tavallisesti viittomanimen koulussa, mutta erityisesti kuurot saivat näitä kotiviittomia.	1970-80-luvulla viittomakielen aseman parantuksessa kuurot lapset alkoivat saada viittomanimen kotona.	Aikaisemmin lapset saivat viittomanimen 2-3-vuotiaana, mutta nykyään nimi annetaan heti syntymän jälkeen tai jo	Lapsesta saatetaan keskustella myös muiden lasten kanssa ja kysyä heidän mielipidettä nimestä.	Nykyajan viittomanimet annetaan esimerkiksi sen perusteella, miten lapsi nukkuu ja millä kirjaimella hänen nimensä alkaa.	Nimi saatetaan soinnutella myös perheen muihin nimiin tai se voidaan antaa vanhojen kuurojen mukaan.	Viittomanimiä ei ole kerätty mihinkään, vaan ne kulkevat perintönä kertomuksissa	Tutkimukseeni olen kerännyt nimiä haastattelulla.	Nimistöä on kertynyt yli 1000 1900-luvulta ja joitakin uudempia ja vanhempia nimiä.	Kuvassa näette ensimmäisen viittomakielisen henkitönnön, Karl Oskar Malmiin, ja Fritz Himmin sekä Maria Klingenbergin.
M1–M38										

3.4.3. Erot makropropositioissa

Tarkempi ensimmäisen tason makropropositioiden analyysi osoittaa, että otoksissa kokonaisista makropropositioista on jäänyt pois ainoastaan yksi. Esimerkissä 1 litteraatiossa (1a) ja tiivistetyssä tulkkeessa (1c) esiintyvälle makropropositiolle ei löydy lainkaan vastinetta tarkassa tulkkeessa (1b)¹⁶, jolloin tieto nykytilanteesta jää kokonaan esittämättä.

- (1a) Vanhemmat kävivätkin salaa viittomakielen kursseilla. **Nykyään ei tarvitse käydä salaa kurssilla, mutta ei viittomiseen vielääkään patisteta.** (Otos 1, litteraatio M14–15.)
- (1b) Vanhemmat kävivät salaa viittomakielenkursseilla (Otos 1, tarkka, M14).
- (1c) Monet vanhemmat kävivät salaa kursseilla. **Nykyään ei tarvitse viittoa salaa, mutta ei siihen neuvotakaan.** (Otos 1, tiivistetty M14–15.)

Yleisempää kuin kokonaisten makropropositioiden puuttuminen olivat joidenkin asioiden jääminen pois tulkkeiden makropropositioista, jolloin jotakin informaatiosta jää välittymättä. Esimerkissä 2 tarkan tulkkeen makropropositiosta puuttuu perustelu:

- (2a) Koulut olivat absurdeja laitoksia, **koska viittominen oli kielletty ja oppilaat eivät kuulleet mitään** (Otos 1, litteraatio, M1).
- (2b) Koulut olivat absurdeja laitoksia (Otos 1, tarkka, M1).
- (2c) Koulut olivat absurdeja laitoksia, **koska viittominen oli kielletty eivätkä lapset kuulleet mitään** (Otos 1, tiivistetty, M1).

Tarkan tulkkeen lukijalle jää epäselväksi, miksi puhuja sanoo kouluja absurdeiksi. Ilmaisuu on hyvin abstrakti ja kaipaisi mukaansa litteraatiossa ja tiivistetyssä tulkkeessa esitetyn perustelun. Tiivistetystä tulkkeesta puolestaan puuttuu osa asiasisällöstä esimerkeissä 3 ja 4:

¹⁶ Käytän tästä eteenpäin kaikissa esimerkeissäni merkintäsystemiä, jossa a on esimerkki litteraatiosta, b vastaava kohta tarkasta tulkkeesta ja c tiivistetystä tulkkeesta. Tulkkeet sisältävät kaikki alkuperäiset kirjoitus- ja asiavirheet. Lisäksi niihin on merkitty tulkin tekemät korjaukset luvussa 1.3. esittelemälläni tavalla.

- (3a) Lapset joutuivat luottamaan opettajan huulten liikkeisiin, ja **he yrittivät oppia siitä jotain** (Otos 1, litteraatio, M18).
- (3b) Puhumisharjoitusten jälkeen lapset yrittivät saada selvää huulten liikkeistä ja **siitä sisältöä oppiaineeseen** (Otos 1, tarkka, M17).
- (3c) Lapset joutuivat luottamaan huultenliikkeisiin (Otos 1, tiivistetty, M18).
- (4a) **Tämä oli menestyksetöntä**, mutta opetus toimi näin vuosikymmeniä (Otos 1, litteraatio, M19).
- (4b) **Tämä oli menestyksetöntä**, mutta siihen uskottiin (Otos 1, tarkka, M18).
- (4c) Uskottiin, että opetus toimi näin (Otos 1, tiivistetty, M19).

Esimerkissä 3 tiivistetystä tulkkeesta jää puuttumaan kokonaan yhteys kouluun ja oppimiseen, mikä on tässä kuitenkin olennainen. Esimerkissä 4 puolestaan jää pois tärkeä tieto opetuksen toimivuudesta.

Eräässä kohdassa koko asia jää hyvin epäselväksi, koska alkuperäisestä tarkasta tulkkeesta (5b) puuttuu kieltosana ja *olla*-verbi:

- (5b) Näitä kouluja monta Suomessa (Otos 1, tarkka, n.16 min).

Epäselvyyttä lisää se, että samassa yhteydessä jää muutakin pois, mistä johtuen tarkan tulkkeen (6b) makropropositio ei vastaa litteraation ja tiivistetyn tulkkeen makropropositioita (6a ja 6c):

- (6a) Kouluja oli Suomessa vain **kuusi**, ja **koulumatkat olivat pitkiä** (Otos 1, litteraatio, M21).
- (6b) Kouluja [ei ollut] monta Suomessa (Otos 1, tarkka, M20).
- (6c) Kouluja oli Suomessa vain **kuusi**, ja **matkat olivat pitkiä** (Otos 1, tiivistetty, M21).

Tiivistetystä tulkkeesta on jäänyt osa kuulijoiden kannalta kiinnostavasta asiasisällöstä pois esimerkeissä 7 ja 8:

- (7a) Ne **saattavat** naurattaa nykynuoria, ja **he pitävät niitä omituisina**. (Otos 1, litteraatio, M36)

- (7b) Jotkut **voivat** naurattaa nykynuoria ja **he pitävät niitä omituisina**. (Otos 1, tarkka, M35)
- (7c) Nykynuoria naurattavat tällaiset nimet. (Otos 1, tiivistetty, M36)
- (8a) Jotkut näistä viittomista koetaan nykyään rumiksi, mutta kun **vanhempani kävivät koulua** ja vielä 60-luvullakin, ne olivat normaaleja. (Otos 1, litteraatio, M41)
- (8b) Jotkut näistä koetaan nykyään rumiksi, mutta **siihen aikaan, kun vanhempani kävivät koulua** ja vielä 1960-luvullakin ne olivat normaaleja. (Otos 1, tarkka, M40)
- (8c) Jotkut viittomista koetaan rumiksi, mutta ne olivat tavallisia vielä 60-luvulla. (Otos 1, tiivistetty, M41)

Toisaalta kuitenkin voimme ajatella, että esimerkissä 7 naurattaminen ja omituisena pitäminen ovat synonyymisiä ilmauksia, jolloin viesti välittyy myös tiivistetyssä tulkkeessa. Esimerkissä 7 ilmauksen sävy kuitenkin muuttuu epävarmasta varmaksi. Esimerkistä 8 puuttuu yhteys puhujan vanhempien koulunkäyntiin, mikä olisi olennainen, koska puhuja on aikaisemmin puhunut nimenomaan vanhemmistaan ja siihen liittyvästä ajasta.

Tarkasta tulkkeesta (9b) puolestaan puuttuu olennaista tarkkaa tietoa seuraavassa esimerkissä:

- (9a) **Nimistöä on kertynyt yli 1000 1900-luvulta** ja lisäksi joitakin vanhempia ja uudempiä nimiä. (Otos 2, litteraatio, M34)
- (9b) On joitakin vanhempia nimiä ja joitakin uusia nimiä. (Otos 2, tarkka, M34)
- (9c) **Nimistöä on kertynyt yli 1000** ja ne ovat enimmäkseen **1900-luvulta**. (Otos 2, tiivistetty, M34)

Tällaisessa tilanteessa tarkat luvut olisivat tarpeen, koska yleisöllä ei varmasti ollut etukäteen mitään tietoa tutkimuksesta, eivätkä he voineet päätellä edes nimistön suuruusluokkaa muista puhujan antamista tiedoista. Ajankohta on pääteltävissä asiayhteydestä, mutta senkin tulkkaminen olisi selventänyt asiaa.

Makropropositioanalyysin ja edellä tarkastelemieni erojen perusteella makropropositiot säilyvät tulkkeissa yleisesti varsin hyvin. Molemmissa tulkkeissa esiintyy otoksissani suunnilleen yhtä paljon poikkeamia litteraatiosta, joten määrällistä eroa puutteissa ei tämän perusteella voi tehdä. Näyttää kuitenkin siltä, että tarkan tulkkeen puutteet liittyvät hieman useammin laajempien asiasisältöjen puuttumiseen, kun taas tiivistetyn tulkkeen puutteet

liittyvät pienempiin puutteisiin tai muutoksiin. Tarkasta tulkkeesta on jäänyt esimerkiksi pois tietoa nykytilanteesta verrattuna vanhaan (1b), perusteluja (2b) ja melko tärkeitä lukuja (6b ja 9b), jolloin asiasta jää tulkkeen seuraajalle epämääräinen kuva. Tiivistävästä tulkkeesta puolestaan puuttuu jonkin verran tarkennuksia (3c, 4c, 7c, 8c), mutta niiden rooli viestin asiasisällön kannalta on vähäpätöisempi.

Kirjoitustulkkauksessa asioita jää kiireen vuoksi aina pois, koska puhe on aina selvästi nopeampaa kuin kirjoitus. Näin ollen tulkit jäävät vähitellen yhä enemmän puheesta jälkeen, ja he joutuvat (tietoisesti tai tiedostamatta) jättämään asioita pois pysyäkseen edes jotenkin mukana. Aineistosta tekemieni havaintojen perusteella ajattelen, että syynä erilaisien asioiden poisjäämisille tarkassa ja tiivistetyssä tulkkeessa voivat olla tulkkaustapojen erilaiset tavoitteet.

Koska tarkkaa tulkkausta tehneillä tulkeilla oli tavoitteena kirjoittaa puheesta kaikki, heillä oli myös enemmän kirjoitettavaa ja sen vuoksi kovempi kiire. Tällöin usein tapahtuu siten, että kun tulkit jäävät riittävästi jälkeen, he vain jättävät jonkin asian pois ja ottavat jälleen kiinni puheesta ja jatkavat eteenpäin. Näin ollen tarkasta tulkkeesta jää helposti pois suurempia yksittäisiä asiakokonaisuuksia, kun taas pienet yksityiskohdat pysyvät tavallisesti mukana. Oletan, että tiivistetyn tulkkeen tekijät pyrkivät tulkkaamaan vähintäänkin juuri keskeisiä asiasisältöjä ja karsimaan ylimääräistä tietoa kuten puheen toistoa ja korjauksia. He jättäytyivät tulkkauksessa enemmän jälkeen ja pyrkivät kirjoittamaan vähemmän, jolloin poisjäännit koskevat yleisemmin nimenomaan pienempiä asioita.

3.4.4. Tekstin osien väliset suhteet

Tekstin välisten suhteiden analyysi osoittautui hankalammaksi kuin etukäteen ajattelin, koska puhutun kielen rakenteet eivät ole yhtä tiiviitä ja loppuun asti mietittyjä kuin kirjoitetussa kielessä, jonka tarkasteluun retorisen rakenteen teoria on kehitetty. Puheessa lauseet yhdistyvät helposti hyvin pitkiksi kokonaisuuksiksi, jotka sisältävät hyvin runsaasti erilaisia toisilleen rinnasteisia ja alisteisia rakenteita.

Tyypillistä aineistossani on, että päälauseisiin yhdistyy sivulauseita, jolloin lauseita yhdistävät sanat ovat enimmäkseen rinnastus- ja alistuskonjunktioita sekä relatiivipronomeineja. Jonkin verran päälauseisiin yhdistyy myös lauseenvastikkeita. Lisäksi lauseita toisiinsa liittäviä erilaisia adverbit kuten *sitten, siis, nyt, kuitenkin, myös*.

Puheessa toisiinsa yhdistyvät jaksot ovat hyvin pitkiä, kuten taulukoiden 4 ja 5 esimerkit osoittavat. Tulkkien pitää tulkkauksen ohjeiden mukaisesti jakaa puhe kirjoitetun kielen mukaisiksi virkkeiksi eli lisätä alkukirjaimet ja välimerkit, jolloin heidän on pakko muodostaa virkkeiden rajat johonkin. Kummassakin taulukossa esimerkkikatkelmat muodostavat yhden makroproposition (Otos 1, litteraatio, M22 ja Otos 2, litteraatio, M10). Tarkastelen tässä analyysissä noin yhden makroproposition laajuisia kokonaisuuksia mutta alkuperäisiä tekstejä (litteraatioita ja tulkkeita), jotta saan varmasti oikean kuvan tekstin osien välisistä suhteista. Taulukoissa on lihavoitu ne sanat, jotka ilmaisevat lauseiden välisiä suhteita.

TAULUKKO 4. Lauseiden ja tekstin osien välisten suhteiden ilmaiseminen litteraatiossa ja tulkkeissa. (Otos 1.)

Litteraatio	Tarkka tulke	Tiivistetty tulke
L73 (.) NIIN , ni <u>asuntolahoitajat</u> (.) huomasivat	L54 Niin he huomaisivat	L53 Asuntolanhoitajat huomasivat,
L74 että, että , eläm- (.) ö (.) sis (.) kasvatus ei suju ilman tätä (.) <u>ainakin</u> tätä ilman tätä yhtä <u>viittomaa</u> eli tätä viittomanimeä,	L55 että helpotti	L54 että kasvatus ei suju,
L75 sillä pystyttiin kutsumaan ja (.) lapsia (.) pyytämään heidän huomiotansa ja <u>käskemään</u> heitä,	L56 kun käytti viittomanimeä,.	L55 ellei ole vähinätään yksi viittoma - viittomanimi.
L76 (.) koska (.) siitä huuilta oli vaikea saada selville jopa sitä omaa nimeä,	L57 sillä voitiin käskää ja ohjata lasta.	L56 Sillä voitiin kutsua ja käskää lapsia.
L77 (.) vaikka sen olisi <kuinka> hyvin sanonut, (.)		L57 Huuilta oli vaikea saada selvää nimestä.
L78 niin öö lapset ovat vilkkaita	L58 Ipaset ovat vilkkait aja	L58 Lapsethan leikkivät vilkkaasti,
L79 ja haluavat leikkiä ja katsoa muuallekin kun vain siihen (.) @hyvin selkeästi artikuloivaan suuhun@ ((esittää artikuloivansa selkeämmin))	L59 katsoa muuallekin kuin hyvin artikuloivaan suuhun,	L59 eivätkä ehtineet katsoa huulia.
L80 niin (.) öö (.) viittomanimi oli (.) tärkeä (.) kasvatuksen kannalta, (2.0.) öö (2.0)	L60 niin viittomanimi oli tärkeä <u>kaasvatuksen</u> kannalta.	L60 Viittomanimi oli sisi tärkeä kasvatuksen kannalta.

Retorisen rakenteen analyysin perusteella taulukon 4. litteraation tekstikatkelma jakautuu osiin seuraavasti: Lauseet 73–79 ovat syitä (satelliitti) lauseelle 80 (ydin), joka on siis seuraus edellisistä: ”Ilman viittomanimeä lapsia ei voitu kutsua eikä käskää, **joten** viittomanimi oli tärkeä kasvatuksessa.” Litteraatiossa seurausta ilmaisee sana *niin*. Lauseet 73–74 ovat fakta (ydin), jota lause 75 täsmentää ja lause 76 perustelee (satelliitit). Lause 77 (satelliitti) täsmentää puolestaan lausetta 76 (ydin). Lauseet 78–79 (satelliitit) ovat syy lauseelle 76 (ydin): ”Huuilta oli vaikea saada selvää nimestä, koska lapset ovat vilkkaita eivätkä katso suuta.”

Tulkeissa suurin osa näistä suhteista välittyy hyvin, mutta jotkin suhteet jäävät heikommiksi. Tarkassa tulkkeessa lauseet 54–56 muodostavat ytimen, ja lause 57 täsmentää

lausetta 56. Lauseet 58–59 perustelevat väitettä 60, jossa suoraan puheesta tulkatun *niin*-sanana paikalla toimisi tehokkaammin *joten*. Nämä kaksi osaa (virkeettä) eivät kuitenkaan yhdisty aivan yhtä selvästi toisiinsa kuin litteraatiossa, koska yhteys lauseista 58–60 alkuun puuttuu. Tähän vaikuttaa myös se, että välistä on jätetty pois litteraation perustelua (L76) ja sen täsmennystä (L77) vastaava informaatio.

Tiivistetyssä tulkkeessa lauseet 53–55 muodostavat väitteen, jota lause 56 täydentää, vaikkakin se on turhaan irrotettu omaksi virkkeekseen. Lause 57 on fakta, jonka todisteina toimivat lauseet 58–59, mutta niiden väliltä puuttuu kuitenkin yhdistävä konjunktio (esim. *koska*). Lause 57 voisi myös yhdistyä selvemmin alun väitteeseen. Lauseessa 60 esitetään väite, jonka perusteluna toimii koko edellä oleva tekstin osa (L53–59). Yhdistävänä sanana toimii *siis*.

Tässä esimerkissä molemmissa tulkkeissa viestin sisältö ja tekstin keskeiset suhteet välittyvät, mutta erityisesti tiivistetyssä tulkkeessa suhteita ilmaisevia sanoja on niin vähän, että tekstistä tulee hieman töksähtelevä eivätkä virkkeet liity niin hyvin toisiinsa.

TAULUKKO 5. Lauseiden ja tekstin osien välisten suhteiden ilmaiseminen litteraatiossa ja tulkkeissa. (Otos 2.)

Litteraatio	Tarkka tulke	Tiivistetty tulke
L27 mutta , (.) sitten kun tä- (.) viittomal- hhh (.) oral- niin sanottu oralistinen eli (.) <puheeseen pakottava kausi>, L28 (.) mä käännän sen (nyt) vaik tällä, tänään tällä tavalla (.) L27 ööm (.) alkoi (.) hiipua (.)	L23 Mutta sitten kun ns. oralistinen eli puheeseen pakottava kausi, L24 jkäänän sen tänään näin L23 , alkoi hiipua	L18 Kun tämä oralistinen, 'puheeseen pakottava' kausi, alkoi hiipua
L29 ja, ja viittomakieli alettiin, L30 viittomakieltä alettiin tuoda <koului>hin L31 ja sitten kun ää viittomien sallittiin yhä laajemmin L32 ja viittomakieliset saivat (.) olla omana oma itsensä,	L25 ja vk: ta alettiin tuoda kouluihin , L26 ja sitä sallittiin enemmän L27 ja vk-:set saivat viitto a kulkisilla paikoilla,	L19 ja kun viittomakieltä alettiin tuoda kouluihin, L20 ja viittomakieliset saivat olla oma itsensä ja viittoa julkisilla paikoilla:
L33 he saivat viittoa julkisilla paikoilla, L34 (.) <sis> mielipide (.) ei tuominnut sitä. (.) L35 niin (.) sitten (.) myöskin lapsia ruvettiin nimeämään kotona (.) viittomakielisillä nimillä. L36 (.) ja se siis tapahtui seiskyt (.) luvun jälkeen pääasiassa (.)	L28 niin lapsia alettiin nimeä viittomakielisillä nimillä. L29 Se tapahtui 80-luvulla.	L21 kun mielipide ei enää tuominnut sitä L22 - silloin myös lapsia alettiin kutsua viittomakielisillä nimillä.

Taulukon 5. esimerkkikatkelman litteraatio voidaan jakaa osiin seuraavalla tavalla: Lauseet 27, 29–30, 31 ja 32 esittävät samanarvoisia faktoja. Lause 28 täsmentää lausetta 27. Lauseet 33 ja 34 voidaan tulkita väitteen 32 todisteiksi. Tekstin varsinainen ydin on kuitenkin vasta lause 35, joka on lauseissa 27–32 (satelliitti) esitettyjen syiden seuraus. Lause 36 vielä täsmentää lausetta 35. On huomattavaa, että lause 27 yhdistyy vielä sanoilla *mutta sitten kun* tekstissä aiemmin kerrottuun (nimeäminen kuurojen kouluissa).

Tarkassa tulkkeessa lauseet 23, 25, 26 ja 27 ovat samoja faktoja kuin litteraatiossa, mutta huomattavaa on, että niiden keskinäinen suhde on hieman erilainen kuin litteraatio-

sa, jossa lausetta 27 vastaava lause (L33) tulkittiin todisteeksi. Lause 24 täsmentää lausetta 23 samalla tavoin kuin litteraatiossa. Tekstin ydin on lause 28 (seuraus), jonka syitä ovat lauseet 23–27. Viimeinen lause 29 ei kuitenkaan liity edelliseen lauseeseen yhtä selvästi kuin litteraatiossa, koska siitä puuttuu rinnastava konjunktio *ja*. Ensimmäisen lauseen suhde aiemmin kerrottuun säilyy tarkassa tulkkeessa.

Tiivistävässä tulkkeessa puolestaan alusta puuttuu kytkös edellä sanottuun. Siitä on myös jätetty pois puhujan esittämä täsmennys (*käännän sen tänään näin*). Lauseet 18, 19 ja 20 esittävät lähes samat faktat kuin litteraatio ja tarkka tulkekin. Lauseen 21 suhde edellisiin on kuitenkin *kun*-konjunktin ja kaksoispisteen vuoksi hieman erilainen kuin litteraatiossa: se voidaan tulkita syyksi, jonka seurausta ovat lauseet 19 ja 20. Tämä erilainen suhde ei kuitenkaan muuta olennaisesti viestiä. Lause 22 on seuraus (ydin) syistä, jotka on esitetty lauseissa 18–20 aivan kuten litteraatiossakin. Tiivistetystä tulkkeesta on kuitenkin jäänyt pois viimeinen lause eli täsmennys, joka kertoo tapahtuneen ajankohdan.

Kuten tästäkin esimerkistä voidaan havaita, tekstin osien väliset suhteet säilyvät melko hyvin. Tulkkeista on jäänyt pois joitakin suhteita ilmaisevia sanoja, mutta kuitenkin kokonaisuus välittyy hyvin. Tässä kohdassa erityisesti tiivistetty tulke on onnistunut luomaan asiasta eheän kokonaisuuden, jota vielä olisi täydentänyt linkki edellä kerrottuun esimerkiksi sanalla *mutta*.

Analyysini perusteella tulkkeissa voidaan havaita joitakin puutteita tekstin osien välisen suhteiden ilmaisemisessa, mutta kokonaisuutena ne välittyvät tulkkeissa melko hyvin. Tutkimushypoteesini oli, että tiivistetyssä tulkkeessa tekstin osien (lauseiden) väliset suhteet välittyisivät paremmin, tai niitä jopa selvennettäisiin, kun lauserakenteita muutetaan kompleksisemmiksi. Analyysin perusteella selvää eroa tulkkeiden välillä ei kuitenkaan näyttäisi olevan. Molemmissa tulkkeissa esiintyy varsin samantapaisia piirteitä.

Ongelmat näyttäisivät yleensä liittyvän siihen, miten tulkit jakavat puheen lausumia virkkeiksi. Useimmiten virkkeiden sisällä olevien lauseiden väliset suhteet säilyvät hyvin, mutta virkkeiden väliset suhteet jäävät heikommiksi, jolloin tekstin koheesio kärsii. Tekstistä tulee helposti töksähtelevää, kun käytetään paljon päälauseita eikä virkkeitä yhdistellä toisiinsa riittävästi esimerkiksi adverbeilla.

Puheen jakaminen kirjoitetun kielen virkkeiksi on haastavaa. Puheen pitkät lauseketjut ovat kuitenkin hyvin raskaita kirjoitettuina, joten ne pitäisi pystyä luontevasti katkaisemaan. Tämä ei liene ainakaan kovin hyvin mahdollista, jos pyritään tarkkaan tulkkaamiseen, koska siinä tulkin ei ole mahdollista jättäytyä jälkeen ja kuunnella, miten asiakokonaisuus milloinkin päättyy. Tiivistävässä tulkkauksessa tulkeilla olisi joka tapauksessa lupa muuttaa lauserakenteita, jolloin myös tekstin osien välisten suhteiden ilmaiseminen voisi olla tehokkaampaa. Tällöin tulkit voisivat lisätä tekstiin jopa alkuperäistä enemmän esimerkiksi konjunktioita ja adverbejä.

4. PROPOSITIOANALYYSI

4.1. Propositioiden määrät ja lausetyypit

Litteraation makropropositiot välittyvät molempiin tulkkeisiin hyvin, kuten luvussa 3.4.2 todettiin. Siirryn nyt tarkastelemaan pienempiä informaatioyksiköitä eli propositioita, joita kuvataan argumenttirakenteen avulla.

Verbin argumenttirakenteella tarkoitetaan verbiä ja sen kanssa pakollisena esiintyviä jäseniä eli määritteitä, joita verbin merkitys edellyttää. Argumenttirakenteen jäseniä ovat osallistuja-argumentit, asiantilaa ilmaisevat propositioargumentit sekä erilaiset verbin merkityksen edellyttämät lokaaliset määritteet. On myös olemassa verbejä, joilla ei ole argumentteja ollenkaan. (Pajunen 1999: 14.) Analyysin avulla selvitän, mikä jää pois, mikä säilyy ja mikä muuttuu matkalla puheesta tulkkeeksi. Analysoin sekä argumenttirakenteeseen kuuluvia jäseniä ja niiden muutoksia sekä argumenttirakenteen ulkopuolista ainesta.

Koska tulkkeissa on vähemmän propositioita (lauseita¹⁷) kuin litteraatioissa, on selvää, että joitakin propositioita jää kokonaan pois ja jotkut tiivistyvät ja yhdistyvät. Taulukossa 6 on nähtävissä propositioiden määrät otoksien litteraatioissa ja tulkkeissa sekä niiden suhteet toisiinsa.

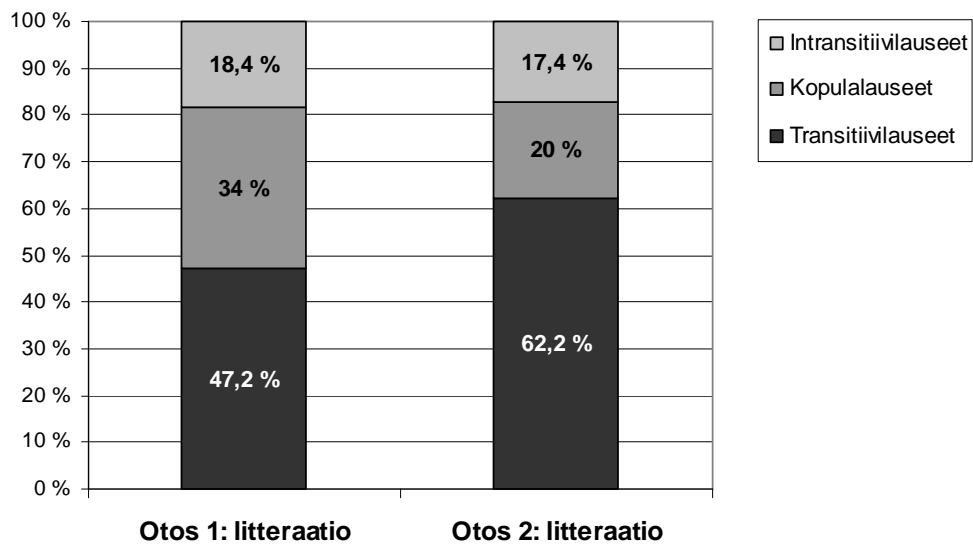
¹⁷ Puhetta ei usein voida jakaa lauseiksi samalla tavoin kuin kirjoitusta. Toisinaan on hyvinkin epäselvää, missä kulkevat lauseiden rajat ja mitkä ilmaukset ylipäätään voidaan käsittää lauseiksi. Tässä tutkimuksessa olen laskenut lauseiksi kaikki predikaattiverbin sisältävät ilmaukset, jotka ovat siis samalla myös propositioita.

TAULUKKO 6. Otosten propositioiden määrät litteraatiossa ja tulkkeissa sekä tulkkeiden propositioiden määrät suhteessa litteraation propositioiden määrään (% = (tulkkeen propositiot/litteraation propositiot)*100 %).

	Litteraatio	Tarkka tulke		Tiivistetty tulke	
	propositiot kpl	propositiot kpl	%	propositiot kpl	%
Otos 1	125	100	80	90	72
Otos 2	132	101	77	91	69
Yhteensä	257	201	78	181	70

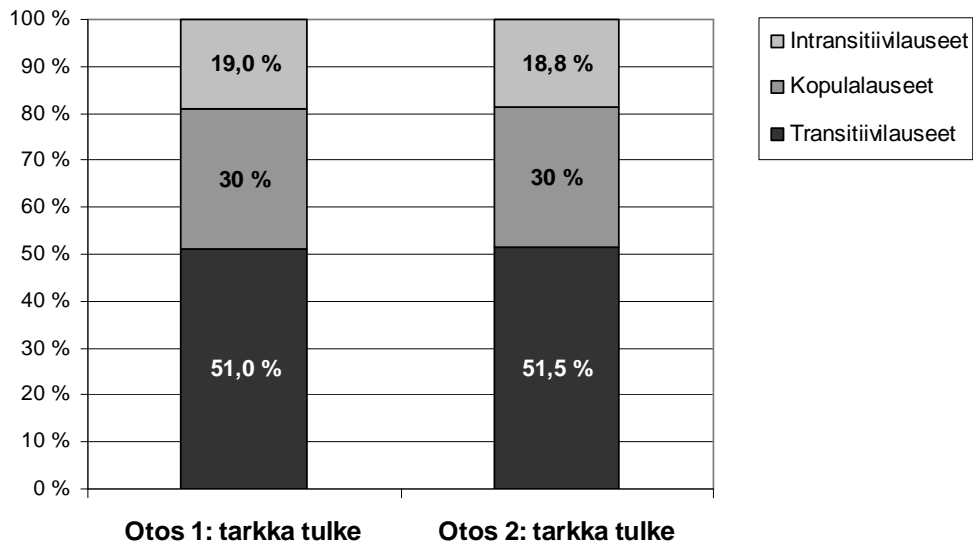
Analyysia varten jaoin otoksien peruslauseet kolmeen tyyppiin, jotka ovat transitii- vilause, intransitiivilause ja kopulalause. Kopulalauseilla ilmaistaan tyypillisesti kuvailua eli esimerkiksi millainen tai missä jokin on: *Viittomanimet olivat kuvailevia*. Transitii- vilauseilla ja intransitiivilauseilla puolestaan ilmaistaan toimintaa ja muutosta. Transitii- vilauseissa tekemisellä on kohde (objekti): *Lapset oppivat sanoja*. Intransitiivilauseissa puolesta- taan tekemisellä ei ole kohdetta: *Vanhemmat kävivät viittomakielen kursseilla*. Lausetyyp- pijaon avulla selvitän, säilyykö eri lausetyyppien suhde samanlaisena tulkkeissa, vai koros- tuuko tulkkeissa esimerkiksi toiminta tai kuvailu.

Kuviosta 2 nähdään, että litteraatiossa lausetyypeistä yleisimpiä ovat transitii- vilauseet (ensimmäisessä otoksessa n. 47 %, toisessa otoksessa n. 62 %). Toiseksi eniten on ko- pulalauseita (34 % ja 20 %) ja vähiten intransitiivilauseita (n. 18 % ja 17 %). Erot otosten välillä, erityisesti transitii- ja kopulalauseiden määrässä, ovat melko suuret. Ne selittyvät otosten erilaisilla teemoilla. Toisessa otoksessa puhuja kertoo enemmän siitä, millaisia viit- tomanimet ovat, eli hän kuvailee asioita ja antaa esimerkkejä, kun taas ensimmäisessä otok- sessa hän kertoo enemmän tapahtumista ja esittää taustoja ja syitä asioille.

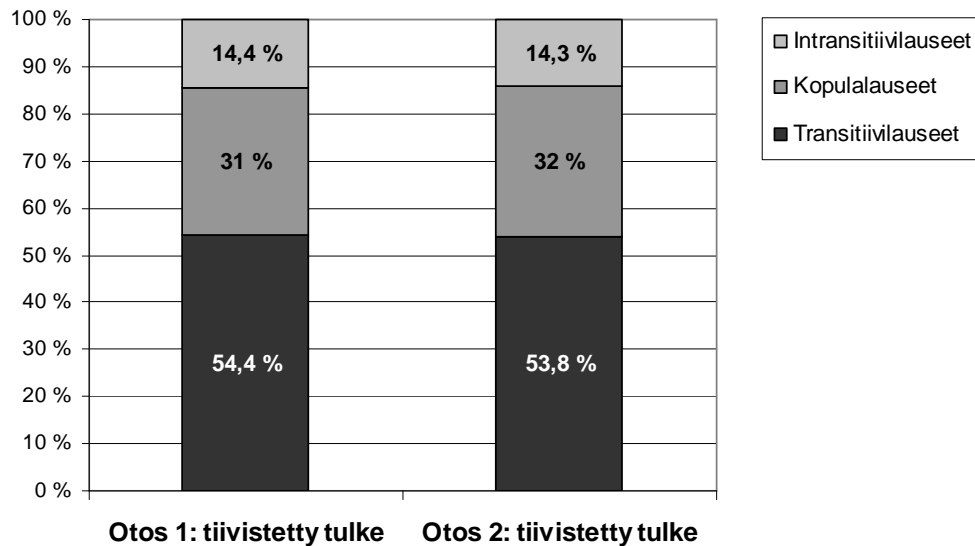
KUVIO 2. Lausetyypit otosten litteraatioissa.

Lausetyyppien suhteet ovat hieman erilaiset tulkkeissa kuin litteraatioissa. Tarkassa tulkkeessa, kuten kuvio 3 osoittaa, ensimmäisessä otoksessa transitiivilauseiden määrä on suurempi kuin litteraatioissa, mutta toisessa otoksessa määrä on selvästi pienempi. Kopulalauseiden määrä puolestaan on ensimmäisessä otoksessa pienempi kuin litteraatioissa, mutta toisessa otoksessa määrä on selvästi suurempi. Intransitiivilauseiden määrät muuttuvat vähiten: niitä on molempien otosten tarkassa tulkkeessa hieman enemmän kuin litteraatioissa. Tarkassa tulkkeessa erot otosten välillä siis tasoittuvat.

KUVIO 3. Lausetyypit otosten tarkoissa tulkkeissa.

Tiivistetyssä tulkkeessa, kuten kuviosta 4 voidaan havaita, transitiivilauseiden määrä on ensimmäisessä otoksessa suurempi kuin litteraatiossa ja toisessa pienempi kuin litteraatiossa, aivan samoin kuin tarkassa tulkkeessakin. Kuitenkin kun verrataan tulkkeita toisiinsa, tiivistetyssä tulkkeessa transitiivilauseiden määrä on hieman suurempi. Kopulalauseiden osuus muuttuu samoin kuin tarkassa tulkkeessakin, eli otoksessa 1 se on hieman pienempi kuin litteraatiossa ja otoksessa 2 hieman suurempi. Kopulalauseitakin on tiivistetyssä tulkkeessa suhteellisesti enemmän kuin tarkassa tulkkeessa. Intransiivilauseita on tiivistetyssä tulkkeessa vähemmän kuin litteraatiossa ja tarkassa tulkkeessa. Myös tiivistetyssä tulkkeessa erot otosten välillä tasoittuvat.

KUVIO 4. Lausetyypit otosten tiivistetyissä tulkkeissa.

Tämän analyysin perusteella näyttää siltä, että ensimmäisessä otoksessa, jossa litteraatiossa kuvailua on selvästi enemmän kuin toisessa otoksessa, kopulalauseiden määrä vähenee molemmissa tulkkeissa joitakin prosentteja ja vastaavasti toimintaa ja muutosta kuvaavien transitiivilauseiden määrä kasvaa. Toisessa otoksessa litteraatiossa on puolestaan runsaasti toimintaa ilmaisevia transitiivilauseita, mutta tulkkeissa niiden määrä vähenee ja kuvailu lisääntyy selvästi. Tulkkeissa ei siis ole yhtä selviä eroja otosten välillä kuin litteraatioissa. Lisäksi tiivistetyssä tulkkeessa intransitiivilauseiden määrä vähenee verrattuna litteraatioon ja tarkkaan tulkkeeseen, mikä viittaisi siihen, että siinä on tiivistetty erityisesti sellaisia toimintaa kuvaavia lauseita, joissa tekemisellä ei ole kohdetta.

4.2. Lauserakenteen erot

Analyysissäni merkitsin lauseisiin predikaattiverbin lisäksi argumentit¹⁸: transitiivilauseessa subjekti ja objekti sekä mahdolliset pakolliset lokaaliset argumentit tai hyötyjät, intransitiivilauseessa subjekti, mahdolliset obliikvit ja lokaaliset argumentit sekä kopulalauseessa subjekti ja predikaatiivi. Nämä muodostavat siis yhdessä verbin kanssa lauseen ytimen eli ydinlauseen, jonka muuttumista ensisijaisesti tutkin. Analyysini lopuksi tarkastelen myös ytimen ulkopuolista aineista.

Puhe ja kirjoitus voivat erota toisistaan ratkaisevasti lauserakenteen kannalta. Kirjoitustulkkauksessa kirjoitetaan puhetta, jolloin tietysti puheen piirteitä esiintyy tulkkeessa paljon enemmän kuin tavallisesti kirjoitetuissa teksteissä. Kuitenkin jotkut puheen piirteet muuttuvat tai ainakin vähenevät, kun puhe kirjoitetaan tulkkeeksi. Siksi tarkastelen seuraavassa litteraation ja tulkkeiden lauseiden ja lauserakenteiden eroja myös nimenomaan puheen ja kirjoituksen erojen näkökulmasta. Analyysissäni litteraatio siis edustaa puhetta, vaikkakin hyvin karkeasti.

Kirjoitetussa kielessä lause ja virke ovat keskeisiä yksiköitä, mutta puheessa lause ei ole yhtä selvästi erotettavissa oleva kokonaisuus. Voidaankin ajatella, että puhe jakautuu ajatus- tai informaatioyksiköihin. Näitä yksiköitä rajataan syntaktisten keinojen lisäksi esimerkiksi intonaation ja tauotuksen avulla. Puheessa prosodiset keinot täyttävät samoja tehtäviä kuin välimerkit ja konjunktiot kirjoituksessa: niillä osoitetaan yksiköiden rajoja ja yhteenkuuluvuutta. (Lehikoinen 1995: 97; Tiittula 1992: 82–85.)

Puheessa lauseet ovat eri asemassa kuin kirjoitetussa kielessä, koska vain osa puheen sisältämistä kokonaisuuksista tai jaksoista ylipäättään on lauseita, jotka sisältävät finiitti-verbien. Puheessa on lisäksi paljon jaksoja, jotka käsittävät vain yhden tai muutamia sanoja. Puheessa esiintyviä toiminnallisia kokonaisuuksia voidaankin nimittää lausumiksi.

¹⁸ Merkitsin analyysia varten aineistooni predikaattiverbit lihavoimalla ja argumentit kursivoimalla. Tässä luvussa käyttämässäni esimerkeissä ne eivät kuitenkaan ole näkyvissä, jotta voin käyttää samoja tehokeinoja osoittamaan huomionarvoisia kohtia esimerkeissä.

Olennaista lausumassa on, että se edustaa kontekstissaan jotakin puhetoimintoa, jonka puhuja lausumallaan suorittaa (esim. käsky tai pyyntö). (Hakulinen ym. 2004: 827, 957–958.)

Käyttämässäni litteraatiossa¹⁹ pisteet ja pilkut ilmaisevat äänen sävelkorkeuden muutoksia. Tavallisessa intonaatiossa sävelkorkeus laskee lausuman loppussa ja uusi lausuma alkaa edellisen loppua korkeammalta. Jos sävelkorkeus ei laske, syntyy vaikutelma siitä, että asiakokonaisuus on vielä kesken. Sävelkorkeus voi myös nousta lausuman loppua kohden (esimerkiksi kysymyksissä). (Hakulinen ym. 2004: 965.) Litteraatiossani pilkku ilmaisee vähäistä intonaation laskua, piste selvää intonaation laskua prosodisen kokonaisuuden loppussa ja kysymysmerkki intonaation nousua. Näin ollen litteraation välimerkit vastaavat joiltain osin kirjoitetun kielen välimerkkejä, joissa kokonaisuus (kirjoituksessa virke) päättyy pisteeseen, kun taas lauseiden rajakohdissa on pilkku. Jakaessani litteraatiota lauseiksi propositioanalyysia varten olen kiinnittänyt huomiota predikaattiverbien ja argumenttien lisäksi myös esimerkiksi lauseita yhdistäviin konjunktioihin.

Puheessa lauseet yhdistyvät usein pitkiksi ketjuiksi ja toisaalta käytetään myös paljon ilmauksia, jotka eivät ole lauseita. Voidaankin puhua lausekkeista, jotka ovat jotain sanan ja lauseen väliltä. Puheessa lauseke voi toimia useissa yhteyksissä myös itsenäisenä, lauseesta syntaktisesti riippumattomana lausumana. (Hakulinen ym. 2004: 974.) Lausekkeitä käytetään runsaasti esimerkiksi vastattaessa kysymykseen, jonka teemaa ei tarvitse toistaa vastauksessa. Tällöin lauseke toimii vierusparin jälkijäsenenä. (Hakulinen ym. 2004: 974, 977.) (Esimerkiksi: *Mihin sä meet? Turkuun -> Mä meen Turkuun.*) Esimerkissä 10 puhuja vastaa itse omaan kysymykseensä nähtyään yleisön reaktiot. Useimmissa tilanteissa vastaaja on kuitenkin toinen henkilö. Esimerkissä käytetään myös toistoa.

- (10a) kiitoksia. (.) amm. (.) mä ensinnä haluaisin kysyä teiltä että (.) onko teistä joku (.) sellanen hen- henkilö, joka o:lisi käynyt kuurojenkoulun. (.) nuorena. (0.5) onko kukaan teistä käynyt. (.) kuurojenkoulussa. (4.0) **Yks, (0.5) yksi (.) eikä kukaan muu. selvä.**[-> Yksi on käynyt kuurojenkoulun.] (Litteraatio, n.1.35 min)

Tulkkeissa (10b ja 10c) esiintyy samanlainen lausekemainen vastaus. Tarkassa tulkkeessa myös toisto on säilynyt, kun taas tiivistetyssä tulkkeessa sitä on poistettu.

¹⁹ Käyttämäni litteraatiomerkit ovat nähtävissä liitteessä 2.

- (10b) Ensin haluaisin kysyä teiltä, että onko teistä joku hlö, joka olisi nuorena käynyt kuurojen koulun? Onko kukaan käynyt kuurojen koulussa?
Yks. Yksi. Ei kukaan muu. Selvä. (Tarkka tulke, n.1.35 min.)
- (10c) Ensin haluan kysyä, että onko joku teistä käynyt kuurojen koulun nuorena?
Yksi. Ei kukaan muu... selvä. (Tiivistetty tulke, n.1.35 min)

Puhutussa kielessä lauseet ovat usein lyhyempiä ja yksinkertaisempia kuin kirjoitetussa kielessä. Puhe pyrkii analyttisyyteen ja ilmaisemaan yhden asian kerrallaan lauseessa, joka sitten liitetään toisiin samanlaisiin, syntaktisesti suhteellisen itsenäisiin lauseisiin. Tämä on sujuvuuden ja kieliopillisuuden kannalta tehokkaampaa kuin monimutkaisten lauseiden muodostaminen. Koska puhe on hyvin nopeaa ja viesti on kuultavissa ajallisesti vain pienen hetken, yksinkertaiset lauseet helpottavat sekä viestin tuottamista että viestin ymmärtämistä. Puheessa käytetään myös paljon toistoa varmistamaan viestin perillemeno. Puhe suosii lisäksi runsasta persoonamuotojen käyttöä. Kirjoitettu kieli puolestaan suosii tiiviimpiä lauseita – siinä käytetään paljon syntaktisia rakenteita, kuten lauseenvastikkeita, raskaita attribuuttirakenteita sekä nominaalistuksia. (Lehikoinen 1995: 98; Tiittula 1992: 86–87.)

Usean lauseen kokonaisuudet ovat puheessa pitempiä kirjoituksessa. Puheen ja kirjoituksen lausetta pitempiä kokonaisuuksia on kuitenkin vaikea verrata, koska puheessa syntyvät kokonaisuudet (lausumat) eivät läheskään aina vastaa kirjoitetun kielen virkettä. Erilaisissa tuottamisprosesseissa syntyy erilaisia kokonaisuuksia. Koska kirjoittajalla on (tavallisesti) aikaa tekstinsä tuottamiseen, hän voi suunnitella paljon informaatiota sisältäviä kompleksisia lauseita. Puhutun kielen kompleksisuus taas johtuu siitä, että puhe on jatkuvassa muutoksen tilassa. Puhutut tekstit ovat myös pitempiä kuin vastaavat kirjoitetut. Kirjoitettua tekstiä tiivistävät juuri kompleksiset lauseet, kun taas puhuttua tekstiä pidentävät toistot, korjaukset ja erilaiset pragmaattiset elementit. (Tiittula 1992: 88–89.)

Litteraation jako yksittäisiin lauseisiin kirjoitetun kielen näkökulmasta olikin toisinaan hankalaa, koska lauserajat eivät ole aina selviä ja lauseet voivat olla vajaita. Vaikka yksittäiset lauseet ovat toisinaan hyvin lyhyitä, lauseet yhdistyvät pitkiksi ketjuiksi (usein sanalla *ja*) kuten esimerkissä 11a.

- (11a) (1.0) aatelkaa et ne lapset (.) sitten <kun> ne puhumisharjoitukset oli tehty **nij** joutuivat sis (.) luottamaan opettajan huulten liikkeisiin (.) **ja** (ö) yrittää saada sieltä selvää (1.0) **ja ja** saada sisältöä oppiaineeseensa. (.) **mutta** (.) öö koska tä- tää oli aika menestyksetöntä, loppujen lopuksi **mutta** siihen uskottiin, **ja** sitä, **siis** (.) opetus toimi näin (.) vuosikymmeniä, ↑**mutta** (.) asuntolanhoitajilla ei koulussa ollut näin suurta (.) ö (.) taakkaa. hhh (.) heidän piti vaan kasvattaa ja huolehtia näistä lapsista jotka, pääsivät kouluihin kö-koteihinsa (.) kesälomalla ja joululomalla **ja** (.) ne jotka oli onnekkaita niin (---) ((yskintää taustalla)) meni pääsiäisenäkin käymään. (Otos 1, litteraatio, L59–69.)

Kuten esimerkistä voidaan lisäksi huomata, usein puheessa lauseista puuttuu verbejä tai sanat esiintyvät kieliopillisesti väärässä muodossa: [*joutuivat*] – *yrittää saada sieltä selvää ja saada sisältöä*. Jos *yrittää*-verbi olisi kontekstiinsa sopivassa muodossa, se liittyisi joko edelliseen *joutua*-verbiin (*yrittämään*) tai aloittaisi uuden lauseen (*yrittivät*).

Esimerkkiä (11a) vastaavissa tulkkeissa säilyvät osittain samat piirteet kuin litteraatiossa, vaikka tekstiä jaetaan selvemmin lauseiksi ja virkkeiksi käyttämällä isoja alkukirjaimia ja välimerkkejä. Tarkka tulke (11b) muistuttaa enemmän litteraatiota kuin tiivistetty tulke (11c), mutta kuitenkin molemmissa on havaittavissa muutoksia.

- (11b) Kun lapset kun puhumisharj oli tehtu **niin** luottamaan opettajan huulten liikkeisiin **ja** yrittää saada sitä selvää ja sisältöä oppiaineeseen. Tämä oli aika menestyksetöntä **mutta** siihen uskottiin. **Mutta** asuntolanhoitajial ei ollut täll taakka, he vaan huolehtivat lapsista , jotka sitten pääsivät joulul- ja kesälomalla kotiin. Jotkut onnekkait jhpöopa pääsiäisenä. (Otos 1, tarkka, L47–52.)
- (11c) Ajatelkaa, että kun puhumisharjoitukset oli tehty, lapset joutuivat luottamaan huulteliikkeisiin. **Ja** saada siitä sisältöä oppiaineisiin. Silloin uskottiin, että opetus toimii näin. Asuntolanhoitajilla ei ollut niin suurta taakkaa - heidän piti vain huoltaa lapsia jotka asuivat lukukausien aikana kouluissa. (Otos 1, tiivistetty, L43–50.)

Tarkasta tulkkeesta on jäänyt pois imperatiivi (*aatelkaa*), jolla kuulijoita kehoitetaan miettimään kerrottavaa asiaa. Seuraavan virkkeen monimutkainen rakenne, jossa konjunktiosivulause on keskellä toista lausetta, säilyy jokseenkin samanlaisena tarkassa tulkkeessa, mutta tiivistetyssä tulkkeessa rakennetta on muutettu selemmäksi. Tarkassa tulkkeessa on jäänyt pois olennainen verbi *joutuivat* ja seuraavan lauseen *yrittää*-verbi on väärässä muodossa (-> *yrittivät*). Tiivistetyssä tulkkeessa on muodostettu virkkeiden raja näiden kahden

lauseen väliin, mutta seuraavasta lauseesta puuttuu kuitenkin kokonaan predikaattiverbi (*yrittivät*). Samalla jää pois sana *selvää*, mikä tarkentaa puhujan ajatusta.

Seuraavassa virkkeessä tulkkeista on jäänyt pois eri asiat: tiivistetystä tulkkeesta puuttuu tieto toiminnan menestyksettömyydestä ja tarkasta tulkkeesta puolestaan se, että opetus kuitenkin toimi näin. Molemmista jää jotakin pois, mutta ajatus kuitenkin mielestäni säilyy melko hyvin. Tämän jälkeen puhuja siirtyy puhumaan asuntolanhoitajista. Tarkka tulke seuraa puhetta (litteraatiota) melko tarkasti. Pieni sävyero on havaittavissa verbien muutoksessa (*piti kasvattaa ja huolehtia -> huolehtivat*), ja kaksi viimeistä lausetta on tiivistetty verbittömäksi lisäykseksi. Tiivistetty tulke poikkeaa enemmän litteraatiosta, koska siinä ajatus lapsista, jotka pääsevät lomilla koteihinsa, on muutettu asumiseksi lukukausien aikana kouluissa. Tämä muuttaa asiasisältöä, koska verbi muuttuu kokonaan ja paljon asiaa jää pois.

Kirjoitustulkkeissa propositioiden poistamista (tai poisjäämistä) tapahtuu tavallisimmin seuraavissa tilanteissa: **1) toiston poistaminen, 2) asian tiivistäminen yhdistämällä lauseita ja 3) tiivistäminen jättämällä asia pois kokonaan.** Näistä kahta ensimmäistä voidaan tavallisesti pitää niin sanottuina hyvinä tapoina, joilla tekstistä tulee tiiviimpää eikä asiasisältöä jää pois. Asioiden jättäminen kokonaan pois puolestaan toimii silloin, jos asia ei ole keskeinen eikä vaikuta olennaisesti viestin välittymiseen, mutta se ei ole tekstile eduksi, jos tärkeitä asioita jää pois, mikä voi tapahtua tulkkauksessa sekä tahallisesti (=tiivistämistä) että tahattomasti esimerkiksi kiireen vuoksi.

Monissa tilanteissa on molemmista tulkkeista jätetty pois puheessa esiintyvää **toisto**. Esimerkeissä 12 ja 13 on selvä toisto (litteraation lihavoitu lause) jätetty tulkkeista pois, mikä ei vaikuta mitenkään asiasisällön välittymiseen.

- (12a) öm (2.0) joskus (1.0) mun täytyy näyttää (.) tässä kohti on tää (.) osuus, (.) nimen on voinut saada myöskin kotoa. (1.0) öm (1.0) siinä tapauksessa jos (.) vanhemmat ovat olleet ↑<kuuroja> **on nimi voitu mahdollisesti saada kotoa.** (.) tai siinä tapauksessa, (.) jos vanhemmat ovat opetelleet viittomaan. (.) (Otos 1, litteraatio, L27–31.)

- (12b) Joskus , mun täytyy näyttää, tässä kohti on tämä osuus, nimenon voinut saada myös koettuna, siinä tapauksessa että vanhemmat ovat olleet kuuroja, tai vanhemmat ovat opetelleet viittomana. (Otos 1, tarkka, L22–26.)
- (12c) Tässä pitää näyttää: nimen on voinut saada myös kotoa, jos vanhemmat ovat olleet kuuroja. Tai jos vanhemmat ovat opetelleet viittomaan. (Otos 1, tiivistetty, L20–23.)
- (13a) jos kysymyksessä on sellainen perhe (.) jossa kuurot vanhemmat (.) ovat ku- (.) sy- (.) (joilla) kuuroilla vanhemmilla on itsellään kuurot vanhemmat tai kuuroja sukulaisia, (.) niin heidän muistinsa (.) perimätietona kun näitä nimiään ei ole mihinkään kerätty **ja niitä ei missään näy** ei ole olemassa sanakirjoja eikä almanakkoja (Otos 2, litteraatio, L101–106.)
- (13b) JO son perhe missä kuuroilla lapsvanhemmilla on omat kuurot vanhemmat tai kuuroja sukulaisia. Kun näitä nimiä ei ole mihinkään kerätty-, ei ole sanakirjoja tai almanakkoja. (Otos 2, tarkka, L75–78.)
- (13c) jos perheessä kuuroilla vanhemmilla on itsellään kuurot vanhemmat tai kuuroja sukulaisia. Nimiään ei oel kerätty mihinkään, ei ole sanakirjoja tai almanakkoja, (Otos 2, tiivistetty, L70–72.)

Seuraavassa esimerkissä 14 sama asia tulee litteraatioissa kahteen kertaan hieman eri sanoin, jolloin toinen ilmaus on jätetty tulkkeissa pois. Mielenkiintoista on, että molemmissa tulkkeissa on jäänyt pois nimenomaan ensimmäinen ilmaus *erikoista* ja toinen, *silmiinpistävää*, on otettu mukaan. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että viimeksi sanottu jää muistiin paremmin tai että tulkki on ajatellut jälkimmäisen kuvaavan paremmin tilannetta.

- (14a) että katsottiin (.) <**mikä on** tässä lapsessa> (.) **erikoista**, (.) mikä on silmiinpistävää. (3.0) (Otos 1, Litteraatio, L96–98.)
- (14b) Aina katsottiin että mikäs iinä lapsessa on silmiinpistävää. (Otos 1, tarkka, L74–75.)
- (14c) Katsottiin, mikä tässä lapsessa on silmiinpistävää. (Otos 1, tiivistetty, L96–70.)

Tiivistetty tulke poistaa toistoa vielä jonkin verran enemmän kuin tarkka tulke. Hyviä esimerkkejä onnistuneesta toiston poistamisesta (ja myös tiivistämisestä) ovat seuraavat esimerkit 15 ja 16. Litteraatioissa on lihavoitu kaikki sanat, jotka on poistettu tiivistetystä tulkkeesta. Mukana on vertailun vuoksi myös vastaavat kohdat tarkasta tulkkeesta, jossa

esimerkissä 15 esiintyy myös jonkin verran toiston poistamista ja tiivistämistä, mutta esimerkki 16 vastaa lähes täysin litteraatiota.

- (15a) (2.0) niin **öö** (.) **nämä** (1.0) **nää** nimet kulkevat (.) perintönä, (.) erilaisissa (.) ker-tomuksissa **joissa**, (.) **jois-** (2.0) **ke-** kun kerrotaan (.) miten (.) ennen vanhaan elettiin **ni samalla kuullaan**, (.) **minkä nimisiä nää ihmiset ovat olleet**, (.) (Otos 2, litteraatio, L107–111.)
- (15b) Nii nnämä ~~nimet~~ nimet kulkevat perintönä, kun kerrotaan miten ~~anna~~ ennenvanhaan elettiin niin näitä nimiä esiintyy. (Otos 2, tarkka, L79–82.)
- (15c) mutt ajso ne muistetaan: niin ne kulkevat perintönä vaikka kertomuksissa. Kun kerrotaan, miten ennen vanhaan elettiin. (Otos 2, tiivistetty, L74–76.)
- (16a) **mä** olen haastatellut (.) kahtasataakahtatoista ihmistä, (.) **joten** (.) **ööm** (.) **tai olen saanut haastattelun kahdeltasadaltakahdeltatoista ihmiseltä**, (.) **ja niitä on** noin kaksikymmentä tuntia, (.) (Otos 2, litteraatio, L119–121.)
- (16b) Olen haastatellut 212 ihmistä-j, joten tai olen saanut 212- ihmiseltä saanut haastatteluita ja niitä on noin 25 tuntia. (Otos 2, tarkka, L89–91.)
- (16c) olen haastatellut 212 ihmistäistä, noin 25 tuntia. (Otos 2, tiivistetty, L83.)

Toisto on hyvin tavallista puheessa, jossa se helpottaa ymmärtämistä, mutta kirjoitetussa kielessä sitä käytetään hyvin harkitusti. Toiston poistaminen vähentää tulkkauksessa kirjoitettavan tekstin määrää mutta vaatii erityistä tarkkaavaisuutta tulkeilta. Käsittelen fraasi- ja sanatason toistoa vielä tarkemmin alaluvussa 4.6.

Yhdistelemällä lauseita ja asioita toisiinsa on tulkkeista, erityisesti tiivistetyistä, saatu tiiviimpää ja monin paikoin myös luettavampaa²⁰. Seuraavissa esimerkeissä 17 ja 18 tiivistetyssä tulkkeessa lauserakennetta on muutettu tiivistämällä litteraatiosta lihavoitu ilmaus yhteen sanaan (*sukupuoleen, nimenantajaryhmiä*). Tarkka tulke muistuttaa jälleen läheisesti litteraatiota.

²⁰ Kysymys luettavuudesta on monimutkainen, mutta tässä tarkoitan sillä kirjoitetun kielen kaltaisuutta, koska kirjoitetun kielen lukeminen on usein helpompaa ja nopeampaa kuin kirjoitetun puheen lukeminen. Tämä puolestaan johtuu siitä, että olemme tottuneet lukemaan sitä.

- (17a) tän tyyp pisiä nimiä siis, (.) jotka ovat viitanneet **siihen (.) ääm (.) kumpi sukupuoli on kyseessä ku ((naurahdellen)), (.) jos on tyttö tai poika talossa** tai sitten (.) ööm, ööm (2.0) että, että kysymyksessä on kuopus (.) tai esikoinen, (.) (Otos 2, litteraatio, L9–12.)
- (17b) Täntyyppisiä nimiä siisä, jotka ovat viitanneet siihen, kumpi sukupuoli on kyseessä. Jos on tyttö tai poika talossa tai sitten... että kysymyksessä on kuopus tai esikoinen. (Otos 2, tarkka, L8–11.)
- (17c) Nimiä, jotka ovat viitanneet **sukupuoleen**, tai siihen onko kyseessä kuopus tai esikoinen. (Otos 2, tiivistetty, L7–8.)
- (18a) **sitten tääl on muita (.) henkilöitä (.) tai ry- ryhmiä myöskin jotka ovat antaneet nimiä** mutta niihin en puutu, tässä, kun mun esityks- esitysaikani on aika lyhyt. (.) (Otos 1, litteraatio, L81–84.)
- (18b) Sitten täällä on muitakin ryhmiä mitkä ovat antaneet nimiä, mutta niihin en puutu. Esitysaika on aika lyhyt. (Otos 1, tarkka, L61–64.)
- (18c) Muitakin **nimenantajaryhmiä** oli, mutta niihin en nyt puutu. (Otos 1, tiivistetty, L61–62.)

Tiivistämistä on tehty tiivistetyssä tulkkeessa myös jättämällä toinen lause pois ja yhdistämällä sen asia ensimmäiseen (19 ja 20):

- (19a) (3.0) tai (1.0) vauva nukkuu (1.0) aina (.) **siten että hänellä on nyrkki poskella (.)** (Otos 2, litteraatio, L90–91.)
- (19c) Tai vauva nukkuu aina **nyrkki poskella**, (Otos 2, tiivistetty, L62.)
- (20a) mä näytän **minkälaisia on nykyajan (.) nimet (.) tähän (.) lopuksi**. (Otos 2, litteraatio, L82–83.)
- (20c) nyt näytän **nykyaikaisia nimiä**: (Otos 2, tiivistetty, L55.)

Esimerkissä 21 on yhdistetty jälkimmäisen lauseen sisältö ensimmäiseen muuttamalla subjekti samaksi kuin ensimmäisessä ja jättämällä *tapahtua*-verbi pois.

- (21a) (.) öö niin (1.0) tästä kuulevista vanhemmista hyvin pieni osa on oikeastaan tämän vuosisadan aikana opeteltu viittomista, ((kolinaa taustalla)) **ja se on (.) tapahtunut lähinnä** tuhatyhäksänsataa seiskytluvulla (.) ja sen jälkeen, (.) (Otos 1, litteraatio, L35–36.)

- (21c) niin kuulevista vanhemmista vain pieni osa on popetellut viittomista, **ja hekin** vasta 1970-luvun jälkeen. (Otos 1, tiivistetty, L26).

Myös seuraavassa esimerkissä (22) on tiivistävässä tulkkeessa tiivistetty toimivasti käyttämällä pitkän sivulauseen sijaan translatiivia, mutta sanavalinta on hieman kyseenalainen, koska *aikuinen* saatetaan ymmärtää eri tavoin kuin *20-vuotias*.

- (22a) mut mielenkiintosta on se että, että sitä kuopusviittomaa on saatettu käyttää ihan (.) ja sitä vauvaviittomaa on saatettu käyttää **ihan siihen asti kun tää henkilö (o ollu) kakskyt vuotias**. (.) (Otos 2, litteraatio, L13–16.)
- (22c) 'kuopus' tai 'vauva' -viittomaa on kyllä saatettu käyttää **aikuiseksi asti**. (Otos 2, tiivistetty, L9).

Esimerkissä 23 molemmissa tulkkeissa tapahtuu tiivistämistä monissa kohdissa mutta hyvin eri tavoin.

- (23a) mutta (.) **hyvin ahkeran** (.) ((**taustalla yskintää**) **ja hiukan väkivaltaakin k-öm ö ahkeran työn ja väkivaltaakin sisältäneen työn jälkeen** he oppivat sitten lausumaan, (.) ensin (.) syksyllä, joitakin äänneitä? keväällä lopput? (.) seuraavana vuonna sanoja? (.) ehkä jossakin menttiin vähän nopeamminkin? ja sitten yhdistelemään lauseita? (.) (Otos 1, litteraatio, L7–8.)
- (23b) Mutta **wäkivaltaakin sisältäneen työn jälkeen** he- oppivat sanomaan syksyllä ja keväällä sanoja ja sitten opittiin yhdistelemään lauseita. (Otos 1, tarkka, L5–6.)
- (23c) ~~VäAhkeruudallella ja väkivallallakin~~ he oppivat lausumaan sanoja. ~~S~~Yhdistelemällä ~~k~~lauseita ja sitä ~~a~~ukautta vähitellen oppimalla sasioita. (Otos 1, tiivistetty, L7).

Tiivistetyssä tulkkeessa alkua on muutettu ottamalla käyttöön adessiivimuotoinen ilmaus *oppia + millä? aikaa ja tapaa ilmaisevan millaisen? + työn jälkeen* sijaan²¹. Seuraavaksi siinä on muutettu lauserakennetta kompleksisemmaksi ja samalla jonkin verran myös asiasisältöä: ajanmääreet ovat jääneet pois, samoin verbi *mennä* ja sen määritteet. Tilalle on

²¹ Litteraation esimerkistä näkyy hyvin myös se, miten puhuja ottaa yleisöstä kuuluneet äänet huomioon ja toistaa sanomansa uudelleen. Tulkkeisiin toistoa ei ole otettu mukaan.

muodostettu lauseenvastikkeita, jotka liittyvät *oppia*-verbiin. Tosin tämä predikaatiton ilmaus, joka on erotettu omaksi virkkeekseen, kuuluisi samaan virkkeeseen alun kanssa. Tarkassa tulkkeessa puolestaan on tiivistetty jättämällä pois osa sanoista, vaikka ilmauksen rakenne on säilytetty lähes alkuperäisenä.

Kun tulkkeita luetaan hyvin tarkasti ja verrataan litteraatioon, voidaan kuitenkin havaita, että molemmissa viesti muuttuu hieman: Puheessa käytetään ajan ilmauksia, joilla kerrotaan, että oppimisprosessi on hyvin pitkä (*syksyllä, keväällä, seuraavana vuonna, ja sitten*). Tulkkeissa tämä ajan kuluminen ei käy ilmi yhtä selvästi, koska tarkassa tulkkeessa esiintyvät vain määritteet *syksyllä* ja *keväällä* ja tiivistetyssä tulkkeessa ainoastaan sana *vähitellen*. Tämä muutos ei kuitenkaan vaikuta olennaisesti asiasisältöön.

Yksi tiivistämisen tapa on luettelo, jossa vain jätetään verbit pois lauseista. Tavallisesti tekstissä kuitenkin käytettäisiin pilkkua erottavana välimerkkinä, esimerkin 24 tiivistävässä tulkkeessa käytetään pistettä.

- (24a) tässä **on** (1.0) Karl Oskar Malm, (3.0) teistä katsottuna vasemmalla. (4.0) hänen (2.0) ääri laidassa tämä toinen mies (.) **on** Daavid Fredrik Hirn, tai Frits (.) Hirn. (4.0) ja heidän keskellään **on** Maria (.) Flingenbäri <flin gen berg>. (4.0) Maria, (.) myöhemmin (.) Hirn. (3.0) (Otos 2, litteraatio, L130–132.)
- (24c) Tässä on Carl Oscar Malm, teistä katsottuna vasemmalla. Äärioikealla toinen mies, David Fritz Hirn. Heidän keskellään Maria Klingenberg. Myöhemmin Hirn. (Otos 2, tiivistetty, L91).

Koska kirjoitustulkkaukset on hyvin nopeaa, eikä kaikkea ehdi kirjoittaa, jää tulkkeista aina jotakin pois. **Poisjääminen** ei haittaa, jos asia ei ole keskeinen eikä vaikuta viestin välittymiseen. Tavallisia poistoja molemmissa tulkkeissa ovat esimerkin 25 kaltaiset kommentit asian mielenkiintoisuudesta sekä erilaiset viittaukset tilanteeseen (esimerkki 26). Tulkkeissa nämä on jätetty pois ja jatkettu suoraan seuraavasta lauseesta.

- (25a) **(2.0) öö (1.0) ja tääkin on (.) merkillistä** että silloin tuhatyhäksänsataaseiskytluvulla vielä jolloin, tämä, (.) ilmapiiri viittomakieltä kohtaan oli muuttunut koulussakin, että (.) koulussakin saatiin jo viittoa, (.) öm (.) niin <vanhemmille> kuitenkin neuvottiin että se ei ole hyödyllistä (.) (Otos 1, litteraatio, L42–46.)

- (25b) 1970-luvulla ~~iltam~~mapiiri oli jo muuttunut niin että koulussa sai viittoa. Mutta sanottiin että ~~vanhem~~hemmille se ei ole hyödyllistä. (Otos 1, tarkka, L34–37.)
- (25c) 1970-luvulla kouluissakin saatiin jo viittoa, mutta vanhemmille neuvottiin, että se ei ole hyödyllistä: (Otos 1, tiivistetty, L30–32.)
- (26a) **niin kun näkyy** (.) täydellinen suunnan muutos on tapahtunut kaheksankytluvulla. (Otos 2, litteraatio, L37–38.)
- (26b) täydellinen muuto~~sen~~ on tapahtunut 80-luvulla. (Otos 2, tarkka, L30.)
- (26c) Täydellinen suunnanmuutos on tapahtunut 80-luvulla: (Otos 2, tiivistetty, L23.)

Esimerkin 25 kommentin poisjättäminen ei vaikuta olennaisesti viestin sisältöön, vaikkakin puhujan esittämät kommentit saivat yleisön ehkä paremmin kiinnittämään huomiota tai miettimään kyseistä asiaa. Esimerkissä 26 tulkkeista poistettu viittaus tilanteeseen olisi kuitenkin ollut paikallaan, koska puhuja viittaa samanaikaisesti valkokankaalla näyttämäänsä kuvioon. Tässä tilanteessa yleisö ei ehkä huomannut katsoa havainnollistusta. Tulkin pitäisikin pystyä tilanteessa nopeasti ratkaisemaan, tarvitseeko tulkkeen seuraaja tällaista puhujan antamaa lisätietoa vai ei.

Myös eräänlaisia lisäyksiä tai tarkennuksia, jotka eivät vaikuta olennaisesti viestin sisältöön, on poistettu molemmissa tulkkeissa. On huomattavaa, että esimerkissä 27 tiivistävästä tulkkeesta on poistettu paljon myös muuta ”turhaa” informaatiota (kursivoitu litteraatioissa), kun taas tarkka tulke seuraa melko tarkasti litteraatiota.

- (27a) että oikeastaan (.) *ne monet ne koko se* (.) *kulttuuri se* sivussa tuleva viittomakielinen *elämäntapa* (.) ja *elämäkokemukset* ja ja *koko se* (.) *maailma*, (.) *öm* joka oli sen (.) näiden *kuurojen ihmisten ympärillä*, *se* (.) *on oikeastaan paljon tärkeämmässä asemassa kun nää* (.) *henkilönnimet*. (1.0) niitä ei voi erottaa toisistaan **kun niistä** (.) **jommasta kummasta puhut**. (2.0) *öm?* (5.0) (Otos 1, litteraatio, L16–19.)
- (27b) että oikeastaan *koko se vk-elämäntapa* ja *–kokemukset*, ja *kok maailma* mikä oli *kuurojen ihmisten ympärillä* on *tärkeämmässä asemassa kuin hlönimet*. Niitä ei voi erottaa toisisttaan (Otos 1, tarkka, L13–15.)
- (27c) että ohessa tuleva viittomakielinen *elämäntapa*, *kokemukset* ja *koko maailma*, joka oli *kuulevien maailman ympärillä* *öimä*. Näitä ei voi erottaa toisistaan-. (Otos 1, tiivistetty, L12–13.)

Puheessa on myös tapana luetella paljon toisiinsa liittyviä asioita, kuten tehdään esimerkissä 28. Molemmista tulkkeista on jätetty osa asioista pois (merkitty litteraatioon lihavoimalla), mutta kuitenkin viestin keskeinen sisältö välittyy niissä hyvin.

- (28a) mutta, (.) sitten kun tä- (.) **viittomal- hhh (.) oral-** niin sanottu oralistinen eli (.) <puheeseen pakottava kausi>, (.) **mä käänän sen (nyt) vaik tällä, tänään tällä tavalla (.) ööm (.)** alkoi (.) hiipua (.) ja, **ja viittomakieli alettiin**, viittomakieltä alettiin tuoda <koului>hin **ja sitten kun ää viittominen sallittiin yhä laajemmin ja viittomakieliset saivat (.) olla omana oma itsensä**, he saivat viittoa julkisilla paikoilla, (.) <sis> **mielipide (.) ei tuominnut sitä.** (.) (Otos 2, litteraatio L27–34.)
- (28b) Mutta sitten kun ns. oralistinen eli puheeseen pakottava kausi, jkäänän sen tänään näin, alkoi hiipua ja vk: ta alettiin tuoda kouluihin, ja sitä sallittiin enemmän ja vk:-set saivat viittoa julkisilla paikoilla, (Otos 2, tarkka, L23–27.)
- (28c) Kun tämä oralistinen, 'puheeseen pakottava' kausi, alkoi hiipua ja kun viittomakieltä alettiin tuoda kouluihin, ja viittomakieliset saivat olla oma itsensä ja viittoa julkisilla paikoilla: kun mielipide ei enää tuominnut sitä (Otos 2, tiivistetty, L18–21.)

Toisinaan kuitenkin tulkkeista on jäänyt pois myös asiasisältöön olennaisesti vaikuttavia propositioita. Esimerkissä 29 tarkasta tulkkeesta on jäänyt pois tieto nykytilanteesta, mikä jättää viestiin aukon. Tiivistetystä tulkkeesta tieto löytyy.

- (29a) ja: vanhemmat kävivät viittomakielen kursseilla salaa. (.) **(nyt) (.) ei tarvitse enää mennä salaa kurssille mutta (.) ei sitä kyl siihen nykyäänkään patisteta.** (3.0) (Otos 1, litteraatio, L47–49.)
- (29b) Vanhemmat kävivät viittomakielenkursseilla salaa. (Otos 1, tarkka, L38).
- (29c) monet kävivät salaa kursseilla. Nykyään ei tarvitse sentään viittoa salaa, mutta ei siihen kyllä neuvotakaan. (Otos 1, tiivistetty, L33–35.)

Esimerkissä 30 tiivistetystä tulkkeesta on puolestaan jäänyt pois paljon viestiä tarkentavaa infromaatiota. Keskeinen asiasisältö välittyy, mutta tarkennus siitä, millä perusteella nimi annettiin, tai miksi se annettiin vasta 2–3-vuotiaana, auttaisi lukijaa ymmärtämään asian paremmin.

- (30a) **ja se että (.) että** kun aikaisemmin **näissä kuuroissa perheissä joissa** lapset saivat **viittomanimen (1.0) öö jon- siis e- esimerkiks** kuvailevan viittomanimen, (.) **niin (.)** se tapahtu vasta **joskus** kaks kolmevuotiaana **kun lapsi oli kehittynyt (1.0) persoonana. (.) siitä sai jotain irti tai sille lapselle tapahtui jotakin (.)** (Otos 2, litteraatio, L43–47.)
- (30b) Aikaisemmin kun perheissä lapset saivat kuvailevan viittomanimen niin tapahtui vasta 2-3 vuotiaana, kun lapsi oli kehittynyt persoonana tai lapselle tapahtui jotain: (Otos 2, tarkka, L33–36.)
- (30c) Kun aikaisemmin lapset saivat kuvailevan viittomanimen, se tapahtui vasta 2-3 vuotiaana: (Otos 2, tiivistetty, L27–28.)

4.3. Verbit

Yksi suuri ero puheen ja kirjoitetun kielen välillä on sanasto. Siinä puheen ja kirjoitetun kielen eroista useimmin huomio kiinnittyy sanavalintoihin, joissa näkyvät eri tyylitasot. Puheessa käytetään usein ns. arkikieltä, kun taas kirjoitetussa kielessä pyritään sanaston tasollakin normitettuun kieleen. Kirjoitetun kielen sanasto on usein myös vaihtelevampaa, kun taas puheessa esiintyy enemmän toistoa. (Tiittula 1992: 54, 66.) Koska kirjoitustulkkuksessa kirjoitetaan suoraan puhetta, ei suuria eroja sanavalinnoissa pitäisi olla. Joitakin eroja on kuitenkin silloin tällöin havaittavissa. Sävyerot eivät vaikuta asiasisältöön, mutta jos sana vaihtuu kokonaan toiseksi, voi syntyä merkityseroja.

Aineistoni otosten verbeissä eroja esiintyy hieman alle 15 prosentissa²². Eroja esiintyy sekä tarkassa että tiivistetyssä tulkkeessa suunnilleen yhtä paljon. Muutamat erot koskevat verbin modusta, kuten esimerkeissä 31 ja 32, joissa puhuja käyttää konditionaalia, mutta toisessa tulkkeista esiintyy indikatiivimuoto verbeistä. Esimerkissä 33 on tiivistetystä tulkkeesta kokonaan poistettu apuverbi *haluta* ja myös ilmausta pehmentävä konditionaali. Tällaiset muutokset ovat kuitenkin hyvin satunnaisia eivätkä toistu säännöllisesti kummasakaan tulkkeessa. Erot sinänsä ovat myös niin pieniä, ettei niillä ole merkitystä asiasisältöön.

²² Ensimmäisessä otoksessa eroja on 17 verbissä 125 verbistä eli 13,6 prosentissa. Toisessa otoksessa eroja on 18 verbissä 132 verbistä eli myös 13,6 prosentissa.

- (31a) jotta nämä lapset **oppisivat** puhutun kielen (.) tän tän (.) sisäkorvaistukkeen (.) kautta. (Otos 1, litteraatio, L41).
- (31b) jotta lapset **oppivat** puhutun kielen sisäkorvaistutteen kautta (Otos 1, tarkka, L33).
- (31c) jotta lapset **oppisivat** kuulevien keileen, sisäkorvaistutteen kanssa (Otos 1, tiivistetty, L29).
- (32a) ja sitten (.) näiden mun äsken näyttämieni (.) lisäksi ne olivat tällaisia, mä **näyttäisin** nyt (.) muutamia. (Otos 1, litteraatio, L99–100.)
- (32b) Näiden mun alussa näyttävien lisäksi olivat tälläsiä. **Näyttäisin** muutamia. (Otos 1, tarkka, L76–77.)
- (32c) Äsk^{en} näyttämieni esimerkkien lisäksi **näytän** nyt muutamia: (Otos 1, tiivistetty, L71).
- (33a) >mut mä< **haluaisin kertoa** sellaisen mielenkiintoisen asian (Otos 2, litteraatio, L128).
- (33b) mutta **haluaisin kertoa** sellaisen, mielenkiintoisen asian (Otos 2, tarkka, L98).
- (33c) , mutta **kerron** sellaisen mielenkiintoisen aissian, (Otos 2, tiivistetty, L89).

Parissa tapauksessa, kuten esimerkin 34 tiivistetyssä tulkkeessa, muuttuu apuverbi, mikä muuttaa vain hieman ilmauksen sävyä eikä vaikuta viestiin. Samassa yhteydessä ilmaus muuttuu myös yleisemmäksi, kun *mun*-sana jää pois:

- (34a) öm (2.0) joskus (1.0) **mun täytyy näyttää** (.) (Otos 1, litteraatio, L26).
- (34b) **mun täytyy näyttää**, (Otos 1, tarkka, L23).
- (34c) **Tässä pitää näyttää**: (Otos 1, tiivistetty, L20).

Joissakin kohdissa verbi vaihtuu synonyymikseen. Esimerkiksi luultavasti puhekieliseksi koettu verbi *ruveta* on vaihdettu molemmissa tulkkeissa *alkaa*-verbiksi (esimerkit 35 ja 36). Esimerkin 35 tiivistetyssä tulkkeessa on vaihtunut myös *nimetä*-verbi *kutsua*-verbiksi, jolloin merkityskin hieman muuttuu.

- (35a) niin (.) sitten (.) myöskin lapsia **ruvettiin nimeämään** kotona (.) viittomakielisillä nimillä. (Otos 2, litteraatio, L35).
- (35b) niin lapsia **alettiin niemetä** viittomakielisillä nimeillä. (Otos 2, tarkka, L28).
- (35c) - silloin myös lapsia **alettiin kutsua** viittomakielisillä nimillä. (Otos 2, tiivistetty, L22).
- (36a) mutta nyt (1.0) samalla kun nimiä **on ruvettu antamaan** kotona, (Otos 2, litteraatio, L54).
- (36b) Mutta nyt samalla kun nimiä **on alettu antaa** kotona, (Otos 2, tarkka, L42).
- (36c) Nyt, samalla kun nimiä **on alettu antaa** kotona: (Otos 2, tiivistetty, L35).

Tarkassa tulkkeessa on useassa kohdassa vaihdettu myös verbi *saatetaan* verbiksi *voidaan* (esimerkit 37 ja 38). Esimerkissä 38 myös ilmaus *näyttää sopivan* on muuttunut muotoon *sopii*. Tiivistetyssä tulkkeessa verbit ovat samat kuin litteraatioissa, mutta esimerkissä 38 on tulkkeesta jätetty jälkimmäinen propositio kokonaan pois. Se ei kuitenkaan vaikuta viestin välittymiseen.

- (37a) tai ööm (.) tai (.) la- lapsesta **saatetaan** keskustella muiden (.) viittomakielisten (.) lasten (.) kanssa, (.) ja (.) kysyä heidän mielipidettä(än) (Otos 2, litteraatio, L77).
- (37b) tai lapsesta **voidaan** keskustella muiden lasten kanssa, (Otos 2, tarkka, L57).
- (37c) Tai lapsesta **saatetaan** keskustella muiden viittomakielisten lasten kanssa, (Otos 2, tiivistetty, L52).
- (38a) (mut) nimi **saatetaan** myöskin soinnutella, (1.0) ööm (.) oman perheen nimiin (.) aikaisempiin niin että käsimuoto **näyttää** (.) **sopivan** myöskin somasti sisarten viittomiin (2.0) (Otos 2, litteraatio, L98–99.)
- (38b) Nime-i **voidaan** myös soinnutella oman perheen nimiin, aikaisempiin, niin että käsimuoto **sopii** somasti sisarten viittomiin. (Otos 2, tarkka, L72–73.)
- (38c) Nimi **saatetaan** myös soinnutella oman perheen nimiin (Otos 2, tiivistetty, L68).

Samanlainen muutos on tapahtunut myös tarkassa tulkkeessa esimerkissä 39. Siinä kuitenkin tiivistetty tulke eroaa vielä enemmän litteraatiosta, koska siitä puuttuu kokonaan epävarmuutta ilmaiseva verbi (*saattaa, voida*).

- (39a) (.) jotka jotkut **saattavat** (.) näistä nimistä ainakin (.) nykynuoria **naurattaa**, (Otos 1, litteraatio, L111).
- (39b) ~~jotkut~~ näistä nimistä **voivat** nykynuoria **naurataa** (Otos 1, tarkka, L88).
- (39c) ainakin nykynuoria **naurattavat** tällaiset nimet. Esimerkiksi käsien heiluttelu, tia suoranaisesti kuvaavat viittomat -. (Otos 1, tiivistetty, L80).

Voida-verbillä on korvattu molemmissa tulkkeissa myös *pystyä*-verbi esimerkissä 40, mikä muuttaa sävyä hieman: *pystyä*-verbiin sisälty mielestäni tässä voimakkaammin ajatus siitä, että sillä lasten kutsuminen on ylipäättään mahdollista. Asiasisällön kannalta tällaisilla muutoksilla ei ole kuitenkaan merkitystä.

- (40a) (.) NIIN, ni asuntolahoitajat (.) huomasivat että, että, eläm- (.) ö (.) sis (.) kasvatus ei suju ilman tätä (.) ainakin tätä ilman tätä yhtä t- viittomaa sillä **pystyttiin** kutsumaan ja (.) lapsia (.) pyytämään heidän huomiotansa ja käskemään heitä, (Otos 1, litteraatio, L73–75.)
- (40b) Niin he huomaisivat etä helpotti kun käytti viittomanimeä., sillä **voitiin** käskeä ja ohjata lasta. (Otos 1, tarkka, L54–56.)
- (40c) Asuntolanhoitajat huomasivat, että kasvatus ei suju, ellei ole vähinätään yksi viittoma - viittomanimi. Sillä **voitiin** kutsua ja käskeä lapsia. (Otos 1, tiivistetty, L53–56.)

Tarkassa tulkkeessa on edellisessä esimerkissä (40) vaihtunut myös kokonaan toisen lauseen verbi, jolla sama asia on ilmaistu ikään kuin toisin päin (*ei suju ilman viittomaa > helpotti, kun käytti viittomanimeä*).

Mielenkiintoista on, että *patistaa*-verbin tilalle on tiivistetyssä tulkkeessa valittu epäspesifisempi verbi *neuvoa* (esimerkki 41). Tarkasta tulkkeesta kyseinen asiasisältö puuttuu (ks. esim. 29). Esimerkissä on muuttunut myös *ei tarvitse* -verbin argumentti (*mennä kurssille > viittoa*), mikä muuttaa jonkin verran myös asiasisältöä.

- (41a) (.) (nyt) (.) ei tarvitse enää mennä salaa kurssille mutta (.) **ei** sitä kyl siihen nykyään kään **patisteta**. (3.0) (Otos 1, litteraatio, L48–49.)
- (41c) Nykyään ei tarvitse sentään viittoaa salaa, mutta **ei** siihen kyllä **neuvotakaan**. (Otos 1, tiivistetty, L34–35.)

Spesifisempi ilmaus on muutettu yleisemmäksi myös seuraavissa esimerkeissä 42 ja 43. Ensimmäisessä esimerkissä tiivistetyssä tulkkeessa *näkyä*-verbi on korvattu *olla*-verbillä. Toisessa esimerkissä tarkassa tulkkeessa koko lause on muuttunut epämääräisemmäksi, kun tarkentavaa tietoa on jäänyt pois.

- (42a) tuota (.) tässä (.) **näky** (1.0) kaaviona (.) se (Otos 1, litteraatio, L20).
- (42b) Tuota tässä **näky** kaaviona , (Otos 1, tarkka, L16).
- (42c) Tässä **on** kaavio: (Otos 1, tiivistetty, L14).
- (43a) ja (.) nimistöä **on kertynyt** yli tuhat- (.) koko (.) tältä (.) tuhatyheksänsataaluvulta että sitten (.) hiukan, joitakin var(h)impia nimiä ja (.) ja sitten <joitakin> (.) vähän (1.0) uusia (.) nimiä. (Otos 2, litteraatio, L122).
- (43b) Joite~~k~~akin vanhempia nimiä **on** ja sitten joitakin uusia nimiä. (Otos 2, tarkka, L92).
- (43c) Nimistöä **on kertynyt** yli 1000. Enimmäkseen 1900-luvulta, joitakin vanhempia nimiä ja joitakin uusiakin. (Otos 2, tiivistetty, L84).

Muutamissa tapauksissa ovat verbit vaihtuneet kokonaan toisiksi. Tämä saattaa aiheuttaa pieniä muutoksia asiasisällössä, kuten esimerkin 44 tiivistetyssä tulkkeessa. Viimeisessä lauseessa *tietää*-verbi on korvattu *ymmärtää*-verbillä ja objekti on muuttunut myös. Samasta lausumasta jää myös pois muuta informaatiota.

- (44a) ni te varmasti yleisönä **ymmärrätte** millaista on (.) lapsen (.) oppia puhumaan ja sanomaan sanoja joille hän **ei tiedä** merkityksiä. (.) (Otos 1, litteraatio, L4–6.)
- (44b) Kun te varmaan **ymmärrätte** millaista on lapsen oppia puhumaan ja sanmaan sanoja =, kjoile **ei tiedä** merkitystä. (Otos 1, tarkka, L2–4.)
- (44c) Te varmaan **pystyttäe myymmärtämään** millaista on kun **ei ymmärrä** mitään. (Otos 1, tiivistetty, L4–6.)

Myös esimerkissä 45 ovat verbit muuttuneet. Tarkassa tulkkeessa ovat jääneet pois verbit *haluta* ja *leikkiä*, minkä vuoksi toinen lause on vajaa (tai *katsoa*-verbi inkongruoi). Tiivistetty tulke puolestaan on yhdistänyt ajatuksen leikkimisestä lasten vilkkauteen ja muuttanut koko toisen lauseen (verbit ja argumentit) tähän näkökulmaan sopivaksi, mikä kyllä toimii hyvin.

- (45a) niin öö lapset ovat vilkkaita ja **haluavat leikkiä** ja **katsoa** muuallekin kun vain siihen (.) @hyvin selkeästi artikuloivaan suuhun@ ((esittää artikuloivansa selkeämmin)) (Otos 1, litteraatio, L78–79.)
- (45b) lapset ovat vilkkait aja **katsoa** muuallekin kuin hyvin artikuloivaan suuhun, (Otos 1, tarkka, L58–59.)
- (45c) Lapsethan **leikkivät** vilkkaasti, **eivätkä ehtineet katsoa** huulia. (Otos 1, tiivistetty, L58–59.)

Kokonaisuudessaan kuitenkin melko pieni osa verbeistä on muuttunut olennaisesti, koska monet muutokset koskevat vain pieniä sävyeroja kuten esimerkiksi *ruveta* > *alkaa*. Tällaisilla muutoksilla ei ole mitään vaikutusta asiasisältöön. Osa muutoksista selittyy puolestaan koko rakenteen muutoksilla, jolloin usein sama asia ilmaistaan eri sanoin.

4.4. Argumentit

Subjekti-argumentti on muuttunut seuraavissa esimerkeissä. Esimerkissä 46 *oppilaat* ja *lapset* ovat synonyymejä, joten sanojen vaihtuminen ei muuta merkitystä. Tarkasta tulkkeesta tämä asiasisältö puuttuu.

- (46a) ja ku **oppilaat** eivät kuulleet mitään (Otos 1, litteraatio, L3.)
- (46c) eivätkä **lapset** kuuleet mitään. (Otos 1, tiivistetty, L3.)

Esimerkissä 47 puhutaan nimenomaan kuuroista, jotka ovat saaneet viittomanimensä kuurojen kouluissa, koska edellä on puhuttu myös kuurojen perheiden kuulevista lapsista. Tulkkeista on jäänyt määrite (suurin osa / enemmistö *kuuroista*) pois, mikä saattaa aiheut-

taa väärinymmärryksen, erityisesti tiivistetyssä tulkkeessa, jossa ei mainita edes kuurojen koulua.

- (47a) ja **kuurot** ovat saaneet taas **kuurojenkoulussa** ne, (.) viittomanimensä. (5.0) tai sitten (.) joskus myöhemminki. (4.0) (Otos 2, litteraatio, L26).
- (47b) ja sitgten **suurin** posa on xx **osa** on saanut **kuurojen kouuluss** animensä. (Otos 2, tarkka, L22).
- (47c) **Enemmistö** on saanut viittomanimen **koulussa** kuitenkin. (Otos 2, tiivistetty, L17).

Esimerkin 48 tarkassa tulkkeessa on jäänyt välistä pois tietoa. Lisäksi siinä on muuttunut eksistentiaalilauseen subjekti (*kieli* > *nimi*), minkä vuoksi koko asiasisältö muuttuu.

- (48a) mutta mihin muuhun nää lapset olis voineet kiinnittää huomiota? (1.0) Minkä muun perusteella, (.) kun **heillä ei <ollu mitään> (1.0) kieltä**. (1.0) joillaki ↑**hy:vin harvoilla (ja) onnekailla oli**, ja ja sitten näillä kuurojen vanhempien (.) kuuroilla lapsilla. (Otos 1, litteraatio, L92–94.)
- (48b) Mutta mihi imuudehun lapset olis voineet käyttää ~~hæ~~ xx kiinnittää huomiota. **Joillakin onnekailla oli jo nimi**, näillä kuurojen vanhempien ~~klap~~lapsilla. (Otos 1, tarkka, L72–73.)
- (48c) Mutta mihin muuhun lapset olisivat voineet kiinnittää huomion, **kun heillä ei ollut kieltä? Vain muutamilla onnekailla oli**, ja kuurojen vanhempien lapsilla, **kieli**. (Otos 1, tiivistetty, L66–68.)

Eräässä kohdassa tulkit ovat pyrkineet muuttamaan puhujan ilmausta yleisön kannalta selvemmäksi vaihtamalla yksikön sijaan monikon (esimerkki 49). Kyseessä on tilanne, jossa puhuja näyttää seinälle heijastettuna kuvaa, jossa on kolme henkilöä. Muutos kuitenkin aiheuttaa sen, että yleisö ajattelee kaikkien kolmen olleen ensimmäisiä suomalaisia viittomakielisiä, vaikka puhuja tarkoitti vain ensimmäisenä esittelemäänsä henkilöä. Kyse on kuitenkin kokonaisuuden kannalta varsin pienestä asiasta.

- (49a) että (.) tässä (2.0) tässä kuvassa te näette nyt (.) **ensimmäisen suomalaisen viittomakielisen henkilön**. (2.0) tässä on (1.0) Karl Oskar Malm, (3.0) teistä katsottuna vasemmalla. (4.0) hänen (2.0) äärilaidassa tämä toinen mies (.) on Daavid Fredrik Hirn, tai Frits (.) Hirn. (4.0) ja heidän keskellään on Maria (.) Flingenbäri <flin gen berg>. (4.0) Maria, (.) myöhemmin (.) Hirn. (3.0) (Otos 2, litteraatio, L129–132.)

- (49b) että tässä kuvassa näette **ensimmäiset suomalaiset viittomakieliset**, Karl Oscar Malm vasemmalla ja äärlaidassa tämä toinen mies on David Fredrid Hirn ja Fritz Hirn ja keskellä on Klingenberg, Maria. Myöhemmin Hirn. (Otos 2, tarkka, L99–101.)
- (49c) että tässä näette **ensimmäiset suomalaiset viittomakieliset henkilöt**. Tässä on Carl Oscar Malm, teistä katsottuna vasemmalla. Äärioikealla toinen mies, David Fritz Hirn. Heidän keskellään Maria Klingenberg. Myöhemmin Hirn. (Otos 2, tiivistetty, L90–91.)

Puheessa (litteraatiossa) esiintyy jonkin verran puhekielestä johtuvaa subjektin ja predikaatin inkongruenssia. Tämän korjaamisessa on havaittavissa selviä eroja tulkkeiden välillä. Tarkassa tulkkeessa inkongruenssi säilyy, mutta tiivistävässä tulkkeessa se on useimmiten korjattu, kuten esimerkeissä 50, 51 ja 52. Korjaaminen muuttaa tulketta selvästi yleiskielisemmäksi, mutta ei tietenkään vaikuta asiasisältöön.

- (50a) (.) tää (1.0) ö (.) **koulutkin oli** aika absurdeja laitoksia (.) (Otos 1, litteraatio, L1).
- (50b) **koulut oli** aika absurdeja laitoksia. (Otos 1, tarkka, L1).
- (50c) **Koulutkin olivat** absurdeja laitoksia: (Otos 1, tiivistetty, L1).
- (51a) (1.0) eli sis (.) **nimeäjinä** <ei ole ollu> nää- näiden vanhem- lasten **vanhemmat** vaan (1.0) vaan koulutoverit. (1.0) (Otos 1, litteraatio, L25).
- (51b) **Nimeäjänä ei ole ollut** lapsten ~~vanhemmat~~ **vanhemmat** vaan koulutoverit. (Otos 1, tarkka, L21).
- (51c) ~~Nimeä~~**nimeäjinä eivät siis ole olleet** **vanhemmat**, vaan koulutoderit. (Otos 1, tiivistetty, L19).
- (52a) nää (.) **nimet**, (.) kuvaili esimerkiksi sitä (Otos 2, litteraatio, L84).
- (52b) Nämä **nim et kuvailu** (Otos 2, tarkka, L61).
- (52c) Nämä **nimet kuvailivat** esimerkiksi sitä, (Otos 2, tiivistetty, L56).

Esimerkissä 53 on viimeisessä lauseessa käytetty monikon 3. persoonassa välimuotoa *olis voineet*, jossa *voida*-verbissä on monikon pääte, mutta *olla*-verbi on lyhentynyt muoto yk-

sikön 3. persoonasta. Jälleen tarkka tulke on samanlainen kuin litteraatio, mutta tiivistävä tulke on yleiskielen mukainen.

- (53a) nii (.) **nehän** (.) niinkun näitte alussa mun esimerkkejäni niin **on** (.) aika (.) osoittelevia. (.) mutta mihin muuhun nää **lapset olis voineet** kiinnittää huomiota? (Otos 1, litteraatio, L90–92.)
- (53b) niin kuin alussa näytin niin **nimet oli** aika osoittelevia. Mutta mihi imuudehun **lapset olisi voineet** käyttää ~~h_u~~ xx kiinnittää huomiota. (Otos 1, tarkka, L70–72.)
- (53c) - kuten alussa näitte esimerkkejä: **ne ovat** aika osoitteleviä. Mutta mihin muuhun **lapset olisivat voineet** kiinnittää huomion, (Otos 1, tiivistetty, L64–66.)

Puheessa ja kirjoituksessa eroja on tavallisesti nähtävissä myös sanojen pituuksissa ja eri sanaryhmien esiintymisessä. Puhutun kielen sanat ovat keskimäärin lyhyempiä kuin kirjoitetun kielen sanat, koska sanat lyhenevät puheessa (*minä* > *mä*, *menen* > *meen*) ja koska frekvenssiltään yleiset sanat ovat lyhyitä. Kirjoitetussa kielessä käytetään tietyn abstraktiotason saavuttamiseksi paljon substantiiveja ja nominalisaatiota, jolloin spesifisyys ja rakenteiden kompleksisuus lisäävät kielen sanapituuksia. Puheen sanojen lyhyteen puolestaan vaikuttavat epäspesifisyys ja rakenteiden yksinkertaisuus. (Tiittula 1992: 55, 65.)

Kun verrataan litteraatiota ja tulkkeita, havaitaan eroja erityisesti yksikön ensimmäiseen persoonaan viittaavan ilmisubjektin käytössä²³. Useimmiten tämä ilmisubjekti eli *mä*-pronomini jää pois sekä tarkasta että tiivistetystä tulkkeesta. Tarkassa tulkkeessa esiintyy kuitenkin enemmän vaihtelua, sillä toisinaan pronomini myös säilyy siinä. Pronominin jättäminen pois saa tulkkeen muistuttamaan enemmän kirjoitettua kieltä.

Seuraavat esimerkit 54 ja 55 ovat tyypillisiä tapauksia aineistossa. Niissä litteraatioissa esiintyy ilmisubjekti, mutta molemmissa tulkkeissa se on jätetty pois.

- (54a) että, (.) että kun **mä olen tutkinut** siis tuhat- (.) pääasiassa tuhatyhdeksänsataaluvulla (.) annettuja henkilön nimiä viittomakielessä, (Otos 1, litteraatio, L21).

²³ *Ison suomen kieliopin* (Hakulinen ym. 2004: 871) mukaan 1. ja 2. persoonan pronominisubjekti jää usein kirjoitetussa kielessä pois, kun taas puhutussa kielessä subjektipronomininit ovat yleisempiä.

- (54b) se etä kun **olen tutkinut**, pääasiassa 1900-luvulla annettuja hlönimiä vk_: ssa. (Otos 1, tarkka, L17).
- (54c) kun **olen tutkinut** pääasiassa 1900-luvulla annettuja henkilönimiä viittomakielissä: (Otos 1, tiivistetty, L15).
- (55a) (.) **mä näytän** nää viittomat nyt. (Otos 2, litteraatio, L8).
- (55b) **näytän** nämä: (Otos 2, tarkka, L7).
- (55c) **Näytän** viittomat nyt. (Otos 2, tiivistetty, L6).

Esimerkeissä 56 ja 57 esiintyy myös omistajaa ilmaiseva attribuutti *m(in)un*. Ensimmäisesä esimerkissä se on jäänyt pois vain tiivistetystä tulkkeesta, toisessa esimerkissä se on poistettu molemmista.

- (56a) ja sitten (.) näiden **mun äsken näyttämieni** (.) lisäksi ne olivat tällaisia, mä näyttäisin nyt (.) muutamia. (Otos 1, litteraatio, L99–100.)
- (56b) Näiden **mun** alussa **näyttävien** lisäksi olivat tälläsiä. Nä~~ä~~ytäisin muutamia. (Otos 1, tarkka, L76–77.)
- (56c) Äsken **näyttämieni** esimerkkien lisäksi näytän nyt muutamia: (Otos 1, tiivistetty, L71).
- (57a) ja niin kun **mä sanoin** (.) vielä että tää **mun esitykseni** tai ja **tutkimukseni** (sis) ei, (1.0) se (1.0) ei perustu siis mihinkään valmiiks kerätty(y)n aineistoon (Otos 2, litteraatio, L113–114.)
- (57b) <kutan **sanoin, esitykseni** tai **tutkimukseni** ei perustu valmiiksi kerättyyn aineistoon (Otos 2, tarkka, L84–85.)
- (57c) Kuten **sanoin, tutkimukseni** ei perustu valmiiksi kerättyyn aineistoon. (Otos 2, tiivistetty, L78–79.)

Muutamissa tapauksissa siis kuitenkin tarkka tulke muistuttaa enemmän litteraatiota, eikä subjektipronominia ole jätetty pois, kuten esimerkissä 58. Tiivistetyssä tulkkeessa se puolestaan on johdonmukaisesti poistettu. (Esimerkin tarkan tulkkeen kapiteelit ovat todennäköisesti kirjoitusvirhe, eivät korostuksen merkinä.)

(58a) **mä näytän** pari. (Otos 1, litteraatio, L103).

(58b) **MÄ näytän** pari. (Otos 1, tarkka, L80).

(58c) **näytän** (Otos 1, tiivistetty, L74).

Tarkassa tulkkeessa ilmisubjektin käytössä esiintyy vaihtelua myös peräkkäisissä lauseissa, kuten esimerkiksi 59. Tiivistetyssä tulkkeessa ei ole vastinetta ensimmäiselle propositiolle.

(59a) **mä haluun näyttää** vielä (.) ihan lopuksi (.) mielenkiintoisen seikan, >**mä voisin puhua** vaikka kuinka paljon siitä< miten (.) miten nimet öö (2.0) ovat (.) muuttuneet tai että miten ne eroavat vaikkapa muista viittomista (Otos 2, litteraatio, L123–126.)

(59b) **Mä haluun näyttää** vielä ihan lopuksi mielenkiintoisen seikan. **Voisin puhua** vaikka kuinka kauan siitä, miten nimet ovat muuttuneet tai miten ne eroavat vaikkapa muista viittomista, (Otos 2, tarkka, L93–96.)

(59c) **Voisin** puhua vaikka kuinka kauan, miten nimet ovat muuttuneet ja miten ne eroavat muista viittomista. (Otos 2, tiivistetty, L85–87.)

Puhekieliset sanat ja muodot säilyvät muutenkin paremmin tarkassa tulkkeessa. Tiivistetyssä tulkkeessa rakenteita on muutettu yleisemmiksi, kuten esimerkeissä 60 ja 61, joissa genetiiviattribuutti (*mun*) on poistettu.

(60a) vaikka **mun tarkotukseni** on puhua viittoma kielisistä henkilönimistä nin viittoma nimistä, (1.0) öm (1.0) (Otos 1, litteraatio, L14).

(60b) vaikka **mun tarkotus** on puhua viittomanimistä-, (Otos 1, tarkka, L11).

(60c) JA vaikka **tarkoitus** on puhua viittomakielisistä henkilönimistä, viittomanimistä, (Otos 1, tiivistetty, L10).

(61a) öm (2.0) joskus (1.0) **mun täytyy näyttää** (.) (Otos 1, litteraatio, L26).

(61b) **mun täytyy näyttää**, (Otos 1, tarkka, L23).

(61c) **Tässä pitää näyttää**: (Otos 1, tiivistetty, L20).

Puhekielen sanojen lyhentymistä tapahtuu myös verbeissä ja muissa argumenteissa. Usein tarkka tulke muistuttaa näissäkin enemmän litteraatiota, kun taas tiivistetty on selvästi yleiskielisempi, kuten seuraavassa esimerkissä (62) vaihtelu sanoissa *mulla* > *minulla*.

- (62a) **mä näytän** vielä pari, (7.0) ((näyttää)) °papapapa (hh hh hh)° (.) tai (.) ööm (1.0) hetkinen **mulloli** vielä mielessä joku kolmas mutta ((naurahtaen)) (1.0) joo tää kävelykin. (.) ää (.) noiniin mut **mulla katos** yhtäkkiä mielestä se, (.) aa (.) joo (.) tää, (8.0) (Otos 1, litteraatio, L113–115.)
- (62b) **Näytän** vielä pari. Tai.. ööhm... hetkinen.. **Mulla oli** vielä mielessä joku 3...ku 3. . nyt **mulla katosi**.. joo tämä.. (Otos 1, tarkka, L90–92.)
- (62c) **näytän** pari 'papapa' 'puhpuh' **Minulla** oli 3. mielessä, mutta **se katosi**. Ai niin: (Otos 1, tiivistetty, L81–83.)

Yleisesti argumenteissa esiintyy yllättävän vähän eroja, ja useimmat eroista ovat niin pieniä, että ne eivät vaikuta viestin sisältöön mitenkään.

4.5. Lauseyttimeen kuulumaton sisältö

Puheessa korostuvat puhujakeskeisyys ja kontekstisidonnaisuus, minkä vuoksi puheessa käytetään kirjoitusta enemmän pronomineja. Pronominien runsaus tekee ilmauksesta epäspesifisen. Puheessa pronomien tarkoite on kuitenkin ymmärrettävissä paitsi kielellisen myös kielenulkoisen kontekstin avulla. (Tiittula 1992: 56; Lehikoinen 1995: 102–103.) Otoksieni litteraatiossa esiintyy melko paljon tällaisia pronomineja. Monia pronomineja käytetään myös ns. määräisen artikkelin tavoin (vrt. englannin *the*). Tulkkeissa niiden määrä on selvästi pienempi tai niitä ei esiinny ollenkaan, kuten esimerkki 63 osoittaa.

- (63a) että oikeastaan (.) **ne** monet **ne** koko **se** (.) kulttuuri **se** sivussa tuleva viittomakielinen elämäntapa (.) ja elämäkokemukset ja ja koko **se** (.) maailma, (.) öm joka oli **sen** (.) **näiden** kuurojen ihmisten ympärillä, **se** (.) on oikeastaan paljon tärkeämmässä asemassa kun **nää** (.) henkilönnimet. (1.0) (Otos 1, litteraatio, L16–17.)

- (63b) että oikeastaan koko se vk-elämäntapa ja –kokemukset, ja kok maailma mikä oli kuurojen ihmisten ympärillä on tärkeämmässä asemassa kuin hlönimet. (Otos 1, tarkka, L13–14.)
- (63c) että ohessa tuleva viittomakielinen elämäntapa, kokemukset ja koko maailma, joka oli kuulevien maailman ympärillä. (Otos 1, tiivistetty, L12).

Otoksissa pronominiin jättäminen pois tulkkeista on tavallista. Useimmiten ne voi-kin jättää pois ja viestin olennainen sisältö välittyy silti, usein jopa tehokkaammin, kun ilmaus lyhenee (ks. myös Tiittula 2006: 176). Onkin jälleen mietittävä, mikä on tulkkauksen tavoite. Pronominien poisjättäminen tekee viestistä tehokkaamman, mutta toisaalta puheenomaisuus ja toisinaan myös yhteys kielenulkoiseen maailmaan saattaa vähentyä (vrt. *näiden ihmisten > ihmisten, nämä nimet > nimet*).²⁴

Puheessa käytetään runsaasti konjunktioita, mutta niiden variaatio on suppeampi kuin kirjoitetussa kielessä. Samaa konjunktioita käytetään siis monessa eri tehtävässä, ja toisaalta tehtävät saattavat myös olla erilaisia kuin kirjoitetussa kielessä (esimerkiksi keskustelun etenemisen ja vuorovaikutuksen kannalta tärkeät diskurssifunktiot). Puheessa esiintyy myös paljon dialogipartikkeleita, kun taas kirjoituksessa niitä ei tarvita. Keskustelussa ne osoittavat puheenvuorojen alkua tai muita rajakohtia (esimerkiksi puheenvuoron alussa käytettävät *no, no niin, joo, mutta, eli*). Dialogipartikkeleiden avulla ohjailaan vuorovaikutusta ja annetaan myös palautetta puhujalle tai kiinnitetään kuulijan huomiota. Dialogipartikkeleiden lisäksi puheessa käytetään paljon partikkeleiksi luettavia suunnitteluilmauksia, jotka ilmaisevat miettimistä, epäröintiä tai itsekorjausta (*niin kuin, tuota, siis*). (Hakulinen ym. 2004: 773–774, 821–822; Tiittula 1992: 57–65; Lehikoinen 1995: 101–102.)

Litteraatiossa esiintyvistä konjunktioista ja dialogipartikkeleista (*niin, siis*) jotkut siirtyvät tarkkaan tulkkeeseen, mutta tiivistetyssä tulkkeessa niitä ei esiinny, kuten esimerkit 64 ja 65 osoittavat. Esimerkissä 64 on havaittavissa hyvin myös pronominiin runsas käyttö litteraatiossa.

²⁴ Pronominien käyttöä kirjoitustulkkauksessa tutkii tarkemmin Sanna Oksanen tähän tutkimusprojektiin kuuluvassa pro gradu -työssään.

- (64a) (.) **NIIN**, **ni** asuntolahoitajat (.) huomasivat että, että, eläm- (.) ö (.) **sis** (.) kasvatusta ei suju ilman tätä (.) ainakin tätä ilman tätä yhtä t- viittomaa eli tätä viittomanimeä, sillä pystyttiin kutsumaan ja (.) lapsia (.) pyytämään heidän huomiotaan ja käskemään heitä, (Otos 1, litteraatio, L73–75.)
- (64b) **Niin** he huomaisivat että helpotti kun käytti viittomanimeä, sillä voitiin käskä ja ohjata lasta. (Otos 1, tarkka, L54–57.)
- (64c) Asuntolanhoitajat huomasivat, että kasvatusta ei suju, ellei ole vähintään yksi viittoma - viittomanimi. Sillä voitiin kutsua ja käskä lapsia. (Otos, tiivistetty, L53–56.)
- (65a) ja viittomakieliset saivat (.) olla omana oma itsensä, he saivat viittoa julkisilla paikoilla, (.) <**sis**> mielipide (.) ei tuominnut sitä. (.) **niin** (.) **sitten** (.) myöskin lapsia ruvettiin nimeämään kotona (.) viittomakielisillä nimillä. (.) ja se **siis** tapahtui seiskyt (.) luvun jälkeen pääasiassa (.) (Otos 2, litteraatio, L32–36.)
- (65b) ja vk-:set saivat viittoa julkisilla paikoilla, **niin** lapsia alettiin nimeä viittomakielisillä nimillä. Se tapahtui 80-luvulla. (Otos 2, tarkka, L27–29.)
- (65c) ja viittomakieliset saivat olla oma itsensä ja viittoa julkisilla paikoilla: kun mielipide ei enää tuominnut sitä - silloin myös lapsia alettiin kutsua viittomakielisillä nimillä. (Otos 2, tiivistetty, L20–22.)

Koska tulkkeessa pyritään muodostamaan puheen asiakokonaisuuksista lauseita ja virkkeitä ja käyttämään kirjoitetun kielen välimerkkejä, voi dialogipartikkeleita, konjunktioita ja suunnitteluilmauksia hyvin jättää pois tulkkeista ilman, että ne vaikuttavat asiasisällön välittymiseen. Koska niillä kuitenkin voi olla puheessa monenlaisia tehtäviä, on ehdittävä erottamaan, milloin ne ovat tarpeen (lisäävät asioiden ja lauseiden yhteenkuuluvuutta) ja milloin ne ovat ikään kuin täytettä²⁵.

Puheessa käytetään paljon intensiteettisanoja, joilla ilmaistaan ominaisuuden, tavan tai määrän korkeaa astetta (*erittäin, hyvin, kamalan, hirveän, tosi*), kohtalaista astetta (*melko, aika*) tai vähäistä astetta (*hieman, vähän*) (Hakulinen ym. 2004: 653–655). Intensiteettisanoista osa näyttäisi siirtyvän tulkkeisiin, osa taas jää pois. Tulkkeiden välillä ei ole tässä havaittavissa säännönmukaisia eroja. Esimerkeissä 66 ja 67 ilmaukset siirtyvät tulkkeisiin:

²⁵ vrt. taukojen täyteinä eli niiden sijaan käytettävät empimis- ja suunnitteluilmaukset alaluvussa 4.6.

- (66a) nii (.) nehän (.) niinkun näitte alussa mun esimerkkejäni niin on (.) **aika** (.) osoittelevia. (.) (Otos 1, litteraatio, L90–91.)
- (66b) niin kuin alussa näytin niin nimet oli **aika** osoittelevia. (Otos 1, tarkka, L70–71.)
- (66c) - kuten alussa näitte esimerkkejä: ne ovat **aika** osoitteleviää. (Otos 1, tiivistetty, L64–65.)
- (67a) ni osa niistä (1.0) on **hyvinkin** osoittelevia, (Otos 1, litteraatio, L110).
- (67b) , niin osa niistä on **hyvinkin** osoittelevia, (Otos 1, tarkka, L87).
- (67c) Osa on **hyvin** osoittelevia: (Otos 1, tiivistetty, L79).

Esimerkeissä 68 ja 69 puolestaan intensiteettisanoja ei esiinny enää tulkkeissa:

- (68a) Toiset kyllä rikkoivat tätä om pedagogista ajattelutapaa vastaan? ja (.) viittilöivät **hiukan** tunnilla koska, (.) on (.) **hirveän** (.) väsyttävää, (.) ja oikeastaan hyödyttökin vain liikutella huulia, (.) (Otos 1, litteraatio, L55–57.)
- (68b) Jotkut kyllä rikkoivat tätä vastaan ja viittilöivät tunnilla. Kun on työssästäkin liikutella huulia (Otos 1, tarkka, L42–44.)
- (68c) jotkut kyllä rikkoivat tätä vastaan ja viittilöivät tunneilla. On väsyttävää ja hyödyttöä liikutella huulia, (Otos 1, tiivistetty, L39–41.)
- (69a) niin (.) se tapahtui siis **vähän** myöhemmin (.) kuin (.) vaikkapa meillä kuulevilla ((naurahtaa)) (2.0) mu- useita vuosia myöhemmin, (Otos 2, litteraatio, L53).
- (69b) Niin tapahtui myöhemminkuin meillä kuulevilla. (Otos 2, tarkka, L41).
- (69c) Se tapahtui siis myöhemmin, kuin vaikkapa meillä kuulevilla. (Otos 2, tiivistetty, L34).

Ensimmäisessä esimerkissä *hiukan*-san puuttuminen muuttaa ilmauksen sisältöä, mutta vain vähän. *Hirveän*-san puuttuminen ei olennaisesti vaikuta ilmaukseen. Toisessa esimerkissä *vähän*-san puuttuminen ei muuta merkitystä.

Useimmiten tällaiset intensiteettisanat ovat sellaisia, jotka voi helposti jättää pois tulkkeesta ilman, että se vaikuttaisi olennaisesti sisältöön. Toisinaan ne kuitenkin tuovat esiin tärkeitäkin piirteitä, kuten esimerkissä 68 sana *hiukan*. Tulkkien olisikin tärkeä pystyä erottamaan, milloin ne olisi hyvä ottaa mukaan, milloin ne voisi jättää pois.

4.6. Puheen korjaukset, toistot ja tauot

Puheessa esiintyy sen dialogisuuden vuoksi paljon keskeytyksiä, korjauksia ja uudelleenaloituksia. Aloitettu ilmaus voi katketa tai sen syntaktinen rakenne muuttua kesken kaiken, kuten esimerkissä 70, joka on poimittu aineistosta otosten ulkopuolelta, ja esimerkissä 71, jossa esiintyy myös oikean sanan hakemisesta johtuvaa toistoa. Useimmiten katkokset ja muutokset eivät näy tulkkeissa mitenkään, vaan niissä on ainoastaan lopullinen muoto ilmauksesta.

- (70a) (.) mun kannalta on jännää se että (.) mä olen kasvanut viittomakielisessä (.) perheessä. (0.5) mutta mä en ole tiennyt **kuinka mun vanhem- kui- minkä nimisiä mun vanhemmat** oli omassa yhteisössä(än). (Litteraatio, n. 3 min)
- (70b) Mun kannalta on jännää se, että olen kasvanut vk-perheessä, mutta en ole tiennyt, **minkä nimisiä vanhempani** olivat omassa yhteisössään. (Tarkka tulke, n. 3 min)
- (70c) Minun kannaltani on jännää että olen kasvanut viittomakielisessä perheessä, mutta en tiennyt **minkä nimiisiä vanhempani** olivat omassa yhteisössään. (Tiivistetty tulke, n. 3 min)
- (71a) tai sitten (2.0) **nimi (.) nimeä (.) nimee nimi** saatetaan antaa jopa (.) vanhojen (.) kuurojen mukaan, jos kysymyksessä on sellainen perhe (.) **jossa kuurot vanhemmat (.) ovat ku- (.) sy- (.) (joilla) kuuroilla vanhemmilla** on itsellään kuurot vanhemmat tai kuuroja sukulaisia, (.) niin heidän muistinsa (.) perimätietona (Otos 2, litteraatio, L100–103.)
- (71b) Tai sitten ~~miminim~~ **isaatetaan** antaa vanhojen kuurojen mukaan. JO son perhe **missä kuuroill a lapsvanhemmilla on** omat kuurot vanhemmat tai kuuroja sukulaisia. (Otos 2, tarkka, L74–76.)
- (71c) **Nimi** saatetaan antaa jopa vanhojen kuurojen mukaan, jos perheessä **kuuroilla vanhemmilla** on itsellään kuurot vanhemmat tai kuuroja sukulaisia. (Otos 2, tiivistetty, L69–70.)

Anakoluutilla tarkoitetaan ilmauksessa esiintyvää rakenteen katkosta tai muutosta, jonka tuloksena on, että lopullinen ilmaus sisältää rakenteellisesti yhteen sopimattomia aineksia. (Lehikoinen 1995: 99; Tiittula 1992: 69–72.) Aineistosta poimitussa esimerkissä 72 on ilmauksia ja rakenteita, jotka eivät sovi yhteen, jolloin ajatuskin jää hieman epäselväksi. Tarkkaan tulkkeeseen on osittain siirtynyt sama sopimaton rakenne ja myös oikea viesti on

kääntynyt päinvastaiseksi. Tiivistetyssä tulkkeessa väärä muoto on korjattu, jolloin viesti on yhtenäisempi ja ymmärrettävissä paremmin.

- (72a) (.) ja **he jotenkin ottavat mahdollisesti** sillonkun miettivät että mistähän se on nyt kotoisin toi nimi, (.) **ni ottavat (.) tämmösen (.) saattavat tulkita** sitä vähän oman mielen mukaan mutta useinkaan se(ei) tulkinta ei osu oikeaan. (Litteraatio, n. 26.40 min)
- (72b) **he ottavat sen tämmösesen**, ku miettivät, mmistähän se nyt on kotoisin, usein tulkinta osuukin oikeaan (Tarkka tulke)
- (72c) **He ottavasaattavat tulkita** ~~ni~~viittomaa oman mielensä mukaan, mutta usein arvaus ei osu oikeaan. (Tiivistetty tulke)

Vapaassa puheessa on myös runsaasti toistoa. Sitä esiintyy äänten, tavun, sanan, fraasin ja lauseen tasolla. Toistoon liittyy usein ilmauksen uudelleenmuotoilu, jolloin ilmausta jotenkin varioidaan. Toistoon liittyy usein ilmauksen uudelleenmuotoilu, jolloin ilmausta jotenkin varioidaan. Toisto helpottaa ja nopeuttaa paitsi puheen tuottamista myös sen ymmärtämistä. Samalla se lisää puheen sujuvuutta. Ääneen luettujen esitelmien ymmärtämisen vaikeudet selittyvätkin juuri toiston vähyydellä ja informaation tiiviydellä. Toistoilla on merkitystä myös keskustelun interaktiolle. Sillä voidaan säilyttää puheenvuoro, painottaa asioita tai vakuuttaa kuulijat. Puhuja voi toistaa omia ilmauksiaan tai edellisen puhujan ilmauksia. Jälkimmäisellä osoitetaan esimerkiksi ymmärtämistä tai puheenvuoron ottamista. Toiston onkin todettu viestivän osallistujien tiiviistä sitoutumisesta keskusteluun. (Lehikoinen 1995: 99–100; Tiittula 1992: 77–81.)

Aineistossa esiintyvää lausetason toistoa käsittelemme jonkin verran jo alaluvussa 4.2. Esimerkissä 73 esiintyvä fraasin toisto johtunee yleisöstä kuuluneesta yskinnästä, jolloin puhuja on päättänyt toistaa lauseen alun uudelleen. Tulkkeissa toisto ei näy. Sen sijaan tiivistetyssä tulkkeessa koko rakenne on muutettu.

- (73a) mutta (.) **hyvin ahkeran (.)** ((taustalla yskintää)) **ja hiukan väkivaltaakin k-öm ö ahkeran työn ja väkivaltaakin** sisältäneen työn jälkeen he oppivat sitten lausumaan, (.) ensin (.) syksyllä, joitakin äänteitä? keväällä lopput? (.) seuraavana vuonna sanoja? (.) (Otos 1, litteraatio, L7).
- (73b) Mutta **väkivaltaakin** sisältäneen työn jälkeen he-~~oppiivat~~ sanomaan syksyllä ja keväällä sanoja (Otos 1, tarkka, L5).

- (73c) **VäAhkeruudallella ja väkivallallakin** he oppivat lausumaan sanoja. SYhdeistelemällä kllauseita ja sitä aukautta vähitellen oppimalla sasioita. (Otos 1, tiivistetty, L7).

Aineistossa toistoa esiintyy myös korjauksiksi laskettavissa ilmauksissa, joissa puhuja haakee oikeaa muotoa sanasta tai muotoilee sanomansa uudelleen, kuten jo edellä esitettyssä esimerkissä 71. Esimerkissä 74 esiintyy paljon korjauksia ja toistoa, joilla ilmausta muotoillaan tai korjataan. Nämä eivät siirry tulkkeisiin.

- (74a) mutta, (.) sitten kun **tä- (.) viittomal- hhh (.) oral- niin sanottu oralistinen** eli (.) <puheeseen pakottava kausi>, (.) mä käännän sen (nyt) **vaik tällä, tänään tällä tavalla (.) ööm (.)** alkoi (.) hiipua (.) **ja, ja viittomakieli alettiin, viittomakieltä alettiin** tuoda <koului>hin (Otos 2, litteraatio, L27–30.)
- (74b) Mutta sitten kun **ns. oralistinen** eli puheeseen pakottava kaususi, jkäänän sen **tänään näin**, alkoi hiipua ja **vk: ta alettiin** tuoda kouluihin, (Otos 2, tarkka, L23–25.)
- (74c) Kun **tämä oralistinen**, 'puheeseen pakottava' kausi, alkoi hiipua ja kun **viittomakieltä alettiin** tuoda kouluihin, (Otos 2, tarkka, L18–19.)

Puheessa esiintyvät tauot usein rikkovat syntaktisen rakenteen, ja ne saattavat olla katkoksia sujuvassa puheessa. Niillä on kuitenkin myös seuraavia tärkeitä funktioita: fysiologinen funktio (hengitystauko), kognitiivinen funktio (suunnittelutauko) ja kommunikatiivinen funktio (informaatiovirran jaksotus kuulijaa varten). Tauot voivat olla äänettämiä tai ”täytettyjä”, jolloin niiden aikana esiintyy erilaisia suunnittelu- ja empimisilmauksia²⁶, kuten *tota, niinku, siis*, tai empimisääntelyä, kuten *öö, mm, ee*. Toisinaan nämä ilmaukset häiritsevät, mutta toisinaan niillä voi olla merkitystä esimerkiksi puheenvuoron varaamisessa. Ne voivat myös olla epäsuoruuden keinoja ja toimia pehmentiminä. Suunnittelu- ja empimisilmaukset auttavat toisinaan myös puheen ymmärtämistä esimerkiksi hajottamalla pitkiä jaksoja. (Hakulinen ym. 2004: 821–823; Tiittula 1992: 72–77.)

²⁶ Aiemmin suunnitteluilmauksista on käytetty nimitystä täytelisäke, kun puhujan on katsottu voittavan niillä aikaa varsinaisen puheen suunnitteluun. Useilla näistä ilmauksista on kuitenkin muita(kin) funktioita puheessa, jolloin nimitys ei nykykäsityksen mukaan ole sopiva. (vrt. Hakulinen ym. 2004: 822–823 ja esim. Tiittula 1992: 72–73.)

Aineistossani esitelmän pitäjä ottaa tulkkausta huomioon puhumalla melko hitaasti ja pitämällä taukoja, minkä vuoksi puheessa esiintyy paljon äänettämiä ja täytettyjä taukoja. Yleisesti suunnittelu- ja empimisilmaukset eivät siirry tulkkeisiin, mutta kuten esimerkeistä 75 ja 76 voidaan huomata, tarkassa tulkkeessa esiintyy toisinaan joitakin niistä. Tiivistetyssä tulkkeessa niitä ei ole.

- (75a) ja jos (.) viitto (.) tunnilla? (.) siitä sai (.) aimo läksytyksen >niinku< sormille tai (0.5) muuten (.) takamuksille tai joutui nurkkaan, **(3.0) öö** (.) sai ehkä hiilestä otsaan ristinmerkin? (.) josta sitten tulee viittoma tyhmäkin? **(1.0) öm (1.0) ja tuota?** (.) **öm** (.) (Litteraatio, n.4 min)
- (75b) Ja jos viitto tunnilta, siitä sai aimo läksytyksen sormille tai muuten takamuksille tai joutui nurkkaan. Sai ehkä hiilestä otsaan ristinmerkin, josta tulee sitten viittomamerkki ”tyhmä”kin **ja sitten tuota**, (Tarkka tulke, n. 4 min)
- (75c) Jos viitto tunnilta, sai aina läksytyksen sormille tai takamuksille. Tai hjojoutui nurkkaan. Saattoi saada hiilelä otsaan ristinmerkin, josta tulee viittomakin, ”tyhmä”. (Tiivistetty tulke, n. 4 min)
- (76a) (mut) näitä viit-? näitä tällasia <kotinimiä>, (.) niit on käytetty vain (.) **öö** kotona. **(2.0) mutta (1.0) joo.** (.) joskus on (sä-) ja näitä annettu sekä kuu(rev-) <kuuroille> että kuuleville lapsille. (Otos 2, litteraatio, L17–18.)
- (76b) Mutta kotinimiä on käytetty vain kotona. **Mutta...joo...**joskus on ja jänäitä on annettu sekä kuuroille että kuuleville lapsille. (Otos 2, tarkka, L15–16.)
- (76c) Näitä kotinimiä on käytetty vian kotona. Näitä on annettu sekä kuuroille, että kuuleville lapsille. (Otos 2, tiivistetty, L10–11.)

Korjausten, toistojen, taukojen sekä suunnittelu- ja empimisilmausten poistaminen tulkkeista ei vaikuta viestin asiasisältöön. Pikemminkin niiden jättäminen pois saattaa usein selventää ja tiivistää viestiä.

5. TULKKAUKSEN SEURAAJAN NÄKÖKULMA

5.1. Kyselyn tuloksia

Kuuroutuneiden tilaisuuteen ja siellä pidettyyn lomakekyselyyn helmikuussa 2005 osallistui yhteensä 18 kuuroutunutta tai huonokuuloista henkilöä. Osallistujat jaettiin kahteen ryhmään, joista toinen seurasi perinteistä, tarkkaa kirjoitustulkkausta (ryhmä A) ja toinen kokeilevaa, tiivistävää kirjoitustulkkausta (ryhmä B). Perinteistä tulkkausta seurasi ja kyselyyn vastasi kymmenen henkilöä, tiivistetyn tulkkauksen seuraajia ja vastaajia oli kahdeksan. Alun perin ryhmiin pyrittiin jakamaan yhtä monta osallistujaa, mutta muutama joutui lähtemään kesken tilaisuuden pois.

Kyselylomakkeen täyttämiseen tulkkauksilanteen jälkeen oli reilusti aikaa. Useimmat täyttivät lomakkeen noin puolessa tunnissa. Esittelen seuraavassa vastaajien taustatiedot ja käyn läpi lomakkeen kysymykset. Osaan kysymyksistä tuli vain hyvin vähän tai ei ollenkaan vastauksia, minkä vuoksi ohitan ne tässä nopeasti. Syvennyn tarkemmin kysymyksiin, jotka ovat mielestäni tämän tutkimuksen kannalta olennaisia ja kiinnostavia tai herättävät lisäkysymyksiä. Alkuperäinen kyselylomake kaikkine kysymyksineen on nähtävissä liitteessä 3.

Kyselyyn vastanneiden kuuroutuneiden ikäjakauma on nähtävissä taulukossa 7. Kyselyssä vastaajat ilmoittivat tarkan ikänsä. Niistä laskettuna vastanneiden keski-ikä on 62,5 vuotta.

TAULUKKO 7. Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma.

1. Ikä	40–50 vuotta	50–60 vuotta	60–70 vuotta	70–80 vuotta	Ei tiedossa	Yhteensä (henkilöä)
Ryhmä A, tarkka	1	2	3	3	1	10
Ryhmä B, tiivistys	1	1	4	2	-	8
Yhteensä	2	3	7	5	1	18

Kyselyyn vastanneet ovat yleisimmin koulutukseltaan joko perusasteen tai toisen asteen koulutuksen saaneita, ja useimmat heistä ovat eläkeläisiä, kuten taulukosta 8 voidaan nähdä. Muutamat vastaajista jättivät vastaamatta näihin kysymyksiin.

TAULUKKO 8. Kyselyyn vastanneiden koulutus ja elämäntilanne.

2. Koulutus	Peruskoulu	Lukio / ammatillinen	Korkeakoulu	Ei tiedossa
Ryhmä A, tarkka	2	4	2	2
Ryhmä B, tiivistys	3	3	-	2
3. Elämäntilanne	Eläkeläinen	Työssäkäyvä	Muu	Ei tiedossa
Ryhmä A	7	2	-	1
Ryhmä B	5	1	1	1

Vastaajien kirjoitustulkkaukspalvelujen käyttö näkyy taulukosta 9, johon on koottu kaikki palveluja koskevat kysymykset.

TAULUKKO 9. Kyselyyn vastanneiden kirjoitustulkkaukspalveluiden käyttö.

4. Kuinka kauan on käyttänyt kirjoitustulkkaukspalveluja	0–1 vuotta	2–5 vuotta	5–10 vuotta	Yli 10 vuotta	Ei tiedossa	
Ryhmä A, tarkka	1	-	3	4	2	
Ryhmä B, tiivistys	1	2	1	1	3	
5. Kuinka usein osallistuu tilaisuuksiin, joihin on järjestetty kirjoitustulkkaukka	Päivittäin	Viikoittain	Kuukausittain	Joitakin kertoja vuodessa	Ei ollenkaan	Ei tiedossa
Ryhmä A	-	2	1	7	-	-
Ryhmä B	-	2	2	3	1	-
6. Kuinka usein käyttää asiointitulkkaukkausta tai henkilökohtaista tulkkausta	Päivittäin	Viikoittain	Kuukausittain	Joitakin kertoja vuodessa	Ei ollenkaan	Ei tiedossa
Ryhmä A	-	3	-	3	3	1
Ryhmä B	-	-	-	4	4	-
7. Millaisissa tilanteissa käyttää kirjoitustulkkaukkausta	Kokous	Luento, esitelmä	Kerhot, yhdistystilaisuus	Koulutus	Lääkäri	Juhlat tms.
Ryhmä A	7	3	5	1	2	1
Ryhmä B	2	4	4	1	1	2

Kirjoitustulkkaukspalvelujen käyttöä koskevaan kysymykseen 4 jätti moni vastaajista vastaamatta, mutta vastanneiden antamien tarkkojen tietojen mukaan ryhmässä A on kirjoitustulkkaukspalveluja käytetty keskimäärin noin 13 vuotta ja ryhmässä B noin kuusi vuotta. Useimmat ryhmästä A osallistuvat joitakin kertoja vuodessa tilaisuuksiin, joissa järjestetään kirjoitustulkkaukkausta, muutama osallistui useamminkin. Ryhmässä B vastanneista kaksi ilmoitti

osallistuvansa tällaisiin tilaisuuksiin viikoittain, kaksi kuukausittain ja kolme vuosittain. Yksi henkilö vastasi, ettei osallistu ollenkaan, mikä on ristiriidassa sen kanssa, että tässäkin tilaisuudessa järjestettiin kirjoitustulkkaukset. Ehkä vastaaja tarkoitti, ettei tavallisesti, tätä lukuun ottamatta, osallistu tilaisuuksiin.

Asiointitulkkaukset ryhmästä A käytti viikoittain kolme henkilöä ja joitakin kertoja vuodessa kolme henkilöä. Kolme vastaajaa ilmoitti, ettei käytä asiointitulkkaukset ollenkaan. Ryhmästä B puolelta (neljä henkilöä) käyttää asiointitulkkaukset joitakin kertoja vuodessa ja neljä henkilöä ei käytä ollenkaan.

Erilaisista tilanteista, joissa vastaajat käyttävät kirjoitustulkkaukset, useimmiten mainittiin erilaiset kokoukset, luennot ja yhdistystilaisuudet, joissa todennäköisesti enimmäkseen käytetään juuri kaikille yhteisesti järjestettyä kirjoitustulkkaukset. Joitakin mainintoja tuli lääkäristä, koulutuksesta ja juhlista, joissa puolestaan tavallisesti käytetään yhdelle henkilölle suunnattua asiointitulkkaukset.

Kyselyn kysymykset oli jaettu kolmeen osioon, joista ensimmäisessä selvitettiin viestin välittymistä ja tekstin muotoa. Kuten taulukosta 10 voidaan nähdä, suurin osa vastaajista molemmissa ryhmissä ehti seurata tekstiä ja pysyi hyvin mukana esityksessä (kysymykset 1 ja 2). Kaikki kysymyksiin vastanneet kokivat, että he saivat selkeän kokonaiskuvan ja riittävästi tietoa kyseisestä aiheesta ja että kaikki olennainen tuli tulkatuksi (kysymykset 3, 4 ja 5).

Epäselviksi jääneitä asioita mainittiin varsin vähän. Yksi vastaaja mainitsi, että jotkin vuosiluvut jäivät epäselviksi, ja pari koki ongelmaksi viittomakielisten esimerkkien seuraamisen: kun katsoi esiintyjää ja hänen esimerkkejään, meni osa tekstistä ohi tai ei aina tiennyt, koska olisi pitänyt katsoa esimerkkejä (kysymys 6). Tämä onkin asia, johon kirjoitustulkkauksessa voisi kiinnittää enemmän huomiota ja erityisesti silloin, jos tilaisuuteen osallistuu ainoastaan tulkkaukset seuraavia henkilöitä. Lähinnä tämä vaatisi puhujalta pidempiä taukoja ja tulkeilta mahdollisia merkkejä siitä, milloin esimerkit on sopiva näyttää. Syitä siihen, miksi asiat jäivät epäselviksi, eivät vastaajat osanneet juurikaan eritellä. Kysymyksessä 7 muutamat mainitsivat epäselvyyden syiksi kirjoitusvirheet (erityisesti ryh-

mässä A) ja tulkkeseen tehdyt korjaukset (lähinnä ryhmässä B). Yhden maininnan saivat tekstin ja esittäjän nopeus.

TAULUKKO 10. Viestin välittyminen ja tekstin muoto, kysymykset 1–7.

Viestin välittyminen ja tekstin muoto			
1. Ehditkö hyvin lukea ja seurata tekstiä esityksen aikana?	Kyllä	En	Jos et ehtinyt, miksi et? (mainittuja seikkoja)
Ryhmä A, tarkka	8	2	Piti katsoa esiintyjää, näkövamma
Ryhmä B, tiivistys	7	1	Ihminen edessä
2. Pysytkö koko ajan mukana eli tiesit, mistä milloinkin oli kyse?	Kyllä	En	Jos et ehtinyt, miksi et?
Ryhmä A	6	-	
Ryhmä B	9	1	Teksti nopeaa, näkövamma
3. Saitko selkeän kokonaiskuvan aiheesta?	Kyllä	En	Jos et saanut, miksi et?
Ryhmä A	10	-	
Ryhmä B	7	-	
4. Saitko tietoa esitelmän aiheesta	liian vähän	riittävästi	liikaa?
Ryhmä A	1	8	-
Ryhmä B	-	8	-
5. Tuliko mielestäsi kaikki olennainen puhujan esitelmästä tulkatuksi?	Kyllä	Ei	Jos ei tullut, miksi ei tai mitä jäi mielestäsi pois?
Ryhmä A	8	-	
Ryhmä B	7	-	
6. Jäivätkö jotkin asiat sinulle epäselviksi? Jos vain pystyt, mainitse esimerkkejä esitelmästä.			
Ryhmä A	Vuosilukuja; kun katsoi puhujaa, jäi tekstiä lukematta		
Ryhmä B	Viittomaesimerkit (Ei tiennyt, koska katsoa)		
7. Miksi asiat jäivät epäselviksi? Voit valita useammankin kohdan.	Ryhmä A		Ryhmä B
a) tekstissä oli kirjoitusvirheitä	3		1
b) tekstiin tehtiin korjauksia tulkkauksen aikana	1		3
c) tekstissä käytettiin liian pitkiä lauseita	-		1
d) tekstissä käytettiin liian lyhyitä lauseita	-		-
e) tekstissä oli liikaa puhekielen muotoja	-		-
f) tekstissä oli liikaa lyhenteitä	-		-
g) tekstissä oli liikaa outoja lyhenteitä	-		-
h) tekstistä puuttui liikaa välimerkkejä (pisteet, pilkut)	-		-
i) en ehtinyt lukea tekstiä riittävän nopeasti	-		-
j) muita syitä?	Tekstin nopeus		Esittäjän nopeus

Taulukon 11 kysymykset koskevat tekstin kirjoitusvirheitä, lyhenteiden käyttöä ja tekstin korjaamista.

TAULUKKO 11. Viestin välittyminen ja tekstin muoto, kysymykset 8–13.

8. Kuinka paljon tekstissä oli mielestäsi kirjoitusvirheitä?	Hyvin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Hyvin vähän
Ryhmä A, tarkka	-	-	4	5
Ryhmä B, tiivistys	-	-	1	7
9. Haittasivatko kirjoitusvirheet tekstin (valitse molemmista kohdista yksi)	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei ollenkaan
1) ymmärtämistä?				
Ryhmä A	-	-	3	5
Ryhmä B	-	-	-	6
2) seuraamista?				
Ryhmä A	-	1	3	4
Ryhmä B	-	-	1	7
10. Kuinka paljon tekstissä käytettiin mielestäsi lyhenteitä?	Hyvin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Hyvin vähän
Ryhmä A	-	-	4	5
Ryhmä B	-	-	2	6
11. Haittasivatko lyhenteet tekstin (valitse molemmista kohdista yksi)	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei ollenkaan
1) ymmärtämistä?				
Ryhmä A	-	-	1	9
Ryhmä B	-	-	1	5
2) seuraamista?				
Ryhmä A	-	-	1	7
Ryhmä B	-	-	1	7
12. Kuinka paljon tekstiä korjattiin tulkkauksen aikana?	Hyvin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Hyvin vähän
Ryhmä A	-	1	4	3
Ryhmä B	-	1	2	5
13. Haittasiko korjaaminen tekstin (valitse molemmista kohdista yksi)	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei ollenkaan
1) ymmärtämistä?				
Ryhmä A	-	-	3	6
Ryhmä B	-	1	1	4
2) seuraamista?				
Ryhmä A	-	1	4	3
Ryhmä B	1	-	1	6

Ryhmän A mielestä tulkkeessa esiintyi kirjoitusvirheitä melko vähän tai vähän, ja ryhmän B vastaukset painottuvat kohtaan hyvin vähän (kysymys 8). Ryhmän A vastaajien mukaan virheet haittasivat tekstin ymmärtämistä vähän tai ei ollenkaan, ryhmässä B ne eivät haitanneet ollenkaan. Tekstin seuraamista virheet haittasivat kuitenkin vähän enemmän molemmissa ryhmissä (kysymys 9). Molempien ryhmien mukaan tulkkeessa käytettiin ly-

henteitä melko vähän tai hyvin vähän, eivätkä ne yleensä juurikaan haitanneet ymmärtämistä eivätkä seuraamista (kysymykset 10 ja 11).

Seuraajien mielestä tekstiä korjattiin ryhmässä A keskimäärin melko vähän, mutta toisaalta myös sekä hyvin vähän että melko paljon saivat mainintoja. Ryhmässä B viiden vastaajan mielestä tekstiä korjattiin hyvin vähän, mutta sekä melko vähän että melko paljon saivat myös mainintoja (kysymys 12). Kysymyksessä 13, joka koski korjaamisen haittaamista, esiintyy molemmissa ryhmissä melko paljon hajontaa, mikä kertonee siitä, että korjaamisen kokeminen häiritseväksi on hyvin yksilöllistä. Ryhmässä A kuusi vastaajaa koki, että korjaaminen ei haitannut ymmärtämistä ollenkaan, mutta kolmen mielestä se haittasi vähän. Seuraamista se haittasi ryhmässä A vähän (4 vastausta), ei ollenkaan (3 vastausta) tai jonkin verran (1 vastaus). Ryhmässä B neljän vastaajan mielestä korjaaminen ei haitannut ymmärtämistä, mutta myös vähän ja jonkin verran saivat maininnat. Seuraamista korjaaminen ei haitannut kuuden vastaajan mielestä ollenkaan, mutta kuitenkin yhden vastaajan mielestä se haittasi vähän ja yhden mielestä jopa paljon.

Näissä kysymyksissä ryhmien väliset erot ovat hyvin pieniä. Päätelmieni mukaan tiivistävässä tulkkeessa esiintyi vain hyvin vähän vähemmän häiritseviä virheitä, korjauksia ja lyhenteitä kuin tarkassa tulkkeessa.

Kyselyn toinen osio käsittelee kieltä ja kuvaa puhujasta. Taulukossa 12 näkyvät vastaukset kysymyksiin kielestä (puhekieli / kirjoitettu kieli) ja esiintymisen seuraamisesta.

TAULUKKO 12. Kieli ja kuva puhujasta, kysymykset 1–5.

Kieli ja kuva puhujasta						
1. Oliko tekstissä käytetty kieli mielestäsi enemmän			Ryhmä A		Ryhmä B	
a) puhekieltä			5		2	
b) kirjoitettua yleiskieltä?			3		4	
2. Puheessa (tekstissä) esiintyi murteellisia ja puhekielen sanoja tai ilmauksia			Hyvin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Hyvin vähän
			Jos vain muistat, mainitse joitakin esimerkkejä murteellisista tai puhekielen sanoista, joita esitelmässä käytettiin:			
Ryhmä A, tarkka			-	-	3	4
Ryhmä B, tiivistys			-	-	2	5
3. Onko mielestäsi tärkeää, että puhujan käyttämät murrepiirteet tai puhekielen muodot kirjoitetaan tarkasti tulkattuun tekstiin? Perustele, miksi on tai miksi ei ole.			Mielipide		Perustelut	
Ryhmä A (vastauksia 4)			On		Sävyt ja tyyli, elämän ja puhujan moninaisuus, elävä kuva, murteet, persoonallisuus	
Ryhmä A (vastauksia 2)			Ei		Asiapitoisessa puheessa ei tarvita, ei ole välttämätöntä (mutta olisi hyvä)	
Ryhmä B (vastauksia 1)			On		Persoonallisuus	
Ryhmä B (vastauksia 1)			On/Ei		Riippuu aiheesta	
4. Ehditkö seurata puhujan eleitä, ilmeitä ja esiintymistä yhtä aikaa lukiessasi tekstiä?			Paljon	Jonkin verran	Vähän	En ollenkaan
Ryhmä A			1	5	2	1
Ryhmä B			5	1	1	1
5. Haluaisitko ehtiä seurata puhujan esiintymistä enemmän?				Kyllä		En
Ryhmä A				8		1
Ryhmä B				1		6

Ryhmässä A tekstin eli tulkkeen kieli oli viiden vastaajan mielestä enemmän puhekieltä ja kolmen vastaajan mielestä kirjoitettua yleiskieltä. Ryhmässä B kaksi vastaajaa valitsi puhekielen ja neljä kirjoitetun yleiskielen (kysymys 1). Molemmissa ryhmissä osa vastaajista jätti vastaamatta kysymykseen, mikä viestinee siitä, että he eivät joko täysin ymmärtäneet käsitteitä tai eivät osanneet arvioida tulkkeen kieltä.

Molempien ryhmien mielestä tekstissä esiintyi murteellisia tai puhekielen sanoja melko vähän tai hyvin vähän (kysymys 2). Kysymykseen kolme, joka koskee murrepiirteiden kirjoittamisen tärkeyttä, tuli melko vähän vastauksia, varsinkin ryhmässä B. Yhteensä hieman enemmän vastauksia tuli puhujan käyttämien murrepiirteiden kirjoittamisen puolesta: murrepiirteet tai puhekielen muodot ovat tärkeitä, koska ne paljastavat sävyn ja tyylin,

kertovat puhujan persoonasta ja antavat elävämmän kuvan puhujasta. Molemmissa ryhmissä yksi henkilö vastasi, että niiden käytön pitäisi riippua tilanteesta ja aiheesta.

Kysymykset 4 ja 5 tuovat esiin jonkin verran ryhmien eroja. Ryhmässä A suurin osa vastaajista ilmoitti ehtineensä seurata puhujan eleitä, ilmeitä ja esiintymistä jonkin verran tai vähän yhtä aikaa lukiessaan tekstiä ja 8 ilmoitti haluavansa seurata puhujaa enemmän. Ryhmässä B yli puolet (5 vastaajaa) ehti seurata puhujaa paljon ja kuusi vastaajaa ilmoitti, että ei haluaisikaan seurata puhujaa enempää. Tämä saattaa viestiä siitä, että tiivistetyn tulkkeen seuraaminen on helpompaa ja siitä ehtii paremmin siirtää katseensa myös puhujaan. Tähän voi vaikuttaa toisaalta myös näkökenttä: jos puhuja on lähellä näytöllä näkyvää tulketta, ehtii yleisö seurata myös häntä paremmin päätä tai katsetta kääntämättä. Tilaisuudessa osallistujat pyrittiin asettamaan niin, että heillä oli samanlainen näköyhteys puhujaan, mutta istumapaikka saattoi silti jonkin verran vaikuttaa näkökenttään.

Taulukkoon 13 on koottu tekstin kieltä koskevat kysymykset vastauksineen. Molempien ryhmien mielestä tekstin lauseet olivat yleisimmin sopivan pituisia sekä selkeitä ja ymmärrettäviä ja ne olivat epäselviä melko harvoin, harvoin tai ei koskaan (kysymykset 6 ja 7). Lauseiden epäselvyyden syitä vastaajien oli vaikea määritellä, mutta muutamia mainintoja kysymyksessä 8 saivat täytesanat, kirjakielisuus ja puhekielisuus. Toistoa esiintyi tekstissä ryhmän A mielestä melko vähän tai hyvin vähän ja ryhmän B mielestä hyvin vähän. Toiston olisi voinut jättää pois ryhmän A mielestä hieman useammin kuin ryhmän B mielestä (kysymykset 9 ja 10). Puhuja käytti ryhmän A mielestä keskeneräisiä lauseita keskimäärin vähän, ryhmän B vastaukset painottuvat kohtaan ei ollenkaan. Mielipiteet keskeneräisten lauseiden poisjättämisestä jakoutuivat ryhmässä A tasan (3–3), ryhmässä B kolmesta vastaajasta kaksi kannatti poisjättämistä (kysymykset 11 ja 12).

TAULUKKO 13. Kieli ja kuva puhujasta, kysymykset 6–12.

6. Tekstissä esiintyneet lauseet olivat mielestäni yleisesti (valitse molemmista kohdista yksi)		Lyhyitä	Sopivan pituisia	Liian pitkiä	
Ryhmä A, tarkka		-	7	1	
Ryhmä B, tiivistys		-	5	2	
		Selkeitä ja ymmärrettäviä		Epäselviä	
Ryhmä A		6		-	
Ryhmä B		7		-	
7. Tekstin lauseet olivat epäselviä	Usein ja toistuvasti	Melko usein	Melko harvoin	Harvoin	Ei koskaan
Ryhmä A	-	-	2	3	2
Ryhmä B	-	-	2	2	4
8. Tekstin lauseet olivat mielestäni epäselviä, koska... (Valitse vaihtoehdot, jotka ovat mielestäsi sopivia.)				Ryhmä A	Ryhmä B
a) niissä käytettiin paljon puhekielisiä muotoja (<i>mä, oon, emmää tiä</i> tms.)				-	1
b) ne olivat liian kirjakielisiä				-	1
c) niissä esiintyi paljon täytesanoja (<i>niin tota, öö</i> tms.)				2	1
d) niissä käytettiin sanoja, joita en ymmärtänyt				-	1
e) niissä ei käytetty tarpeeksi välimerkkejä (pilkut, pisteet, kysymysmerkit)				-	-
f) niissä käytettiin liikaa välimerkkejä				-	-
g) niissä ei käytetty isoja alkukirjaimia (erisnimissä, lauseen alussa)				-	-
h) niissä käytettiin liikaa lyhenteitä				-	-
i) niissä ei käytetty riittävästi lyhenteitä				-	-
j) lauseet eivät liittyneet riittävästi toisiinsa (esim. sanojen <i>kun, koska, että, jos</i> avulla)				1	-
k) lauseita liitettiin liikaa toisiinsa (liian pitkiä kokonaisuuksia)				-	-
l) muita syitä, mitä?				Korjaukset, numeroita jäi pois	
9. Tekstissä esiintyi mielestäni toistoa	Hyvin paljon	Melko paljon	Melko vähän	Hyvin vähän	
Ryhmä A	-	-	4	3	
Ryhmä B	-	-	-	7	
10. Olisiko toiston voinut jättää mielestäsi tekstistä pois?			Kyllä	Ei	
Ryhmä A			4	2	
Ryhmä B			2	4	
11. Puhuja käytti mielestäni keskeneräisiä lauseita	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei ollenkaan	
Ryhmä A	-	1	5	2	
Ryhmä B	-	-	2	4	
12. Olisiko keskeneräisten lauseiden turhat aloitukset mielestäsi voinut jättää tekstistä pois?			Kyllä	Ei	
Ryhmä A			3	3	
Ryhmä B			2	1	

Kyselyn kolmas osio käsittelee kirjoitustulkkausta yleensä (taulukko 14). Kysymykseen yksi, joka koskee kirjoitetun tekstin keinojen käytön lisäämistä, tuli sekä myönteisiä että kielteisiä vastauksia molemmissa ryhmissä. Perusteluja vastauksiin annettiin vähän, mutta niiden mukaan välimerkit ja isot alkukirjaimet sekä uuden lauseen aloittaminen uudelta riviltä voisivat selventää tekstiä. Toiset puolestaan ilmoittivat, että näillä ei ole heille merkitystä.

Kysymys kaksi koskee tulkkeen muodon ja sisällön suhdetta eli sitä, kumpi on tärkeämpää, kirjoittaa kaikki puhutun kielen piirteet tekstiin epäselvyydestä huolimatta vai välittää viesti mahdollisimman hyvin, jolloin kieltä voisi selventää ja tiivistää. Moni jätti vastaamatta kysymykseen, mutta ryhmässä A vaihtoehto a eli tarkka tulkkaus sai viisi ääntä ja vaihtoehto b eli tiivistävä tulkkaus kolme ääntä. Ryhmässä B vaihtoehto a sai yhden äänen ja vaihtoehto b neljä ääntä. Ryhmässä B esitettiin myös kommentti, jonka mukaan tulkkauksen tarkkuus voisi vaihdella tilanteen mukaan: vapaa-ajalla tarkempi tulkkaus, asiapitoisissa tilanteissa tiivistävä. Uskon, että moni muukin tilaisuudessa saattoi ajatella samalla tavoin, sillä kysymys herätti keskustelua. Minulle esitettyjen kysymysten perusteella sain sen käsityksen, että vaihtoehtoista ei voi valita kumpaakaan juuri sen vuoksi, että molemmat ovat tärkeitä ja riippuvat tilanteesta. Ryhmän A vastaajista joku mainitsi myös, ettei vaihtoehtoja voi verrata, kun on kokemusta vain toisesta eli tavallisesta tarkasta tulkkauksesta.

Viimeisessä kysymyksessä (3) pyydettiin vastaajilta ehdotuksia tulkkauksen parantamiseksi yleisesti. Monet vastaajista kirjoittivat olevansa tulkkaukseen tyytyväisiä eivätkä keksineet parannusehdotuksia. Joitakin ehdotuksia kuitenkin tuli, kuten esimerkiksi laitteistojen ja näkyvyysolosuhteiden parantaminen, tulkkiparin saaminen tilaisuuksiin, puhujan ja tulkin parempi yhteistyö sekä puhujan taukojen ja äänenpainojen merkitseminen tulkkeeseen. Mielenkiintoista on, että toisaalta toivottiin tulkkeeseen myös näkyviin puhujan tauot, suunnittelu- ja empimisilmauksia, äänenkorostusta, mutta toisaalta korostettiin, että teksti ei saisi olla liian nopeaa, että sen ehtisi paremmin lukea ja ymmärtää.

TAULUKKO 14. Yleistä kirjoitustulkkauksesta.

Yleistä kirjoitustulkkauksesta			
1. Haluaisitko, että tekstissä käytettäisiin enemmän kirjoitetun tekstin keinoja, kuten isoja alkukirjaimia tai välimerkkejä? Perustele, miksi haluaisit tai miksi et.	Kyllä	En	Perusteluja:
Ryhmä A, tarkka	2	5	Pisteet, ei muita; voisi olla hyödyksi, selventäisi
Ryhmä B, tiivistys	3	2	Selventäisi; uusi lause – uusi rivi; ei merkitystä
2. Kumpi seuraavista vaihtoehdoista on mielestäsi tärkeämpi?	Ryhmä A	Ryhmä B	Kommentteja:
a) Tärkeää on, että kaikki puhujan puheesta (myös kielen piirteet) kirjoitetaan tekstiin mahdollisimman tarkasti, vaikka puhutun kielen lauseet olisivatkin välillä hieman epäselviä kirjoitettuna.	5	1	
b) Tärkeää on, että asia välittyy mahdollisimman hyvin, jolloin puhujan käyttämää kieltä voisi selventää ja tiivistää tekstissä.	3	4	Vapaa-ajalla vaihtoehto a), asiaohjelmissa b)
3. Miten mielestäsi kirjoitustulkausta voisi kehittää helpommin seurattavaksi ja paremmaksi?			
Ryhmän A vastauksia:	Kirjoitustulkkaukset pitäisi saada helpommin; eri värien käyttö eri puhujilla; riittävät tauot tulkeille; tausta ja kirjasinkoko sekä näkyvyysolosuhteet kuntoon; puhenopeuden suhteuttaminen kirjoitusnopeuteen; virheet eivät haittaa (jos teksti on tulkittavissa); heijastamaton näyttö – sijainti niin, että näkee puhujan samalla		
Ryhmän B vastauksia:	Teksti ei saa olla liian nopeaa, että ehtii lukea ja sisäistää; esittäjä ja tulkkaja sopivat etukäteen, miten ilmaistaan, jos ei pysy vauhdissa; tulkki voisi saada materiaalia etukäteen, jos on erikoinen aihe; puhujan tauot jotenkin näkyviin ”--- hm”; puhujan äänenkorostus isoilla kirjaimilla		

Kokonaisuudessaan kysely osoittautui monille vastaajille haastavaksi, mistä viestivät lukuisat tyhjät kohdat lomakkeissa. Lomakkeen näkökulma oli monin paikoin varsin lingvistinen, mistä johtuen vastaajien oli vaikea analysoida tulkkeen ilmiöitä samasta näkökulmasta kuin minun. Vastajat olivat ilmeisesti hyvin tyytyväisiä tämän tilaisuuden tulkkaukseen ja kirjoitustulkkaukseen yleensäkin, koska kritiikkiä ja parannusehdotuksia esitettiin kokonaisuudessaan vähän. Toisaalta tähän saattaa vaikuttaa myös se, että kaikilla osallistujilla ei yksinkertaisesti ole ajatuksia siitä, mikä tai miten tulkausta voisi parantaa.

5.2. Analyysin ja kyselyn tulosten vertailua

Kyselyssä useimpiin kysymyksiin saadut vastaukset olivat molemmissa ryhmissä varsin samansuuntaisia, mutta joitakin selviäkin eroja on kuitenkin havaittavissa. Monet kyselyn tuloksista tukevat analyysini tuloksia. Esittelenkin seuraavassa sekä oman analyysini että kyselyn tuloksia ja keskityn erityisesti näkökulmiin, jotka nousivat mielenkiintoisella tavalla esiin sekä analyysissani että tilaisuuden seuraajien mielipiteissä.

Makropropositioanalyysin perusteella keskeiset asiasisällöt välittyvät sekä tarkassa että tiivistävässä tulkkeessa hyvin. Myös molempien tulkkeiden seuraajat kokivat, että he saivat riittävästi tietoa ja hyvän kokonaiskuvan aiheesta. Erona tulkkeiden välillä näyttäisi analyysini perusteella olevan, että tarkasta tulkkeesta puuttuu hieman useammin laajempia asiasisältöjä, kun taas tiivistetystä tulkkeesta puuttuu pienempiä sisältöjä tai ne ovat muuttuneet.

Kirjoitustulkkauksessa proposioiden määrät vähenevät tutkimukseni perusteella 20–30% puheeseen verrattuna. Sanamäärät vähenevät kuitenkin jopa 40–50%. Tämä tarkoittaa, että tulkatessa jää pois runsaasti muita sanoja kuin predikaattiverbejä. Tiivistymistä tapahtuu siis myös tarkassa tulkkeessa, koska puheen suuren nopeuden vuoksi koskaan ei pystytä kirjoittamaan kaikkea.

Propositioanalyysissa selvisi, että yksi tiivistämisen keinoista molemmissa tulkkeissa, mutta erityisesti tiivistetyssä tulkkeessa, oli toiston poistaminen, mikä tavallisesti toimii ja vähentää kirjoitettavan tekstin määrää. Seuraajien mielestä toistoa esiintyi tarkassa tulkkeessa melko vähän tai hyvin vähän ja tiivistetyssä tulkkeessa hyvin vähän, mikä vastaa analyysini tuloksia.

Toinen tiivistämisen keino oli lauseiden ja asioiden yhdisteleminen, jota hyödynnettiin lähinnä tiivistetyssä tulkkeessa. Sitä toteutettiin tiivistämällä kokonainen lause yhteen sanaan, joka liitettiin toiseen lauseeseen, tai muodostamalla lauseenvastikkeita tai muita kompleksisempia rakenteita, jotka eivät sisällä predikaattiverbiä.

Kolmas yleinen tiivistämisen keino oli asioiden poisjääminen joko tarkoituksella tai tahattomasti. Molemmista tulkkeista poistettiin puhujan kommentteja esimerkiksi aiheen mielenkiintoisuudesta, viittauksia tilanteeseen sekä lisäyksiä ja tarkennuksia. Joissakin ti-

lanteissa nämä poistot olivat onnistuneita, mutta toisinaan poistettu tieto olisi ollut tarpeen. Esimerkiksi jos puhuja viittaa puheessaan samalla näyttämäänsä kuvaan tai kaavioon seinällä, siitä olisi hyvä mainita yleisölle. Kyselyyn vastanneista muutamien mielestä ongelmallista olikin juuri tulkkeen ja esimerkkien yhtäaikainen seuraaminen.

Koska myös tarkassa tulkkauksessa jää aina jotakin pois, tulkkauksessa olisi mielestäni hyödyllistä, jos tulkit osaisivat poistaa puheesta nimenomaan epäolennaista tietoa eikä tieto karsiutuisi vain sen mukaan, mitä ehditään kirjoittamaan ja mitä ei. Tiivistäminen kirjoitustulkkauksessa tulisikin ymmärtää siten, että sen avulla saadaan nimenomaan välitettyä tehokkaasti ja selvästi kaikki tärkeät asiasisällöt, kun jätetään pois niitä puheen piirteitä, joita muutenkaan kirjoituksessa ei käytetä (kuten toisto, korjaukset, runsaat pronomini- ja suunnittelu- ja empimisilmaukset jne.). Tiivistämisellä tässä ei siis tarkoiteta sitä, että asiasisältöä välttämättä olennaisesti karsitaan, vaan että puheen rakenteita ja ilmauksia tiivistetään. Tämä on kuitenkin haastavaa ja vaatisi täysin uudenlaisen ajattelutavan nykyisten tulkkausperiaatteiden tilalle. Jotta tiivistäminen onnistuisi, sitä pitäisi harjoitella myös tulkkiopetuksessa.

Tulkkeissa tapahtui myös muita, pienempiä muutoksia. Joissakin tilanteissa verbit tai muut sanat muuttuivat, mutta useimmiten nämä muutokset aiheuttivat ainoastaan pieniä sävyeroja eivätkä vaikuttaneet olennaisesti sisältöön.

Mielenkiintoinen ero tulkkeissa syntyi puhekielen ilmausten muuttumisessa. Tarkka tulke pyrki seuraamaan tarkasti puhujaa, ja siinä säilyivät enemmän esimerkiksi puheen *mä*- ja *mun*-pronominit sekä puhekielelle tyypillinen subjektin ja predikaatin inkongruenssi. Tiivistetyssä tulkkeessa puolestaan tavallisesti *mä*-pronomini jätettiin pois ja kieltä muutettiin joko tarkoituksella tai tahattomasti yleiskielisemmäksi. Nämä tulokset vahvistivat ennakkohypoteesini oikeaksi. Myös kyselyn tulokset tukevat tätä tulosta: ryhmän A osallistujat arvioivat tulkkeensa olleen enemmän puhekielen mukaista ja ryhmässä B taas kirjoitetun yleiskielen mukaista. Täytyy kuitenkin muistaa, että kyselyyn vastanneille kysymys saattoi olla hankala, koska käsitteet voidaan ymmärtää eri tavoin.

Tulevaisuudessa onkin mietittävä, mikä on tulkkauksen ensisijainen tavoite ja miten siihen päästään. Jos halutaan pitää kiinni sanatarkasta tulkkauksesta, ei tällaisia sanatason muutoksiakaan pitäisi tehdä, mutta jos halutaan tulkkeesta tiiviimpää ja keskeiset asiat te-

hokkaammin välittävää, muutokset saattavat olla hyvinkin tarpeellisia. Pienet erot sanavallinnoissa eivät myöskään tavallisesti vaikuta asiasisältöön.

Molemmista tulkkeista poistettiin myös esimerkiksi pronomineja, dialogipartikkeleita, sana- ja fraasitason toistoa, korjauksia sekä suunnittelu- ja empimisilmauksia. Jos kirjoitustulkkauksen nykyisiä sääntöjä noudatettaisiin tarkasti, myös ne kaikki pitäisi kirjoittaa tulkkeeseen. Ne jäävät kuitenkin jo nyt helposti pois, koska aikaa ei ole. Jos tekstiä haluttaisiin tiivistää, näiden poistaminen olisi tehokas keino.

Tulkkauksen seuraajat toivoivat, että esimerkiksi tauot ja empimisilmaukset näkyisivät tulkkeessa, mikä on ristiriidassa sen kanssa, että toisaalta tulkkeesta (tekstistä) toivotaan hitaampaa ja selkeämpää. Mielestäni olisi kuitenkin miettimisen arvoista, pitäisikö esimerkiksi suunnitteluilmauksia kirjoittaa joissain erityisissä tilanteissa tulkkeeseen, koska ne saattavat vaikuttaa jopa olennaisesti puhujasta tulkkeen kautta välittyvään kuvaan²⁷.

Pitkien taukojen aikana voisi olla tauko myös kirjoitustulkkauksessa, jos se on mahdollista. Jos taukojen aikana tapahtuu jotain muuta (esimerkiksi puhuja näyttää kuvia tms.), tulkki voisi antaa siitä pienen vihjeen sovitulla merkillä tulkkeen seuraajalle, koska puhuja ei välttämättä aina kerro näyttävänsä välissä tai yhtä aikaa puheen kanssa jotakin. Tämä voisi helpottaa kyselyssäkin ongelmalliseksi koettua esimerkkien seuraamista.

Kyselyssä yksi mielenkiintoisimmista ja tämän tutkimuksen kannalta tärkeimmistä eroista ryhmien välillä koski puhujan esiintymisen seuraamista. Ryhmässä A (tarkka tulke) suurin osa ilmoitti ehtineensä seurata puhujaa vain jonkin verran tai vähän ja olisi halunnut seurata häntä enemmän, kun taas ryhmässä B (tiivistetty tulke) vastaajien enemmistö ehti seurata puhujaa mielestään riittävästi eikä olisi halunnut seurata häntä enempää.

Tämä on seikka, jota pitäisi selvittää ja tutkia vielä perusteellisemmin. Kuten jo kyselyn vastausten analysoinnin yhteydessä totesin, ero saattoi johtua puhujan esiintymispaikasta suhteessa näyttöruutuun. Hyvin mahdollista on kuitenkin myös, että tiivistettyä tulketta oli sen verran helpompi seurata, että osallistujat ehtivät katsoa myös puhujaa.

²⁷ Esimerkiksi jos puhuja käyttää paljon suunnitteluilmauksia ja empimisääntelyä (*öm, tuota, siis*), syntyy helposti mielikuva epäroinnista tai selittelystä. Joissain tulkkaustilanteissa tälläkin saattaa olla merkitystä asiakkaan kannalta.

Perustelen tiivistetyn tulkkeen seuraamisen helppoutta seuraavilla tutkimukseni osoittamilla seikoilla ja niistä tehdyillä johtopäätöksillä. Tiivistetyssä tulkkeessa on vähemmän sanoja ja hieman vähemmän propositioita, mutta keskeinen asiasisältö välittyy siinä yhtä hyvin kuin puheessa ja tarkassa tulkkeessakin. Tulkkeen ilmaukset ovat siis tiiviimpiä ja kompleksisempia ja muistuttavat näin ollen enemmän kirjoitettua kieltä. Myös tulkkeen kielimuoto on lähempänä kirjoitettua kieltä kuin puhekieltä. Tiivistävää tulketta pystyy lukemaan nopeammin ja siitä hahmottaa laajempia kokonaisuuksia paremmin kuin tarkasta tulkkeesta, koska se on tiivistä ja muistuttaa kirjoitettua kieltä, jota olemme tottuneet lukemaan.

Kun viestiä ei tarvitse välttämättä lukea näytöltä kirjain kirjaimelta ja sana sanalta, vaan siitä hahmottaa paremmin kerralla laajempia kokonaisuuksia, on tulkkeen seuraajalla mahdollisuus siirtää välillä katseensa tekstistä puhujaan ja hänen esimerkkeihinsä. Näin olen kannattaisi tiivistävää tulkkausta suosia ainakin tilanteissa, joissa puhujan esiintymisellä ja oheismateriaalilla on tärkeä rooli (esimerkkien, kalvojen ym. runsas käyttö tilaisuudessa).

6. LOPUKSI

Kirjoitustulkkauksessa tapahtuu aina tiivistämistä, koska puheen suuren nopeuden vuoksi kaikkea ei ehditä kirjoittaa. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten asiasisällöt välittyvät kahdessa erilaisessa tulkkeessa: tavallisessa tarkassa tulkkeessa ja kokeilussa tiivistetyssä tulkkeessa.

Makropropositioanalyysin perusteella keskeiset asiasisällöt välittyvät kirjoitustulkkauksessa hyvin. Myös tekstin osien väliset suhteet säilyvät kokonaisuudessaan hyvin. Tarkempi propositioanalyysi kuitenkin osoitti, että tiivistetyssä tulkkeessa tapahtuu tarkkaa tulketta enemmän toiston poistamista, asioiden yhdistelyä ja erityisesti puhekielen piirteiden vähentämistä. Yleisesti ydinlauseen keskeiset jäsenet siirtyivät tulkkeisiin hyvin molemmissa tulkkeissa. Suurimmat poistot koskivat ytimen ulkopuolista ainesta, kuten korjauksia, toistoja tai suunnittelu- ja empimisilmauksia.

Tulkeissa tapahtuva tiivistäminen ei ole edes tiivistetyssä tulkkeessa kovin säännömukaista, koska tulkkeja ei ole koulutettu tiivistämään. Tiivistäminen on puheen nopeuden vuoksi myös varsin haastavaa. Kuitenkin jo tämä tiivistävää tulkkausta kokeileva tutkimus antaa viitteitä siitä, että tiivistetyn tekstin lukeminen ja seuraaminen kirjoitustulkkauksessa olisi helpompaa ja mahdollistaisi paremmin puhujan eleiden, ilmeiden ja esimerkkien seuraamisen. Tämä johtunee siitä, että tiivistetty tulke on yleiskielisempää ja muistuttaa rakenteiltaan kirjoitettua kieltä, jota olemme tottuneet lukemaan nopeasti.

Tiivistäminen ei kuitenkaan tarkoita pelkästään puheen muuttamista yleis- tai kirjakieliseksi. Käytännössä kuitenkin tämä muutos tukee ja helpottaa sekä tiivistämistä että lukemista, koska tyypilliseen tiiviiseen kirjoitettuun kieleen puhekielen piirteet eivät kuulu. Kirjoitustulkkauksessa tiivistämisellä ei myöskään tarkoiteta asioiden poisjättämistä, vaan olennaista olisi puheen rönsyilevien rakenteiden ja ilmausten muuttaminen tiiviimpään muotoon, jolloin keskeinen asiasisältö nousee selvästi esiin. Pitäisiköhän ehkä miettiä, voisiko tästä tiivistävästä tulkkauksesta käyttää jotain muuta termiä, joka ei herättäisi asiakkaissa pelkoa siitä, että heiltä jää jotain tietoa saamatta.

Tutkimuksen perusteella mielestäni kirjoitustulkkauksessa olisi syytä luopua ajatuksesta, että kaikki pitäisi kirjoittaa, koska se ei voi täysin toteutua koskaan. Sen sijaan voisi

ajatella, että eri tilanteissa käytettäisiin erilaista tulkkausta, kuten tulkkauksen seuraajatkin kyselyssä toivoivat. Kun tulkit koulutettaisiin tiivistämiseen ja sen periaatteet tulisivat tietoiseen käyttöön, tiivistävä tulkkaus toimisi erityisesti asiapitoisissa tilaisuuksissa, joissa tärkeintä on asiasisällön välittyminen selvästi sekä mahdollisuus seurata myös puhujan käyttämää oheismateriaalia, jota nykyään hyödynnetään todella paljon. Sen sijaan vapaa-muotoisemmissa tilanteissa, kuten keskusteluissa, puhujan puheen tarkka kirjoittaminen voisi olla järkevämpää ja myös käytännössä mahdollista, jos tulkeilla on hieman enemmän aikaa kirjoittaa. Tällöin olisi mahdollista kirjoittaa tulkkeeseen tarkemmin myös puhekielisyksiä ja esimerkiksi suunnittelu- ja empimisilmauksia.

Tulkkien ja puhujan yhteistyötä voisi yrittää kehittää niin, että tulkkeen ja samalla myös puhujan ja hänen esimerkkiensä seuraaminen on mahdollista. Tilaisuuksissa, joissa on paikalla vain kirjoitustulkkauksen seuraajia, puhuja voisi odottaa hieman ennen kuin näyttää ja kertoo esimerkkejä, jotta tulkki ehtii kirjoittamaan kaiken siihen asti puhutun. Kun tulkki pitää tauon tai antaa pienen merkin, seuraajat osaavat siirtää katseensa näytöltä. Tätä ei voi tietenkään vaatia silloin, kun yleisönä on vain yksittäisiä kirjoitustulkkauksen käyttäjiä. Tällöinkin tulkki kuitenkin voisi antaa merkin, milloin pitää katsoa esimerkkejä, vaikka puhuja osoittaisi sen nonverbaalilla viestillä. Onhan tulkin tehtävä välittää myös puheen ulkopuolisia ääniä ja tapahtumiakin, kuten aplodit, nauru jne.

Tämä tutkimus osoitti, että asiasisällöt välittyvät kirjoitustulkkauksessa hyvin mutta viestin välittymistä voitaisiin huomattavasti tehostaa tiivistämisellä. Tärkeimpiä ovat kuitenkin tulkkeen seuraajien kokemukset. Tämän tutkimuksen kyselyyn vastasi varsin pieni joukko kirjoitustulkkauksen käyttäjiä. Olisikin varmasti paikallaan selvittää laajemmin, miten tulkkauksen seuraajat ymmärtävät kirjoitustulketta ja millaiseksi he sen kokevat. Jos tulkkeja opetetaan tiivistämään, olisi mielenkiintoista myös vertailla uudelleen ja laajemmin tulkkeen seuraajien kokemuksia erilaisista tulkkaustavoista. Myös keskusteluiden tulkkauksen tutkimus olisi tarpeen, jotta nähtäisiin, miten kirjoitustulkkaus toimii keskustelutilanteissa.

LÄHTEET

- CALLOW, KATHLEEN — CALLOW, JOHN C. 1992: Text as Purposive Communication: A Meaning-based Analysis. – William C. Mann & Sandra A. Thompson (toim.), *Discourse Description. Diverse linguistic analyses of a fund-raising text*, s. 5–38. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- GIVÓN, TALMY 1994: Coherence in Text vs. Coherence in Mind. – Ann Gernsperger Morton & Talmy Givón (toim.), *Coherence in Spontaneous Text*, s.59–116. Typological studies in language 31. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- GIVÓN, TALMY 2001: *Syntax. An Introduction. Volume II*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Hakulinen, Auli ym. (toim.) 2004 = HAKULINEN, AULI — VILKUNA, MARIA — KORHONEN, RIITTA — KOIVISTO, VESA — HEINONEN, TARJA RIITTA — ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HIETANEN, KAARINA 2002: Tulkkausviestintä ammattina. – Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.), *Alussa oli käänös*, s.277–293. Tampere: Yliopistopaino.
- HIIDENMAA, PIRJO 2004: *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava.
- ITKONEN, ESA 2001: *Maailman kielten erilaisuus ja samuus*. Yleisen kielitieteen julkaisuja 4. Turku: Turun yliopisto.
- KARVONEN, PIRJO 1995: *Oppikirjateksti toimintana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 632. Helsinki: . Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KASESNIEMI, EIJA-LIISA — RAUTIAINEN, PIRJO 2001: *Kännyssä piilevät sanomat. Nuoret, väline ja viesti*. Tampere: Yliopistopaino.
- KINTSCH, WALTER — VAN DIJK, TEUN A. 1978: Toward a Model of Text Comprehension and Production. – *Psychological Review* 85: 363–394.
- KOIVUSALO, ESKO 1979: Mitä on yleiskieli? – *Virittäjä*. Kotikielen Seuran aikakauslehti 83 s.216–221. Helsinki.

- KUORILEHTO, MIIA 2002: *Television chat-ohjelmien puhekielisyydet ja kielelliset erityispiirteet*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.
- LAURÉN, SIRPA 2002: *Toimiiko kirjoitustulkkaus? Selvitys kirjoitustulkkiensa työstä ja koulutustarpeista*. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- LAURÉN, SIRPA 2006: Kielen sisäinen tulkkaus. – Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.), *Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä*, s.199–225. Helsinki: Finn Lectura.
- LEHIKONEN, LAILA 1995: *Suomea ennen ja nyt. Suomen kielen kehitys ja vaihtelu*. Helsinki: Finn Lectura.
- LEINONEN, SATU 2002: Asioimistulkkaus – paljon muutakin kuin asioimisen tulkkausta. – Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.), *Alussa oli käänös*, s.294–304. Tampere: Yliopistopaino.
- MANN, WILLIAM C. — MATTHIESSEN, CHRISTIAN M.I.M. — THOMPSON, SANDRA A. 1992: *Rhetorical Structure Theory and Text Analysis*. – William C. Mann & Sandra A. Thompson (toim.), *Discourse Description. Diverse linguistic analyses of a fundraising text*, s. 39–78. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- MANN, WILLIAM C. — TABOADA, MAITE 2006: *Intro to RST /Rhetorical Structure Theory/*. <http://www.sfu.ca/rst/01intro/intro.html> (25.5.2006)
- MCCUNE, GRACE ANNE 1983: *On Thematic Structure in English Exposition: A Study of News Commentary Texts*. Ann Arbor: Dissertation Abstracts International.
- PAJUNEN, ANNELI 1999: *Suomen verbirektiosta. Verbin argumenttirakenteen jäsenten valinnasta*. Yleisen kielitieteen julkaisuja 1. Turku: Turun yliopisto.
- PAUNONEN, HEIKKI 1989: Muuttuvat puhesuomen muodot. – Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino & Anneli Lieko (toim.), *Kielestä kiinni*. Tietolipas 113 s.209–233. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PÄÄKKONEN, IRMELI— VARIS, MARKKU 2000: *Kriittinen lukutaito*. Helsinki: Finn Lectura.
- SAJAVAARA, PAULA 1989: Kielenhuollon asemasta. – Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino & Anneli Lieko (toim.), *Kielestä kiinni*. Tietolipas 113 s.186–208. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- SAUKKONEN, PAULI 2001: *Maailman hahmottaminen teksteinä: Tekstirakenteen ja tekstilajien teoriaa ja analyysia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- SUNNARI, MARIANNA 2002: Konferenssitulkkaus – tietoa, taitoa, yhteistyötä. – Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.), *Alussa oli käänös*, s.305–316. Tampere: Yliopistopaino.
- TIITTULA, LIISA 1992: *Puhuva kieli. Suullisen viestinnän erityispiirteitä*. Helsinki: Finn Lectura.
- TIITTULA, LIISA 2001: Puhuttu kieli ja sen illuusio kirjallisuudessa. Kuinka puhe kääntyy tekstiksi? *Kielikuvia 1*, 5–16. www.uta.fi/jarjestot/nsseura/kielikuvia/kielikuvia-1-01.pdf
- TIITTULA, LIISA 2006: Voiko kirjoitettua puhetta ymmärtää? Puhe ja kirjoitus limittyvät kirjoitustulkkauksessa. – Anneli Pajunen & Hannu Tommola (toim.), *XXXII Kielitieteen päivät Tampereella 19.–20.5.2005*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture. Series B 2. s.170–187. Tampere: Tampere University Press.
- Topo, Päivi ym. 2000 = TOPO, PÄIVI — HEISKANEN, MARJA-LIISA — RAUTAVAARA, AULIKKI — HANNIKAINEN-INGMAN, KATRI — SAARIKALLE, KRISTIINA — TIILIKAINEN, REETTA 2000: *Kuulo- ja puhevammaisten tulkkipalvelut. Vammaispalvelulain toteutuminen*. Raportteja 255. Helsinki: Stakes.
- VAN DIJK, TEUN A. 1977: *Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*. New York: Longman.
- VAN DIJK, TEUN A. 1980: *Macrostructures: An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- VAN DIJK, TEUN A. 1985: Semantic Discourse Analysis. – Teun A. van Dijk (toim.), *Handbook of Discourse Analysis. Volume 2: Dimensions of Discourse*, s. 103–136. London: Academic Press.
- VAN DIJK, TEUN A. 1988: *News as Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

LIITE 1. Kirjoitustulkkauksen ohjeet

KIRJOITUSTULKKAUKSEN OHJEET

- Kaikki kirjoitetaan sanasta sanaan, myös murteet, slangi, lisäsanat (esim. tuota).
- Jos tulkki ei pysy puhujan vauhdissa, tulee tulkin pyytää puhujaa hidastamaan, odottamaan.
- Joskus on pakko tiivistää puhujan sanomaa.
- Puheenvuoron alkuun kirjoitetaan puhujan nimi ja kaksoispiste (tai jos ei tiedä nimeä eikä sitä sanota) voi kirjoittaa rivin alkuun ajatusviivan -:). Puhujan nimi ilmaistaan tilaisuuden luonteen mukaisella tavalla (esim. Matti Meikäläinen, Meikäläinen, Matti, MM).
- Uusi puheenvuoro aloitetaan aina rivin alusta.
- Pienistä kirjoitusvirheistä ei välitetä, jos asian/sanan voi ymmärtää. Turhaa korjaamista tulee välttää, sillä se häiritsee tulkkauksen seuraajia enemmän kuin pieni kirjoitusvirhe.
- Virheen voi oikaista kirjoittamalla muutaman x-kirjaimen (xx) ja asian/sanan uudelleen (näin säästyy aikaa). Virhettä ei saa korjata siirtymällä ko. paikkaan tekstissä ja korjaamalla, sillä tulkkauksen seuraajia rasittaa ja häiritsee, kun pitää seurata kursorin siirtymistä tekstissä taaksepäin ja virheen korjaamista.
- Vaikka pienistä kirjoitusvirheistä ei välitetä, täytyy kaikki virheet luvuissa ja päivämäärissä korjata. Koko luku tai päivämäärä pitää sovittaa samalle riville; se ei saa katketa niin, että osa luvusta siirtyy seuraavalle riville.
- Henkilöiden nimet tulee kirjoittaa oikein, sillä nimi on hyvin henkilökohtainen asia ja nimen kirjoittaminen väärin voi loukata ihmistä.
- Välimerkit (pisteet, pilkut) ovat tärkeitä. Niitä ei saa jättää pois!
- Kirjoittaessa käytetään pieniä kirjaimia. Erisnimen ja virkkeen ensimmäinen kirjain kirjoitetaan isolla.
- Rivinvaihtoa pitää käyttää tavallista useammin, sillä se lisää luettavuutta.
- Ympäristön äänet kirjoitetaan sulkuihin (puhelin soi, lapsi itkee, ulkona ukkostaa jne.).
- Yleisön reaktiot tulkataan myös, esim. kirjoittamalla aplodit, tap tap tap, naurua, hahaha tai kirjoittamalla yleisöjoukosta huudettu kommentti.

- Sävytystä tulee käyttää, kun se on mahdollista:

h a r v e n n u s	= jonkin asian korostaminen
" "	= lainaus jostain/ei ihan tosissaan otettava asia
!!!!	= esim. korostus tai vitsi, käytetään tavallista kirjoitusta enemmän
.....	= esim. puhujan miettiessä

- Lyhenteitä voi käyttää tilanteesta/asiakkaista riippuen:

Tulkkauskäyttöön on sovittu tiettyjä lyhenteitä.

Ennen tulkkaustilannetta tai tulkkaustilanteen aikana voi ottaa käyttöön siihen tilanteeseen sopivan lyhenteen, kun jokin pitkä sana toistuu luennon/tilaisuuden aikana. Lyhenteen merkitys täytyy kuitenkin muistaa selvittää asiakkaille.

Lyhenteitä voi käyttää ilman pistettä tai pisteellä.

- Yleensä aina yli tunnin pituisessa tilaisuudessa pitäisi olla kaksi tulkkia, joista toinen toimii aputulkkina toisen ollessa kirjoitusvuorossa.

- Jos puhuja puhuu täysin saman asian, joka on esimerkiksi kalvolla heijastettuna tai kirjoitettuna esityslistalle, voidaan ko. asia jättää kirjoittamatta ja ilmaista asia tulkkauksen seuraajille esim. (katso kalvo, § 8 esityslistalla). Tulkin tulee kuitenkin koko ajan seurata puhetta ja tekstiä ja kirjoittaa, jos puhuja ei noudata tekstiä tai seurata, milloin tekstin luku päättyy.

- Kokouksissa käytetään tähti-merkkiä (*) ilmaisemaan puheenjohtajan nuijan kopautusta.

- Tavutusta ei käytetä, vaan annetaan tietokoneen siirtää sana automaattisesti seuraavalle riville.

LIITE 2. Litterointimerkit

Litterointimerkit

.	laskeva intonaatio prosodisen kokonaisuuden lopussa (ei merkkiä) intonaatio tasainen
,	intonaatio laskee hiukan
?	intonaatio nousee
–	seuraava sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
<u>älä</u>	äänteen, tavun tai sanan painotus
>joo<	nopeutettu jakso
<joo>	hidastettu jakso
°joo°	ympäristöä vaimeampaa puhetta
JOO	kovaäänistä puhetta
jo-	kesken jäänyt sana
jo:	venytetty äänne
.hhh	sisäänhengitys
hhh	uloshengitys
#joo#	nariseva ääni
@joo@	ääntä muunneltu, esim. referoinnissa
jo(h)o	sana tuotettu nauraen
hehe	naurua
£joo£	hymyillen sanottu sana tai jakso
[]	päällekkäispuhunnan alku ja loppu, hakasulut kohdentavat myös ei-verbaalisen viestinnän
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
(.)	mikrotauko: (0.2) sekuntia tai vähemmän
(0.5)	tauon kesto sekunneissa
(joo)	epävarmasti kuultu jakso
(--)	jakso, josta ei ole saatu selvää
(())	litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta

7. Millaisissa eri tilanteissa käytät

kirjoitustulkkaukspalveluja?

Kysymykset tämän tilaisuuden kirjoitustulkkauksesta

I Viestin välittyminen ja tekstin muoto

1. Ehditkö hyvin lukea ja seurata tekstiä esityksen aikana?

a) Kyllä b) En

-> Jos et ehtinyt, miksi et? _____

2. Pysytkö koko ajan mukana eli tiesit, mistä milloinkin oli kyse?

a) Kyllä b) En

-> Jos et pysynyt, miksi et? _____

3. Saitko selkeän kokonaiskuvan aiheesta?

a) Kyllä b) En

-> Jos et saanut, miksi et? _____

4. Saitko tietoa esitelmän aiheesta

a) liian vähän b) riittävästi c) liikaa?

5. Tuliko mielestäsi kaikki olennainen puhujan esitelmästä tulkatuksi?

a) Kyllä b) Ei

-> Jos ei tullut, miksi ei tai mitä jäi mielestäsi pois? _____

6. Jäivätkö jotkin asiat sinulle epäselviksi? Jos vain pystyt, mainitse esimerkkejä esitelmästä.

7. Miksi asiat jäivät epäselviksi? Voit valita useammankin kohdan.

- a) tekstissä oli kirjoitusvirheitä
- b) tekstiin tehtiin korjauksia tulkkauksen aikana
- c) tekstissä käytettiin liian pitkiä lauseita
- d) tekstissä käytettiin liian lyhyitä lauseita
- e) tekstissä oli liikaa puhekielen muotoja
- f) tekstissä oli liikaa lyhenteitä
- g) tekstissä oli liikaa outoja lyhenteitä
- h) tekstistä puuttui liikaa välimerkkejä (pisteet, pilkut)
- i) en ehtinyt lukea tekstiä riittävän nopeasti
- j) muita syitä? _____

8. Kuinka paljon tekstissä oli mielestäsi kirjoitusvirheitä?

- a) hyvin paljon b) melko paljon c) melko vähän d) hyvin vähän

9. Haittasivatko kirjoitusvirheet tekstin (valitse molemmista kohdista yksi)

- 1) ymmärtämistä? a) paljon b) jonkin verran c) vähän d) ei ollenkaan
- 2) seuraamista? a) paljon b) jonkin verran c) vähän d) ei ollenkaan

10. Kuinka paljon tekstissä käytettiin mielestäsi lyhenteitä?

- a) hyvin paljon b) melko paljon c) melko vähän d) hyvin vähän

11. Haittasivatko lyhenteet tekstin (valitse molemmista kohdista yksi)

- 1) ymmärtämistä? a) paljon b) jonkin verran c) vähän d) ei ollenkaan
- 2) seuraamista? a) paljon b) jonkin verran c) vähän d) ei ollenkaan

12. Kuinka paljon tekstiä korjattiin tulkkauksen aikana
 a) hyvin paljon b) melko paljon c) melko vähän d) hyvin vähän
13. Haittasiko korjaaminen tekstin (valitse molemmista kohdista yksi)
 1) ymmärtämistä? a) paljon b) jonkin verran c) vähän d) ei ollenkaan
 2) seuraamista? a) paljon b) jonkin verran c) vähän d) ei ollenkaan

III Kieli ja kuva puhujasta

1. Oliko tekstissä käytetty kieli mielestäsi enemmän

- a) puhekieltä
 b) kirjoitettua yleiskieltä?

2. Puheessa (tekstissä) esiintyi murteellisia ja puhekielen sanoja tai ilmauksia

- a) hyvin paljon b) melko paljon c) melko vähän d) hyvin vähän

-> Jos vain muistat, mainitse joitakin esimerkkejä murteellisista tai puhekielen sanoista, joita esitelmässä käytettiin: _____

3. Onko mielestäsi tärkeää, että puhujan käyttämät murrepiirteet tai puhekielen muodot kirjoitetaan tarkasti tulkattuun tekstiin? Perustele, miksi on tai miksi ei ole.

4. Ehditkö seurata puhujan eleitä, ilmeitä ja esiintymistä yhtä aikaa lukiessasi tekstiä?

- a) paljon b) jonkin verran c) vähän d) en ollenkaan

5. Haluaisitko ehtiä seurata puhujan esiintymistä enemmän?

- a) Kyllä b) En

6. Tekstissä esiintyneet lauseet olivat mielestäni yleisesti (valitse molemmista kohdista yksi)

1) a) lyhyitä b) sopivan pituisia c) liian pitkiä

2) a) selkeitä ja ymmärrettäviä b) epäselviä

7. Tekstin lauseet olivat epäselviä

a) usein ja toistuvasti b) melko usein c) melko harvoin d) harvoin

e) ei koskaan

8. Tekstin lauseet olivat mielestäni epäselviä, koska...

(Valitse vaihtoehdot, jotka ovat mielestäsi sopivia.)

a) niissä käytettiin paljon puhekielisiä muotoja (mä, oon, emmää tiä tms.)

b) ne olivat liian kirjakielisiä

c) niissä esiintyi paljon täytesanoja (niin tota, öö tms.)

d) niissä käytettiin sanoja, joita en ymmärtänyt

e) niissä ei käytetty tarpeeksi välimerkkejä (pilkut, pisteet, kysymysmerkit)

f) niissä käytettiin liikaa välimerkkejä

g) niissä ei käytetty isoja alkukirjaimia (erisnimissä, lauseen alussa)

h) niissä käytettiin liikaa lyhenteitä

i) niissä ei käytetty riittävästi lyhenteitä

j) lauseet eivät liittyneet riittävästi toisiinsa (esim. sanojen *kun, koska, että, jos* avulla)

k) lauseita liitettiin liikaa toisiinsa (liian pitkiä kokonaisuuksia)

l) muita syitä, mitä? _____

9. Tekstissä esiintyi mielestäni toistoa

a) hyvin paljon b) melko paljon c) melko vähän d) hyvin vähän

10. Olisiko toiston voinut jättää mielestäsi tekstistä pois?

a) Kyllä b) Ei

11. Puhuja käytti mielestäni keskeneräisiä lauseita

a) paljon b) jonkin verran c) vähän d) ei ollenkaan

12. Olisiko keskeneräisten lauseiden turhat aloitukset mielestäsi voinut jättää tekstistä pois?

a) Kyllä b) Ei

IV Yleistä kirjoitustulkkauksesta

1. Haluaisitko, että tekstissä käytettäisiin enemmän kirjoitetun tekstin keinoja, kuten isoja alkukirjaimia tai välimerkkejä? Perustele, miksi haluaisit tai miksi et.

2. Kumpi seuraavista vaihtoehdoista on mielestäsi tärkeämpi?

a) Tärkeää on, että kaikki puhujan puheesta (myös kielen piirteet) kirjoitetaan tekstiin mahdollisimman tarkasti, vaikka puhutun kielen lauseet olisivatkin välillä hieman epäselviä kirjoitetuina.

b) Tärkeää on, että asia välittyy mahdollisimman hyvin, jolloin puhujan käyttämää kieltä voisi selventää ja tiivistää tekstissä.

3. Miten mielestäsi kirjoitustulkausta voisi kehittää helpommin seurattavaksi ja paremmaksi?

Sana on vapaa - kirjoita alapuolelle.

Kiitos vastauksistasi!

LIITE 4. Otoksen 1 makropropositiot

	Litteraatio		Tarkka tulke		Tiivistetty tulke
	Makropropositio		Makrosopositio		Makropropositio
M1	Koulut olivat absurdeja laitoksia, koska viittominen oli kielletty ja oppilaat eivät kuulleet mitään.	M1	Koulut olivat absurdeja laitoksia.	M1	Koulut olivat absurdeja laitoksia, koska viittominen oli kielletty eivätkä lapset kuulleet mitään.
M2	Te varmasti tiedätte, millaista on oppia puhumaan ja lausumaan sanoja, joille ei tiedä merkityksiä.	M2	Ymmärrätte varmaan, millaista lapsen on oppia puhumaan, kun hän ei tiedä sanoille merkitystä.	M2	Te varmaankin pystytte ymmärtämään, millaista on, kun ei ymmärrä mitään.
M3	Ahkeran ja väkivaltaisenkin työn jälkeen lapset oppivat lopulta puhumaan.	M3	Väkivaltaakin sisältäneen työn jälkeen he oppivat puhumaan.	M3	Ahkeruudella ja väkivallalla he oppivat puhumaan.
M4	Koulu-aika meni puhumisen harjoitteluun, vaikka aineina oli matematiikkaa, käsitöitä ja äidinkieltä.	M4	Vaikka aineina oli matematiikka, käsityö ja äidinkieli, aika meni puhumisen harjoitteluun.	M4	Koulu-aika meni puhumisen harjoitteluun ja opittiin puhutun kielen mukainen nimi.
M5	En voi puhua vain viittomanimistä, koska niihin liittyy koko viittomakielinen elämäntapa.	M5	Tarkoitukseni on puhua viittomanimistä, mutta niihin liittyy koko kuu-rojen maailma.	M5	Vaikka tarkoitukseni on puhua viittomakielisistä nimistä, tähän liittyy koko viittomakielinen maailma ja elämäntapa.
M6	Niitä ei voi erottaa toisistaan.	M6	Niitä ei voi erottaa toisistaan.	M6	Viittomanimiä ja elämää ei voi erottaa toisistaan.
M7	Tästä kaaviosta näkyy, että tutkimissani 1900-luvulla annetuissa viittomanimissä koulu-aika on tärkeimmässä osassa.	M7	Kaaviosta näkyy, että tutkimissani 1900-luvulla annetuissa viittomakielisissä henkilönnimissä, koulu on ollut tärkeimmässä osassa.	M7	Kaaviosta näkyy, että tutkimissani 1900-luvulla annetuissa viittomanimissä koulu-aika on ollut tärkeimmässä osassa.
M8	Nimeäjinä ovat olleet koulutoverit.	M8	Nimeäjinä ei ole ollut vanhemmat vaan koulutoverit.	M8	Nimeäjinä eivät ole olleet vanhemmat vaan koulutoverit.
M9	Nimen on voinut saada	M9	Nimen on voinut saada	M9	Nimen on voinut saa-

	kotoa, jos vanhemmat ovat olleet kuuroja tai opetelleet viittomaan.		kotona, jos vanhemmat ovat olleet kuuroja tai opetelleet viittomaan.		da kotoa, jos vanhemmat ovat olleet kuuroja tai opetelleet viittomaan.
M10	Yli 95 %:lla kuuroista lapsista on kuulevat vanhemmat.	M10	Yli 95 %:lla lapsista on kuulevat vanhemmat.	M10	Kuuroista lapsista 95 %:lla on kuulevat vanhemmat.
M11	Kuulevista vanhemmista vain pieni osa on opetellut viittomaan ja sekin on tapahtunut vasta 1970-luvulta lähtien.	M11	Pieni osa on opetellut viittomaan ja sekin on tapahtunut vasta 1970-luvulla tai sen jälkeen.	M11	Kuulevista vanhemmista vain pieni osa on opetellut viittomista ja hekin vasta 1970-luvun jälkeen.
M12	Nykyään jälleen sanotaan, että vanhemmat eivät saa viittoa lapsilleen, jotta nämä oppisivat puhutun kielen sisäkorvaistuksen kautta.	M12	Nykyään sanotaan, että vanhemmat eivät saa viittoa lapsilleen, jotta nämä oppivat puhutun kielen sisäkorvaistuksen kautta.	M12	Nykyään taas sanotaan, että vanhemmat eivät saa viittoa, jotta lapset oppisivat kuulevien kielen sisäkorvaistuksen kanssa.
M13	On merkillistä, että vielä 1970-luvullakin vanhemmille neuvottiin, että viittominen ei ole hyödyllistä, vaikka ilmapiiri oli muuttunut ja kouluissa saatiin jo viittoa.	M13	1970-luvulla ilmapiiri oli muuttunut ja kouluissa sai viittoa, mutta vanhemmille sanottiin, että se ei ole hyödyllistä.	M13	1970-luvulla kouluissa sai jo viittoa, mutta vanhemmille neuvottiin, että se ei ole hyödyllistä.
M14	Vanhemmat kävivätkin salaa viittomakielen kursseilla.	M14	Vanhemmat kävivät salaa viittomakielen kursseilla.	M14	Monet vanhemmat kävivät salaa kursseilla.
M15	Nykyään ei tarvitse käydä salaa kurssilla, mutta ei siihen vielä-kään patisteta.			M15	Nykyään ei tarvitse viittoa salaa, mutta ei siihen neuvotakaan.
M16	Asuntolakouluissa, joissa lapset kasvoivat, nimenantajina olivat kavereiden lisäksi myös asuntolanhoitajat.	M15	Asuntolakouluissa viittomanimen antajina olivat myös asuntolanhoitajat.	M16	Asuntolakouluissa myös asuntolanhoitajat olivat viittomanimen antajia.
M17	Opettajat eivät saaneet viittoa, mutta jotkut rikkoivat tätä vastaan, koska on hyödytöntä	M16	Opettajat eivät saaneet viittoa, mutta jotkut rikkoivat tätä vastaan ja viittiloivät tunnilla,	M17	Opettajat eivät saaneet viittoa, mutta jotkut rikkoivat tätä vastaan ja viittiloivät

	vain liikutella huulia, kun pitäisi opettaa jotain.		koska on työlästä liikutella huulia, kun pitää opettaa.		tunneilla, koska on hyödytöntä vain liikutella huulia, kun pitäisi opettaa.
M18	Lapset joutuivat luotamaan opettajan huulten liikkeisiin, ja he yrittivät oppia siitä jotain.	M17	Puhumisharjoitusten jälkeen lapset yrittivät saada selvää huulten liikkeistä ja siitä sisältöä oppiaineeseen.	M18	Lapset joutuivat luotamaan huultenliikkeisiin.
M19	Tämä oli menestyksentöntä, mutta opetus toimi näin vuosikymmeniä.	M18	Tämä oli menestyksentöntä, mutta siihen uskottiin.	M19	Uskottiin, että opetus toimi näin.
M20	Asuntolanhoitajien tehtävänä oli huolehtia lapsista, jotka pääsivät kouluista kotiin lomilla.	M19	Asuntolanhoitajat huolehtivat lapsista, jotka pääsivät lomilla kotiin.	M20	Asuntolanhoitajien piti vain huoltaa lapsia, jotka asuivat kouluissa.
M21	Kouluja oli Suomessa vain kuusi, ja koulumatkat olivat pitkiä.	M20	? Kouluja ei ollut monta Suomessa.	M21	Kouluja oli Suomessa vain kuusi, ja matkat olivat pitkiä.
M22	Viittomanimet olivat tärkeitä kasvatuksessa, koska huulilta on vaikea saada selvälle edes nimeä kesken leikin.	M21	Viittomanimi oli tärkeä kasvatuksen kannalta, kun lapset ovat vilkkaita eivätkä huomaa katsoa suuhun.	M22	Viittomanimet olivat tärkeitä kasvatuksessa, koska huulilta on vaikea saada selvää kesken vilkkaan leikin.
M23	Muitakin nimenantoryhmiä on, mutta en puutu niihin, koska esitysaikani on lyhyt.	M22	On muitakin nimenantaryhmiä, mutta en puutu niihin, koska esitysaika on lyhyt.	M23	Muitakin nimenantaryhmiä oli, mutta en puutu niihin nyt.
M24	Puhun nyt nimeämisestä koulussa enkä nimeämisestä kotona.	M23	Puhun koulussa nimeämisestä enkä kotona nimeämisestä.	M24	Puhun kouluissa nimeämisestä enkä kotona nimeämisestä.
M25	Viittomanimet ovat aika osoittelevia.	M24	Nimet olivat aika osoittelevia.	M25	Viittomanimet ovat aika osoittelevia.
M26	Lapsilla ei ollut kieltä.	M25	Kuurojen vanhempien lapsilla oli jo nimi.	M26	Lapsilla ei ollut kieltä.
M27	Katsottiin, mikä on erikoista lapsessa.	M26	Katsottiin, mikä lapsessa on silmiinpistävää.	M27	Katsottiin, mikä on silmiinpistävää lapsessa.
M28	Ne olivat tällaisia, näytän muutamia.	M27	Ne olivat tällaisia, näytän muutamia.	M28	Näytän esimerkkejä.
M29	Näytän arpea.	M28	Näytän arpea.	M29	Näytän arpea.
M30	On voitu kiinnittää	M29	On voitu kiinnittää	M30	On voitu kiinnittää

	huomiota posken tai nenän muotoon.		huomiota posken tai nenän muotoon.		huomiota posken tai nenän muotoon.
M31	Näytän pari.	M30	Näytän pari.	M31	Näytän.
M32	On voitu kiinnittää huomiota korvan tai silmän erikoisuuksiin.	M31	On voitu kiinnittää huomiota korvan tai silmän erikoisuuksiin.	M32	On voitu kiinnittää huomiota korvan tai silmän erikoisuuksiin.
M33	On voitu kiinnittää huomiota hiuksiin, kävelytyyliin tai puhumiseen.	M32	On voitu kiinnittää huomiota hiuksiin, kävelytyyliin tai puhumiseen.	M33	On voitu kiinnittää huomiota hiuksiin, kävelytyyliin ja puhumiseen.
M34	Pääasiassa viittomanimet muodostuvat tällaisista silmiinpistävästä nimi-ideoista.	M33	Pääasiassa viittomanimet muodostuivat tämän tyyppisistä silmiinpistävästä nimi-ideoista.	M34	Pääasiassa viittomanimet muodostuvat tällaisista silmiinpistävästä nimi-ideoista.
M35	Osa niistä on hyvin osoittelevia.	M34	Osa niistä on hyvin osoittelevia.	M35	Osa niistä on hyvin osoittelevia.
M36	Ne saattavat naurattaa nykynuoria, ja he pitävät niitä omituisina.	M35	Jotkut voivat naurattaa nykynuoria ja he pitävät niitä omituisina.	M36	Nykynuoria naurattavat tällaiset nimet.
M37	Näytän vielä pari.	M36	Näytän pari.	M37	Näytän pari.
M38	Minulla oli mielessä vielä kolmas, mutta se katosi.	M37	Minulla oli vielä mielessä kolmas, mutta se katosi.	M38	Minulla oli kolmas mielessä, mutta se katosi.
M39	Pään keinahtaminen sivulle tarkoittaa, että on jotain vikaa olkapään ja pään välillä.	M38	Kun pää keinahtaa sivulle, se tarkoittaa, että on jotain vikaa olkapään ja pään välillä.	M39	Pään keinahtaminen sivulla tarkoittaa, että olkapään ja pään välillä on jotain vikaa.
M40	Se voidaan näyttää myös osoittamalla kämmenellä kaulaan.	M39	Se voidaan tehdä myös osoittamalla kämmenellä kaulaan.	M40	Se voidaan tehdä myös osoittamalla kämmenellä kaulaa.
M41	Jotkut näistä viittomista koetaan nykyään rumiksi, mutta kun vanhempani kävivät koulua ja vielä 60-luvullakin, ne olivat normaaleja.	M40	Jotkut näistä koetaan nykyään rumiksi, mutta siihen aikaan, kun vanhempani kävivät koulua ja vielä 1960-luvullakin ne olivat normaaleja.	M41	Jotkut viittomista koetaan rumiksi, mutta ne olivat tavallisia vielä 60-luvulla.

LIITE 5. Otoksen 2 makropropositiot

	Litteraatio		Tarkka tulke		Tiivistetty tulke
	Makropropositio		Makropropositio		Makropropositio
M1	Kuurot vanhemmat ovat saattaneet keskenään käyttää lapsistaan suomen tai ruotsinkielistä nimeä, koska he ovat osanneet lukea huulilta.	M1	Lapset ovat viittoneet keskenään, mutta kuurot vanhemmat ovat käyttäneet lasten suomen- tai ruotsinkielisiä nimiä, koska he ovat osanneet lukea huulilta.	M1	Vanhemmat, jotka ovat pystyneet lukemaan huulilta, ovat käyttäneet lasten suomen- tai ruotsinkielistä nimeä.
M2	Kotona on voitu käyttää nimitystä tyttö, poika, vauva, pienempi, isompi.	M2	He ovat käyttäneet nimityksiä poika, vauva, pienempi, isompi, keskimäinen.	M2	Tai he ovat käyttäneet nimitystä tyttö, poika, vauva, pienempi, isompi, keskimäinen.
M3	Näytän nämä viittomat.	M3	Näytän nämä.	M3	Näytän viittomat.
M4	Kuopus- ja vauva-viittomaa on voitu käyttää 20-vuotiaaseen asti.	M4	Kuopus- tai vauva-viittomaa on voitu käyttää 20-vuotiaaseen asti.	M4	Kuopus- tai vauva-viittomaa on saatettu käyttää aikuiseksi asti.
M5	Näitä kotiviittomia on käytetty vain kotona.	M5	Kotinimiä on käytetty vain kotona.	M5	Kotinimiä on käytetty vain kotona.
M6	Viittomia on annettu sekä kuuroille että kuuleville lapsille.	M6	Niitä on annettu sekä kuuroille että kuuleville lapsille.	M6	Niitä on annettu sekä kuuroille että kuuleville lapsille.
M7	40 % kuurojen perheiden lapsista on saanut viittomanimen tai kotinimen.	M7	40 % kuurojen perheiden lapsista on saanut viittomanimen tai kotinimen.	M7	40 % kuurojen perheiden lapsista on saanut kotinimen.
M8	Heistä on käytetty suomen- tai ruotsinkielistä nimeä.	M8	Yleensä on käytetty vain suomen- tai ruotsinkielistä nimeä.	M8	On käytetty suomen- tai ruotsinkielistä nimeä.
M9	Enimmäkseen kuulevista on käytetty tällaisia nimiä, koska kuurot ovat saaneet viittomanimen kuurojenkoulussa.	M9	Perheissä on ollut enemmistö kuulevia lapsia, ja suurin osa kuuroista on saanut nimensä kuurojen koulussa.	M9	Enemmistö viittomanimen saaneista on ollut kuulevia, ja enemmistö on saanut viittomanimen koulussa.
M10	Kun oralistinen kausi alkoi 1970-luvulla hiipua ja viittomakieli sai paremman aseman,	M10	Kun oralistinen kausi 1980-luvulla alkoi hiipua ja viittomakieli tuli sallituksi, alettiin lapsia	M10	Kun oralistinen kausi alkoi hiipua ja viittomakieli tuli sallituksi, alettiin lapsia

	myös lapsia alettiin nimetä viittomakielisillä nimillä.		nimetä viittomakielisillä nimillä.		kutsua viittomakielisillä nimillä.
M11	Suunnan muutos tapahtui 1980-luvulla, jolloin nimi alettiin saada lähes aina kotoa eikä kouluista.	M11	Täydellinen muutos tapahtui 1980-luvulla, jolloin nimi alettiin saada kotona eikä koulussa.	M11	Täydellinen suunnanmuutos on tapahtunut 1980-luvulla, jolloin viittomanimi alettiin saada kotona eikä kouluissa.
M12	Tässä näkyy muutos kaaviona.	M12	Tässä näkyy muutos kaaviona.	M12	Tässä näkyy muutos kaaviona.
M13	Aikaisemmin lapset saivat viittomanimen 2-3-vuotiaana, kun hänelle tapahtui jotakin merkittävää.	M13	Aikaisemmin lapset saivat kuvailevan viittomanimen vasta 2-3 vuotiaana, kun lapselle tapahtui jotain merkittävää.	M13	Aikaisemmin lapset saivat kuvailevan viittomanimen vasta 2-3-vuotiaana, kun heille tapahtui jotain merkittävää.
M14	Nimenanto tapahtui myöhemmin kuin kuulevilla.	M14	Tämä tapahtui myöhemmin kuin kuulevilla.	M14	Se tapahtui myöhemmin kuin kuulevilla.
M15	Nyt kuurojen lapset saavat nimen kotona ja aikaisemmin.	M15	Nyt lähes kaikki lapset saavat kotona nimen.	M15	Nyt lähes kaikki kuurojen vanhempien lapset saavat kotona nimen.
M16	Nimestä päätetään, kun äiti on hakemassa lasta laitokselta.	M16	Nyt nimestä päätetään jo, kun äiti on hakemassa lasta laitokselta.	M16	Siitä päätetään jopa silloin, kun äiti on hakemassa lasta laitokselta.
M17	Siitä voidaan päättää jo lapsen ollessa kohdussa, kun katsotaan ultraäänellä, miltä lapsi näyttää.	M17	Siitä voidaan päättää jopa silloin, kun lapsi on kohdussa ja katsotaan, miltä hän näyttää ultraäänessä.	M17	Nimestä saatetaan päättää myös, kun lapsi on vielä kohdussa ja katsotaan, miltä lapsi näyttää ultraäänessä.
M18	Nimestä voidaan päättää myös jo siinä vaiheessa, kun lasta vasta tehdään.	M18	Nimestä voidaan päättää silloinkin, kun lasta tehdään.	M18	Nimestä voidaan päättää jopa silloin, kun lasta tehdään.
M19	Useimmiten nimenanto tapahtuu laitoksella tai imetysvaiheessa, kun äiti katselee lastaan.	M19	Usein nimenanto tapahtuu laitoksella tai kun äiti imettää lastaan ja katselee vauvaa.	M19	Useimmiten nimenanto tapahtuu imetysvaiheessa tai laitoksella, kun äiti katselee lastaan.
M20	Lapsesta saatetaan	M20	Lapsen nimestä voi-	M20	Lapsesta saatetaan

	myös keskustella muiden lasten kanssa ja kysyä heidän mielipidettään nimestä.		daan keskustella muiden lasten kanssa.		keskustella muiden lasten kanssa.
M21	Näytän, millaisia nykyajan nimet ovat.	M21	Näytän millaisia nimiä voidaan antaa.	M21	Näytän nyt nykyaikaisia nimiä.
M22	Nämä nimet kuvailivat esimerkiksi sitä, että lapsen nimi alkaa y-kirjaimella ja hän on lähellä meitä kaikkia.	M22	Nimet kuvaavat esimerkiksi, että lapsen nimi alkaa y-kirjaimella ja hän on lähellä meitä kaikkia.	M22	Nimet kuvaavat esimerkiksi, että lapsen nimi alkaa y-kirjaimella ja hän on lähellä meitä kaikkia.
M23	Vauva on söpö.	M23	Vauva on söpö.	M23	Vauva on söpö.
M24	Vauva nukkuu aina nyrkkiposkella ja hänen nimensä alkaa a-kirjaimella.	M24	Vauva nukkuu nyrkki poskella ja nimi alkaa a-kirjaimella.	M24	Vauva nukkuu nyrkki poskella ja hänen nimensä alkaa a-kirjaimella.
M25	Vauva nukkuu aina kaarella ja hänen nimensä alkaa a-kirjaimella.	M25	Vauva nukkuu kaarella ja nimi alkaa a-kirjaimella.	M25	Vauva nukkuu kaarella ja hänen nimensä alkaa a-kirjaimella.
M26	Nimi saatetaan myös soinnutella perheen muihin nimiin.	M26	Nimi voidaan soinnutella oman perheen aikaisempiin nimiin.	M26	Nimi saatetaan soinnutella oman perheen nimiin.
M27	Nimi saatetaan antaa vanhojen kuurojen mukaan, jos perheessä on ollut kuuroja isovanhempia tai sukulaisia, jotka muistavat vanhoja nimiä.	M27	Nimi voidaan antaa vanhojen kuurojen mukaan, jos perheessä on kuuroja isovanhempia tai sukulaisia.	M27	Nimi saatetaan antaa vanhojen kuurojen mukaan, jos perheessä on kuuroja isovanhempia tai sukulaisia.
M28	Nimiä ei ole kerätty mihinkään eikä ole olemassa sanakirjoja tai almanakkoja.	M28	Nimiä ei ole kerätty, eikä ole sanakirjoja tai almanakkoja.	M28	Nimiä ei ole kerätty, eikä ole sanakirjoja tai almanakkoja.
M29	Nimet kulkevat perintönä kertomuksissa.	M29	Nimet kulkevat perintönä, kun kerrotaan, miten ennen vanhaan elettiin.	M29	Jos nimet muistetaan, ne kulkevat perintönä kertomuksissa.
M30	Vanhoja nimiä voidaan antaa muistoksi.	M30	Omien isovanhempien tai sukulaisten nimiä voidaan antaa muistoksi.	M30	Vanhojen kuurojen nimiä saatetaan antaa lapsille.
M31	Tutkimukseni ei perustu valmiiseen aineis-	M31	Esitykseni ei perustu valmiiksi kerättyyn ai-	M31	Tutkimukseni ei perustu valmiiseen ai-

	toon.		neistoon.		neistoon.
M32	Olen kerännyt avustajieni kanssa viittomanimiä.	M32	Olen kerännyt avustajieni kanssa viittomanimiä.	M32	Olen kerännyt itse avustajieni kanssa viittomanimiä.
M33	Olen haastatellut 212 henkilöä, ja haastatteluja on noin 25 tuntia.	M33	Olen haastatellut 212 ihmistä, ja haastatteluja on noin 25 tuntia.	M33	Olen haastatellut 212 ihmistä, noin 25 tuntia.
M34	Nimistöä on kertynyt yli 1000 1900-luvulta ja lisäksi joitakin vanhempia ja uudempia nimiä.	M34	On joitakin vanhempia nimiä ja joitakin uusia nimiä.	M34	Nimistöä on kertynyt yli 1000 ja ne ovat enimmäkseen 1900-luvulta.
M35	Voisin puhua kauemminkin siitä, miten viittomanimet ovat muuttuneet, mutta siihen ei ole aikaa.	M35	Voisin puhua vaikka kuinka kauan siitä, miten nimet ovat muuttuneet, mutta siihen ei ole aikaa.	M35	Voisin puhua kauan, miten nimet ovat muuttuneet, mutta siihen ei ole aikaa.
M36	Haluun kertoa mielenkiintoisen asian.	M36	Haluaisin kertoa mielenkiintoisen seikan.	M36	Mutta kerron mielenkiintoisen asian.
M37	Tässä kuvassa näette ensimmäisen suomalaisen viittomakielisen henkilön.	M37	Tässä kuvassa näette ensimmäiset viittomakieliset suomalaiset, vasemmalla Karl Oscar Malm.	M37	Tässä näette ensimmäiset suomalaiset viittomakieliset henkilöt.
M38	Tässä vasemmalla on Karl Oskar Malm, toisessa reunassa Fritz Hirn ja keskellä Maria Flingenberg, myöhemmin Hirn.	M38	Äärilaidassa mies on David Fredrid Hirn (ja Fritz Hirn) ja keskellä Maria Klingenberg, myöhemmin Hirn.	M38	Tässä on Carl Oscar Malm vasemmalla, oikealla David Fritz Hirn ja heidän keskellään Maria Klingenberg, myöhemmin Hirn.